

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLÂM TARİHİ BİLİM DALI

HZ. PEYGAMBER'İN (SAV) EŞLERİNİN
BİRBİRLERİYLE OLAN İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYŞENUR ŞİMŞEK ERGÜL

DANIŞMAN

Prof. Dr. M. BAHAÜDDİN VAROL

KONYA-2020

	TC. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 KONYA
---	--	--

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ayşenur Şimşek Ergül
	Numarası	18811001047
	Ana Bilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı
	Bilim Dalı	İslam Tarihi Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Hz. Peygamber'in Eşlerinin Birbirleriyle Olan İlişkileri

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Ayşenur ŞİMŞEK ERGÜL

ÖNSÖZ

Tanınmış birçok insanın hayatı; daha da özelinde eşyaları, kullandığı sözcükler, bir olaya karşı tepkisi ve problemleri her zaman merak edilmiştir. Bu kişi Allah-ü Teâlâ'nın üsve-i hasene diyerek bize en güzel örnek olarak gösterdiği kişi ve onun eşleri ise bu merak katbekat artmaktadır. Ayette “*Peygamber, mü'minlere kendilerinden daha yakındır; eşleri de onların anneleridir*”¹ şeklinde geçmekte olan Rasûlullah'ın (s.a.v.) eşlerinin özellikle mü'min bir hanım için hayatlarının bilinmesi yadsınamaz önemde olan bir gerçektir. Mü'minlerin anneleri ile ilgili olarak hadis, tefsir, fıkıh, İslam tarihi gibi çeşitli ilim dallarında çalışmalar yapılmıştır. Özellikle tek bir hanımının hayatı, kişiliği veya rivayet ettiği hadisler noktasında yüksek lisans ve az sayıda doktora tezi bulunmaktadır. Fakat birebir ümmehâtü'l-mü'minînin birbirleriyle ilişkilerini ele alan bir çalışma bulamadık. Bir arada yıllarca yaşamış bu hanımların ilişkilerinin nasıl olduğu, birbirleriyle neler yaşadıklarını akademik bir üslupla yazmanın gerektiği kanaatini taşıyarak yola çıktık.

Çalışmamızda Hz. Peygamber'in kendisiyle evli kaldığı süre boyunca başka bir evlilik yapmadığı, dolayısıyla diğer hanımlarıyla ilişkisi bulunmayan Hz. Hatice'ye gerektiği yerlerde vurgular yaptık. Ayrıca Peygamberimizin hanımlarıyla bir arada yaşamamış bazı kişilerin kaynaklarda Rasûlullah ile evliliğine dair isimleri geçmektedir. Konumuz dâhilinde olmadığı için bu adı geçen kişilere yer vermedik.

Çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmamızın konusunu, önemini, sınırlarını ve kaynaklarını tanıttık. Birinci bölümde Rasûlullah'ın eşlerinin birbirleriyle olan ilişkilerine yansıyan ve etki eden yönlerinin bulunması sebebiyle evlilik hayatı hakkında genel bilgilere yer verdik. Bu çerçevede Hz. Hatice'den başlayarak Hz. Mâriye dâhil olmak üzere hanımların öncelikle doğumu, nesebi ve ailesi hakkında kısaca hayatını anlattık. Ardından bu hanımların bir başlık altında Rasûlullah ile evliliği ve evlilik sebebini aktardık. İkinci bölümde ise Hz. Peygamber'in eşlerinin birbirleriyle olan ilişkilerini ele aldık. Burada birden çok

¹ Ahzâb 33:6

hanımı ilgilendirdiği ve Allah-ü Teâlâ tarafından uyarılara maruz kalındığı için “*Kur’ân Ayetlerine Yansıyan Bazı Olaylar*” başlığı altında temel kaynaklara başvurarak ayetlerde geçen olaylara değindik. Devamında ise Hz. Sevde’den başlayarak eşlerin diğer eşlerle ilişkisini inceledik. Burada önce rivayetleri vererek sonra mülâhazalar yapmaya çalıştık.

Çalışmamın konusunun tespit edilmesinden tamamlanması sürecine kadar fikirlerini, emeklerini ve değerli zamanını esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. M. Bahaüddin Varol’a teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayşenur ŞİMŞEK ERGÜL

Konya-2020

ÖZET

Bu çalışma Hz. Peygamberin evliliklerini ve Rasûlullah'ın evlendiği hanımların birbirleriyle olan ilişkilerini içermektedir. Onlar Rasûlullah'ın her hâline muttalî olmuşlar ve sünnetin neşrinde en büyük rolü üstlenmişlerdir. Her ne kadar bu rolü üstlenmiş olsalar ve Peygamber efendimiz için ezvâc-ı tâhirât, bizler için ümmehâtü'l-mü'minîn olsalar da onların da bir beşer hayatı söz konusudur. İşte biz bu bağlamdan yola çıkarak onların birbirleriyle olan ilişkilerini inceledik.

Peygamberimizin eşleri nübüvvetle beşeriyetin hemhâl olduğu bir haneye girmişlerse de insanlıklarından soyutlanmamışlar ve özellikle kadın olma fitratının getirdiği bazı olayları yaşayabilmişlerdir. Bu bağlamda tek bâkire eş olan Hz. Âişe Rasûlullah'ın sevgisini elde etme yolunda en çok gayretkeşlik yapmış ve bu durum rivayet ettiği 2210 hadisin içine de yansımıştır. Her hanım arasında vukû bulabilecek olaylar zaman zaman ümmehâtü'l-mü'minîn arasında yaşanmış olsa da bu durum hiçbir zaman Allah'ın sınırlarını aşmamış ve en kısa sürede düzelme yoluna gidilmiş, istiğfar edilmiştir. Rasûlullah vefat ettikten sonra ise ümmehâtü'l-mü'minîn ilişkisi kumalık ilişkisinden ziyade kardeşlik ilişkisine dönüşmüş ve birbirlerini hayır ile yâd etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Evlilik, Hz. Peygamber, Ümmehâtü'l-mü'minîn, Ezvâc-ı Tâhirât,

ABSTRACT

This study includes the marriage of the Prophet and more specifically the relations of the women whom the Prophet married with each other. They witnessed every aspect of the Prophet and played the most important role in the spread of sunnah. Although they have assumed this role and are pure ladies for our Master the Prophet and mothers of believers for us, they also have a human life. Based on this context, we examined their relationships with each other.

Even though the wives of the Prophet entered a household where humanity was united through prophethood, they were not isolated from their humanity and experienced some events brought about by the nature of being a woman. In this context, the only virgin wife Hz. Aisha made the greatest effort to attain the love of the Prophet and this situation was reflected in the 2210 hadiths she narrated. Even though the incidents that can be seen among each lady have happened between the mothers of the believers from time to time, this situation has never exceeded the limits of Allah and the path of recovery was made as soon as possible and repented. After the death of the Prophet, the relationship between the mothers of the believers turned into a relationship of brotherhood and they remembered each other for good.

Keywords: Islamic History, Marriage, Hz. Prophet, Mothers of Believers, Virtuous Wives.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	I
ÖNSÖZ	II
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR	IX

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, ÖNEMİ VE SINIRLILIKLARI	1
2.ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI	2

I.BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN EŞLERİ VE EVLİLİK SEBEPLERİ	5
1.HZ.PEYGAMBER'İN EVLİLİK HAYATI	5
2.HZ. HATİCE BNT. HUVEYLİD	6
3. HZ. SEVDE BNT. ZEM'A	8
3.1. Doğumu, Nesebi ve Ailesi	8
3.2. Hz. Sevide bnt. Zem'a'nın Rasûlullah ile Evliliği	10
4. HZ. ÂİŞE BNT. EBÛ BEKÎR	12
4.1. Doğumu, Nesebi ve Ailesi	12
4.2.Hz. Âişe bnt. Ebû Bekir'in Rasûlullah ile Evliliği	12
5.HZ. HAFSA BNT. ÖMER	14
5.1.Doğumu, Nesebi ve Ailesi	14
5.2. Hz. Hafsa bnt. Ömer'in Rasûlullah ile Evliliği	15
6.HZ. ZEYNEB BNT. HUZEYME	17
6.1.Doğumu, Nesebi ve Ailesi	17
6.2.Hz. Zeyneb bnt. Huzeyme'nin Rasûlullah ile Evliliği	17
7. HZ. ÜMMÜ SELEME	18
7.1. Doğumu, Nesebi ve Ailesi	18
7.2. Hz. Ümmü Seleme'nin Rasûlullah ile Evliliği	19
8.HZ. ZEYNEB BNT. CAHŞ	21

8.1.Doğumu, Nesebi ve Ailesi	21
8.2.Hz. Zeyneb bnt. Cahş'ın Rasûlullah ile Evliliği.....	21
9.HZ. CÜVEYRİYE BNT. HÂRİS	23
9.1.Doğumu, Nesebi ve Ailesi	23
9.2.Hz. Cüveyriye bnt. Hâris'in Rasûlullah ile Evliliği	24
10.HZ. ÜMMÜ HABİBE	27
10.1.Doğumu, Nesebi ve Ailesi	27
10.2.Hz. Ümmü Habîbe'nin Rasûlullah ile Evliliği	27
11.HZ. SAFİYYE BNT. HUYEY	29
11.1.Doğumu, Nesebi ve Ailesi	29
11.2.Hz. Safiyye bnt. Huyey'in Rasûlullah ile Evliliği.....	29
12.HZ. MEYMÛNE	31
12.1.Doğumu, Nesebi ve Ailesi	31
12.2.Hz.Meymûne'nin Rasûlullah ile Evliliği	32
13.HZ. MÂRİYE BNT. ŞEM'ÛN	33
13.1.Doğumu, Nesebi ve Ailesi	33
13.2.Hz. Mâriye bnt. Şemûn'un Rasûlullah ile Evliliği	34

II.BÖLÜM

HZ.PEYGAMBER'İN EŞLERİNİN BİRBİRİYLE OLAN İLİŞKİLERİ	38
1.KUR'AN AYETLERİNE YANSIYAN BAZI OLAYLAR	39
2. HZ. SEVDE BNT. ZEM'A'NIN ÜMMEHÂTÜ'L-MÜ'MİNİN İLE İLİŞKİLERİ ..	44
3. HZ. ÂİŞE BNT. EBÛ BEKİR'İN ÜMMEHÂTÜ'L-MÜ'MİNİN İLE İLİŞKİLERİ .	49
4. HZ. HAFSÂ BNT. ÖMER'İN ÜMMEHÂTÜ'L-MÜ'MİNİN İLE İLİŞKİLERİ	56
5. HZ. ZEYNEB BNT. HUZEYME'NİN ÜMMEHÂTÜ'L-MÜ'MİNİN İLE İLİŞKİLERİ	59
6. HZ. ÜMMÜ SELEME'NİN ÜMMEHÂTÜ'L-MÜ'MİNİN İLE İLİŞKİLERİ	59
7. HZ. ZEYNEB BNT. CAHŞ'IN ÜMMEHÂTÜ'L MÜ'MİNİNİN İLE İLİŞKİLERİ .	65
8. HZ. CÜVEYRİYE BNT. HÂRİS'İN ÜMMEHÂTÜ'L-MÜ'MİNİN İLE İLİŞKİLERİ	68
9. HZ. ÜMMÜ HABİBE'NİN ÜMMEHÂTÜ'L-MÜ'MİNİN İLE İLİŞKİLERİ	70
10.HZ. SAFİYYE BNT. HUYEY'İN ÜMMEHÂTÜ'L-MÜ'MİNİN İLE İLİŞKİLERİ	72
11. HZ. MEYMÛNE'NİN ÜMMEHÂTÜ'L-MÜ'MİNİN İLE İLİŞKİLERİ	76

12. HZ. MÂRİYE BNT. ŞEMÛN'UN ÜMMEHÂTÜ'L-MÜ'MİNÎN İLE İLİŞKİLERİ	78
13. HZ. PEYGAMBER'İN EŞLERİNİN BİRBİRİYLE OLAN İLİŞKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	81
BİBLİYOGRAFYA	87

KISALTMALAR

b. : ibn veya bin

bk. : Bakınız

bnt. : binti

Çev. : Çeviren

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

Hız. : Hazreti

M. : Mîlâdî

r.a. : radıyallahu anh

S. : Sayı

s. : Sayfa

s.a.v. : sallâllahu aleyhi ve sellem

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

Trc. : Tercüme eden

Thk. : Tahkik eden

vd. : ve diğerleri

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, ÖNEMİ VE SINIRLILIKLARI

*“Ey insanlar! Sizi tek bir nefisten yaratan, ondan eşini yaratan ve her ikisinden birçok erkek ve kadın türetilen Rabbinizden korkup sakının”*² buyuran Allah-ü Teâlâ yaratılış gereği insanı sosyal bir varlık olarak yaratmıştır. Sosyal bir varlık olan insan, fitratının gereği olarak karşı cinslerine ihtiyaç duymaktadır. Her konuda üsve-i hasene olan Rasûlullah da (s.a.v.) ilk olarak Mekke döneminde Hz. Hatice ile evlenmiş ve Hz. Hatice vefat edene kadar Rasûlullah’ın deyimiyle; Hatice evinin hanımefendisi olarak kalmıştır. Rasûlullah Hz. Hatice’den sonra ilk olarak Sevde bnt. Zem’a ile evlenmiş, Medine dönemine gelindiğinde Âişe bnt. Ebû Bekir ve diğer ümmehâtü’l-mü’minîn ile çok evlilik hayatına devam etmiştir. O, bu evlilikler vesilesiyle birçok farklı fitrattaki hanımlarıyla bir arada yaşamış ve bize örnek yaşamlar sunmuştur. Sadece Rasûlullah ile yaşananlar değil hanımların birbiriyle yaşadıkları da bize örnek olacak vaziyettedir. Çünkü onlar sünneti ilk duyan, ilk gören, ilk yaşayan kişilerdir ve İslam’ın ilk temsilcileridir. Biz burada daha çok beşer olmalarından yola çıkarak ilişkilerini değerlendireceğiz. Fakat bu ilişkileri değerlendirirken günümüze has dürbünlerle değil o dönemde kullanılan merceklerle bakmamız ve Rasûlullah’ın hanımlarla, hanımların da birbiriyle ilişkilerini kendi taassup gözlüklerimizi çıkartarak ve ilk sıraya onların beşer olduğu maddesini koyarak bu çalışmayı okumamız gerekmektedir. Yani bu ilişkiye en başta sahabe peygamber ilişkisi olarak değil, karı-koca ilişkisi şeklinde bakılmalıdır.

Hz. Peygamberin nübüvvetinin ilk gününde yanında olan Hz. Hatice, ahirete irtihal ederken başını dizlerine koyduğu Hz. Âişe ve haklarında ayetler inen diğer annelerimizle Rasûlullah’ın neden evlendiğini ve ümmehâtü’l-mü’minîn’in birbirlerine olan davranışlarını öğrenmenin önemi kuşkusuzdur. İşte kıymete hâiz bu bilgileri biz İslam tarihinin çoğu siyasi kaynaklarının arasından tarayarak bir bütün oluşturup anlamlı bir bakış açısı kazandırmaya çalıştık. Onların birbirleriyle ilişkilerini

² Nisa 4:1

öğrenmenin, sünnet konusunda temel olarak bilgi sahibi olmak yanında, aile hayatının örnekliğini anlamada da bize yardımcı olacağını ümit ederek bu çalışmayı yaptık. Ayrıca fazlaca tartışılan Rasûlullah'ın çok evlilik yapma konusunda taassup gözlükleriyle bakanlar için bu bakış açısını aralamasına yardımcı olacağını ümit ediyoruz.

Kaynakların önemli bir kısmı siyasi tarihe ağırlık verdiğiinden sosyal tarihe dair bilgileri bulmak için kaynakları bütüncül bir bakış açısıyla taramak, geniş bir çalışma yapmak, uzun bir zaman ayırmak ve sonunda anlamlı bir bütün oluşturmak gerekmektedir. İşte bu ilk dönem kaynaklarının sınırlılıkları çerçevesinde çalışmamızı tamamladık.

2.ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

Çalışmamız Peygamber hanımlarının birbirleriyle olan ilişkilerini ihtiva etmektedir. Bu çalışma yapılırken birçok kaynaktan istifade edildi. İlk olarak Kur'ân-ı Kerîm'den Peygamberimiz ve ailesiyle ilgili ayetleri bularak başladık. Bu nedenle İbn Kesîr'in *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm'i*, Taberî'nin *Câmiu'l-Beyân'ı* gibi temel kaynakları önceleyerek, ardından günümüz kaynaklarına yakın *Tefhîmü'l-Kur'ân*, *Hak Dini Kur'ân Dili* ile devam edip araştırmamızı derinleştirdik. Ayetleri tamamladıktan sonra Rasûlullah'ın eşleri hakkındaki bilgileri Buhârî ve Müslim'in nikâh babı başta olmak üzere Kütüb-ü Sitte'den taradık.

Ümmehâtü'l-mü'minînin hayatı noktasında Tabakât kitaplarından yeterince istifade ettik. Bu bağlamda ilk sırada faydalandıklarımız İbn Sa'd'ın *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Ebû Nuaym'ın *Ma'rifetü's-Sahâbe*, İbn Hacer el-Askalânî'nin *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, İbnü'l-Esîr'in *Üsdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, İbn Abdilber'in *el-İstiâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb* adlı eserleridir. Tabakât kaynaklarından özellikle İbn Sa'd'ın *et-Tabakât'ı* birçok rivâyeti birarada vermesi hasebiyle kolaylık sağlamıştır.

Tabakât kaynaklarının yanı sıra ümmehâtü'l-mü'minînin birbirleriyle ilişkileri noktasında genel tarih kitaplarından faydalandık. Bunlardan öncelikle yararlandıklarımız: İbn Hişam'ın *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Taberî'nin *Târihu'l-Ümem*

ve'l-Mülûk, Ya'kûbî'nin *et-Tarih*, Zehebî'nin *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, İbnü'l-Cevzî'nin *Zâdü'l-Meâd*, İbn Kesîr'in *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, İbn Seyyidi'n-Nâs'ın *Uyûnü'l-Eser*, Semhûdî'nin *Vefâu'l-Vefâ*'sıdır. Özellikle İbn Kesîr'in *el-Bidâye ve'n-Nihâye*'si detaylı bilgiler vermesi ve İbn Seyyidi'n-Nâs'ın *Uyûnü'l-Eser*'i birçok rivayeti toplu bir şekilde vermesi sebebiyle ilk baktığımız kaynaklardan olmuştur. Ayrıca Rasûlullah'ın gerek Müreysi' Gazvesi dönüşü, gerek Hayber'in Fethi'nden sonra evlendiği hanımlarla ilgili olarak Vâkıdî'nin *Kitâbü'l-Megâzî*'sinden yararlandık.

Her türlü konuda en önemli bilgileri bütüncül bir şekilde veren Diyanet İslam Ansiklopedisi'nden ilgili maddeler noktasında istifade ettik. Ziyadesiyle yararlandığımız Prof. Dr. Vecdi Akyüz'ün editörlüğünde hazırlanan "*Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet*" adlı eser farklı yönleriyle de konuları ele alması açısından ufuk açan eserlerden olmuştur. Bu bağlamda Muhammed Hamidullah'ın *İslam Peygamberi* adlı hacimli kitabını, İzzet Derveze'nin kendi yorumlarını da katıp zaman zaman farklı bir bakış açısı kazandırdığı *Sîratü'r-Rasûl*'ünü de zikretmeliyiz.

Said Havva'nın *el-Esas fi's-Sünne es-Sîretü'n-Nebeviyye* adlı eseri, öncelikle verdiği temel bilgiler; sonra o konudaki nasslar ve ardından gelen açıklamalarla yorumlarımıza yön vermiştir. Bu konuda Âişe Abdurrahman'ın *Rasûlullah'ın Annesi ve Hanımlar*'ı eseri zaman zaman teoriğin dışına çıkıp kendi bireysel yorumunu fazlasıyla katsa da yararlandığımız eserler arasında yer almaktadır. Afzâlu'r-Rahmân'ın *Sîret Ansiklopedisi*'nde bazı yerlerde bulamadığımız ender rivâyetlere rastladık. Bu yönüyle bize katkı sağlayan eserlerden olmuştur.

Yülseköğretim Tez Merkezi ve İslam Araştırmaları Merkezi'nden tarama yaparak ilgili tüm tez ve makaleleri gözden geçirdik ve gerekli yerleri kaynak göstererek çalışmamızda yer verdik. Bu bağlamda Makbule Çınar'ın hazırladığı *Sevde bnt. Zem'a Naklettiği Hadisler ve Hakkında Nakledilen Hadis Rivayetleri*, Recep Erkocaaslan'ın *Hz. Peygamber Dönemi Olaylarında Benî Mustalik Gazvesi ve İfk Olayı*, Suzan Yıldırım'ın *Hz. Peygamber'in Hanımlarından Ümmü Seleme'nin Hayatı ve Kişiliği* yüksek lisans ve doktora tezleri sayılabilir.

Son olarak Diyanet İşleri Başkanlığının hazırlamış olduğu Diyanet dergilerinin aile özel sayıları istifade ettiğimiz, yorumlarımızın şekillenmesinde yardımcı olan yayınlar arasında zikredilebilir. Bunlar dışında burada zikretmediğimiz bir veya birkaç kez atıfta bulunulan, daha az istifade edilen veya okuyup düşüncelerimize yön verme noktasında yararlandığımız eserler de olmuştur.

I. BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN EŞLERİ VE EVLİLİK SEBEPLERİ

1. HZ. PEYGAMBER'İN EVLİLİK HAYATI

Allah-ü Teâlâ tarafından Râd sûresi 38. ayette “*Andolsun biz senden önce de peygamberler göndermiş, onlara da eş ve çocuklar vermiştik*” denilmekte ve daha önceki peygamberlerin de eş sahibi oldukları ifade edilmektedir. Hanımları bahsinde detaylarını göreceğimiz üzere Rasûlullah peygamber olmanın öncesinde bir beşer olduğu için herkes gibi bir aile hayatına sahip olmuştur. Gençlik yılları bile diyeceğimiz 25 yaşlarında başlayan evlilik hayatı vefatına dek sürmüştür. Bu sürece Hz. Hatice ile başlamış ve bazı sebeplerden ötürü muhtelif rivayetler olsa da yaygın olan görüşe göre toplam 11 hanımla evlenmiştir.³ Vefat ettiğinde ise Hz. Hatice ve Hz. Zeyneb bnt. Huzeyme kendisinden önce vefat ettiği için 9 hanımını geride bırakmıştır.⁴

Rasûlullah'ın evlendiği bu hanımlardan altısı Kureyşli, dördü diğer Arap kabilelerinden, biri ise Yahudi asıllıdır. Kureyşli olanlar; Hz. Hatice, Hz. Sevede, Hz. Âişe, Hz. Hafsa, Hz. Ümmü Habîbe ve Hz. Ümmü Seleme'dir. Kureyş dışından Arap olanlar; Hz. Zeyneb bnt. Cahş, Hz. Zeyneb bnt. Huzeyme, Hz. Meymûne ve Hz. Cüveyriye'dir. Yahûdi kabilesi Benî Nadir'den olan tek hanım ise Hz. Safiyye'dir.⁵

“*Ezvâc-ı Tâhirât*” diye adlandırılan Rasûlullah'ın eşleri daha sonra Allah'ın onlara “*Ehl-i Beyt*” şeklindeki hitabıyla Ehl-i Beyt'ten olmuşlardır. Rasûlullah'ın

³ İbn Hişâm Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısırî, *Sîret-i İbn-i Hişâm*, thk. Abdurrahmân Vekîl (Kâhire: Dâru'l-Kütübî'l-İslâmiyye,1968), 7/539; Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, trc. Mehmet Yazgan (İstanbul: Beyan Yayınları,2014),570.

⁴ İbn Hişâm, *Sîret-i İbn-i Hişâm*, 7/533; Ebû Ca'fer Muhammed bin Cerîr bin Yezid el Amûlî et-Taberî el Bağdadî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, çev. Zâkir Kadirî Ugan-Ahmet Temir (İstanbul: Milli Eğitim Yayınları,1991), 2/834; Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el Bağdâdî, *Zâdu'l-Meâd fî Hedyi Hayri'l-İbâd*, thk. Şuayb Arnaût-Abdülkâdir Arnaût (Beirut: Müessesetü'r-Risâle,1994),1/114; Savaş vd., *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam*,1/305.

⁵ M. Bahaüddin Varol, *İslam Düşüncesi ve Tarihinde Ehl-i Beyt*, 1. Baskı (Ankara: TDV Yayınları, 2018), 122.

evlendiği bu hanımların Rasûlullah ile evlilikleri sebebiyle cennetlik oldukları, bunun onlara Allah'ın bir lütfu ve ihsanı olduğunu da belirtmeliyiz.⁶

Rasûlullah'ın hayatı konusunda en hassas meselelerden biri şüphesiz ki onun birden çok hanımla evlenmesidir. Bazı çok da iyi niyetli diyemeyeceğimiz kişiler, başta oryantalistler olmak üzere Rasûlullah'ın çok evliliğini dillerine dolamış ve bu evliliklerin nedenlerine aslı olmayan sebepler üretebilmişlerdir. Hatta bizim kendi kaynaklarımızdan az bir kısmında da maalesef bu asılsız iddialara temel teşkil edecek bazı rivâyetlere yer verilmiştir.⁷ Bunların hepsinden önce bu döneme bakarken Rasûlullah'ın evlilik sebeplerini doğru anlamamız için en önemli yöntem o döneme kendi içinde bulunduğumuz dönemin şartlarıyla veya kültürüyle değil, Arapların o dönemdeki şartları ve kültürüyle bakmamız gerekli olduğudur.

2. HZ. HATİCE BNT. HUVEYLİD

Rasûlullah'ın ilk evliliği neseb itibariyle de kendisine yakın olan Hz. Hatice ile olmuştur.⁸ Hz. Hatice'nin babası Kureyş kabilesinden⁹ Huveylid b. Esed b. Abdüluzza¹⁰ b. Kusay b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Lüey,¹¹ annesi Fâtıma bnt. Zâide¹² b. Ravâhâ b. Hucr b. Meîs b. Âmir b. Lüey'dir.¹³ Çocukluk ve gençlik yıllarına dair fazla bilgi bulunmamaktadır.

Hz. Hatice'nin ilk eşi ve ikinci eşinin önceliği hakkında kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. Hz. Hatice Rasûlullah'tan önce Temîm kabilesinden Ebû Hâle

⁶ Varol, *İslam Düşüncesi ve Tarihinde Ehl-i Beyt*, 122.

⁷ İzzet Derveze, *Sîratü'r-Rasûl*, trc. Mehmet Yolcu (İstanbul: Yöneliş Yayınları,1995),91.

⁸ Varol, *İslam Düşüncesi ve Tarihinde Ehl-i Beyt*, 124.

⁹ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mead*,1/109; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/109 ; Hamidullah, *İslam Peygamberi*,561.

¹⁰ Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*,2/834; Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed bin Ahmed bin Osman ez-Zehebî et-Türkmani el-Fariki ed-Dımaşki, *Siyeru Âlami'n-Nübelâ*, nşr. Şuayb el-Arnaut, 3.Baskı (Beyrut: Müessesetü'r Risâle,1985), 2/109.

¹¹Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshak el-İsfahânî, *Ma'rifetü's-Sahâbe*, thk. Âdil b. Yusuf el Azîzî, (Riyad, Dâru'l Vatan,1998),3227.

¹² Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3200 ; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/111.

¹³ Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk* 2/834; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/80.

Zürâre b. Nebbâş b. Adiy b. Hubeyb ile evlenmişti,¹⁴ ondan Hind adlı bir oğlu¹⁵ oldu. O vefat ettikten sonra Hatice, Atık b. Abdullah¹⁶ b. Ömer b. Mahzûm¹⁷ ile evlenmiş ve ondan da Hind adlı bir kızı¹⁸ doğmuştur. O da vefat edince genel kabule göre 40 yaşlarına gelmiş olan Hâtice,¹⁹ 25 yaşında olan Rasûlullah²⁰ ile evlilik gerçekleştirmiştir. Rasûlullah Hz. Hatice hayatta iken onun üstüne başka bir hanımla evlenmemiş ve Rasûlullah'ın İbrahim dışındaki tüm çocukları Hz. Hatice ile olan evliliğinden dünyaya gelmiştir. Hz. Hatice hicretten üç sene önce vefat etmiştir.²¹

Rasûlullah ilâhî vahye mazhar olduğunda Hz. Hatice O'nun yanında idi ve ilk Müslümanlardan olma şerefine kavuştu. Hayatı boyunca sevgili eşinin daima yanındaydı ve en sıkıntılı zamanlarında en büyük destekçisi oldu. Nitekim Hz. Âişe Hz. Hatice'yi kıskandığında Rasûlullah'ın cevabı da bu yönde olmuştur.²²

Hz. Ali'den naklolunan bir rivayette Rasûlullah yeryüzünü işaret ederek “*Hanımların en hayırlısı Hatice'dir*” buyurmuştur.²³ Yine Cebrail meleğinin ona Allah'tan selam iletmesi²⁴ de onun faziletine yeterdir.

Rasûlullah'ın Hz. Hatice ile evliliğini diğer hanımlarla evlilik sebeplerine temel teşkil edeceği için kısaca değerlendirmek faydalı olacaktır. Evlendiklerinde Rasûlullah'ın 25 yaşında, Hz. Hatice'nin ise 40 yaşında olması, öncesinde Hz. Hatice'nin iki evlilik yapması ve üstüne iki çocuğunun bulunması Rasûlullah'ın niçin

¹⁴ Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*,2/834; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/80; Ma'rifetü's-Sahâbe adlı kaynaktaki şu şekilde kaydedilmektedir/ Ebû Hâle Mâlik b. Nebbâş b. Zürâre.

¹⁵Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, 2/834; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3201 ; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 66.

¹⁶ Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*,2/834; Bazı kaynaklarda Âbid b. Abdullah şeklinde geçmektedir: Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/111.

¹⁷ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3200.

¹⁸ Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*,2/834; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3201 ; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 66.

¹⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Meni el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî, *et-et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, thk.Ali Muhammed Ömer (Kâhire: Mektebetü'l Hancı,2001),1/109 ; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3201; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*, 1/105; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/111; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 561.

²⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1/109; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*, 3201; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/110 ; Savaş vd., *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam*,300. Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 561.

²¹ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*, 3201 ; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*, 1/105; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/111.

²² Varol, *İslam Düşüncesi ve Tarihinde Ehl-i Beyt*, 122.

²³ Müslim, “Fedâilü's-Sahâbe”,69.

²⁴ Müslim, “Fedâilü's-Sahâbe”,71.

çok evlendiği sorusuna verilen iyi niyetli olmayan cevapların ne derece yanlış olduğunun ilk göstergesidir, diyebiliriz.²⁵ Rasûlullah'ın Hz. Hatice ile evliyken 25 yıl boyunca başka bir hanımla evlenmemesi²⁶ ise bu yanlış ve yanlı yorumlara gösterilmesi gereken ikinci sebeptir. Hatta bu sebepten dolayı Hz. Âişe onu kıskanmış ve “Hz. Peygamber ölünceye kadar onun üstüne evlenmemiştir” demiştir.²⁷

Rasûlullah'ın evliliklerini vereceğimiz açıklamaların temelini bu aktardığımız Hz. Hatice'yle olan birliktelik aşaması oluşturmaktadır.

3. HZ. SEVDE BNT. ZEM'A

3.1. Doğumu, Nesebi ve Ailesi

Babasının adı Zem'a b. Kays b. Abdişems b. Abdived b. Nasr b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey,²⁸ annesinin adı ise Şemûs bnt. Kays b. Âmr b. Zeyd b. Lebîd b. Hıdâş b. Âmir b. Ğanm b. Adî b. Neccâr²⁹ olup anne ve baba tarafından soyu Rasûlullah ile birleşmektedir.³⁰ Sevde Kureşî olup Âmir b. Lüeyoğullarındandır.³¹ Mekke'de doğmakla birlikte doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Fakat Rasûlullah ile evliliğinden yola çıkarak hicretten 53 yıl önce dünyaya gelmiş olabileceği tahmin edilmektedir.³²

²⁵ Mehmet Soysaldı, “Peygamber Efendimizin Evliliklerinin Sebep ve Hikmetleri”, *Diyaret İlmî Dergi* 5 (Ekim 2009)/127-142.

²⁶ Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*,2/835; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/110; Hamidullah, *İslam Peygamberi*,561; Savaş vd., *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam*,300.

²⁷ Müslim, “Fadâilü's-Sahâbe”,12.

²⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/52; Ebû'l-Abbas Ahmed b. Ebî Ya'kub İshak b.Ca'fer b. Vehb b. Vâzih el-Ya'kûbî, *Târihu'l-Ya'kûbî*, thk. Abdülemir Mühennâ (Beyrut: Müessesetü'l A'lemi li'l Matbuat, 2020),1/407; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3200. Ebî Ömer Yusuf b. Abdullah İbn Abdilberr en-Nemerî, *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, thk. Âdil Mürşid, (Amman: Dâru'l-A'lâm, 2001), 910 ; Ebu'l Feth Fethuddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el Ya'merî, *Uyûnü'l-Eser fî Fünûni'l-Megâzi ve's-Şemâili ve's-Sîra*, thk. Muhyiddin Mustû - Muhammed el İd el Hadravî,1. Baskı (Medine: Mektebetü Dâri't Turas,1992),2/393.

²⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/53; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,910. İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/393.

³⁰ Makbule Çınar, *Sevde bnt. Zem'a-Naklettiği ve Hakkında Nakledilen Hadis Rivayetleri* (Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi,2019),40.

³¹İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/53; Ya'kûbî, *et-Tarih*,1/407; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3227; İzzeddin İbnü'l-Esîr Ebü'l Hasan Ali b. Muhammed Cezerî, *Üsdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, thk. Ali Muhammed Muavvîd - Âdil Ahmed Abdülmevcûd (Beyrut: Dâru'l Kütübü'l İlmiyye, 1994),7/157; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/265.

³² Makbule Çınar, *Sevde bnt. Zem'a-Naklettiği ve Hakkında Nakledilen Hadis Rivayetleri*, 40.

Hz. Sevde amcasının oğlu Süheyl b. Amr'ın da kardeşi olan Sekrân b. Amr³³ ile evlenip eşiyle birlikte Mekke'de Müslüman olmuş ve yine eşiyle beraber ikinci Habeşistan hicretine katılmışlardır.³⁴ Dolayısıyla ilk Müslümanlardan olma şerefine sahiptir.

Hz. Sevde Sekrân b. Amr ile evliyken bir gün rüyasında; Rasûlullah gelip onun boynuna vurmuştur. Rüyasını Sekrân'a anlatınca, kendisi öldükten sonra Rasûlullah ile evleneceği yorumunu çıkarmıştı. Başka bir gün yine Sevde rüyasında kendisini uzandığı bir hâlde ayın gelip üzerine abandığını gördü. Yine rüyasını Sekrân'a anlatınca kendisinden sonra evleneceği yorumunu yapmıştı.³⁵

Çok uzun süreli olmayan Habeşistan hicretinden bir süre sonra Sevde ve Sekrân Mekke'ye geri dönmüşler ve Sekrân b. Amr Mekke'de vefat etmiştir.³⁶ Geride birisi Abdurrahman³⁷ isimli olmak üzere beş ya da altı çocuk bırakmıştır.³⁸ Rasûlullah ona evlilik teklif ettiğinde çocuklarının Rasûlullah'ı rahatsız edeceğini düşünerek evlilik teklifini hemen kabul edememiştir.³⁹

³³ Ebû Muhammed Cemâlüddin Abdülmelik b. Hişam b. Eyyûb el-Himyerî el-Meafirî el-Basrî el-Mısırî, *Sîret-i İbn Hişam*, trc. Hasan Ege (İstanbul: Kahraman Yayınları,2006),1/442; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/158; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/265; Ebü'l Fidâ' İmâdüddin İsmâil b. Şihâbiddin Ömer b. Kesîr b.Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busravî ed-Dımaşkî eş-Şafî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin el-Türkî (Cize: Hicr Yayıncılık,1999),4/332.

³⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. İshak b. Yesâr b. Hiyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî, *Sîret-i İbn İshak*, thk. Muhammed Hamidullah trc. Sezai Özel (İstanbul: Akabe Yayıncılık, 1988),316. İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/53; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/393; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/267; İbn-i Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 4/332.

³⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/57.

³⁶ İbn İshak, *Sîret-i İbn İshak*, 235. İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/53; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,4/333; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/393.

³⁷ Mevlânâ Şibli Nûmânî, *Sîretü'n-Nebî*, trc. Yusuf Karaca (İstanbul: İz Yayıncılık,2005), 659.

³⁸ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,4/332.

³⁹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,4/332.

3.2. Hz. Sevde bnt. Zem'a'nın Rasûlullah ile Evliliği

Peygamberimizin Hz. Hatice'den sonra evlendiği ilk eşinin kim olduğu konusu ihtilafli⁴⁰ olsa da genel itibariyle bu hanımın Hz. Sevde olduğu hususunda tarihçilerin çoğunluğu Hz. Sevde ile daha önce evlendiği rivayetini savunmaktadırlar.⁴¹

Hz. Sevde Rasûlullah ile evlendiğinde yaklaşık olarak 50 yaşındaydı.⁴² Hz. Sevde ile Rasûlullah'ın evliliklerine Havle bnt. Hakîm⁴³ aracılık etmiştir. Hz. Hatice'nin vefatından sonra Rasûlullah küçük çocuklarıyla yalnız kalmıştı. Bir gün Havle bnt. Hakîm Rasûlullah'a geldi ve onun kendisiyle ülfet peydâ edeceği birine ihtiyaç duyuyor olduğunu düşündüğünü söyledi. Rasûlullah ise bu sözlere olumlu yanıt verdi ve Hz. Hatice'ye özlem dolu bazı ifadeler kullandı. Onun, çocuklarının annesi ve evinin hanımefendisi olduğunu söyledi. Havle bunun üzerine kendisine gelin adayı bulabileceğini söyleyince Rasûlullah, kadınların bu işten iyi anlayacağını söyledi. Bazı kaynaklarda Havle'nin bu sözler karşılığında, ister dul ister bâkire bir kadın karşılığını verdiği rivâyet edilmiştir.⁴⁴ Ardından Havle Rasûlullah'a iki hanımı teklif etti; birisi Sevde diğeri ise Âişe idi. Olumlu yanıt alan Havle bu konuşma üzerine Âmir b. Lüeyoğulları'ndan Sevde bnt. Zem'a ve Hz. Ebûbekir'in kızı Âişe'nin ailesiyle bir öngörüşme yaptı. Bu öngörüşmenin olumlu olmasından sonra Rasûlullah da gelin adaylarının aileleriyle görüştü⁴⁵ ve Hz. Hatice'den sonra ilk olarak Sevde bnt. Zem'a ile nübüvvetinin 10. yılı (M.620) Ramazan ayında evlendi.⁴⁶ Onunla Medine'ye hicret etti, Âişe ile ise nişanlandı.⁴⁷

⁴⁰ Ya'kûbî, et-Tarih,1/407.

⁴¹ İbn İshak, *Sîret-i İbn İshak*,316. Ya'kûbî, et-Tarih,1/407. Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, 2/836. Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3227. İbn Abdilber, *el-İstîâb*,910 İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*, 1/105. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/157. Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/265. İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,4/331-8/131.

⁴² Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 562; Afzâlu'r-Rahmân, *Sîret Ansiklopedisi*, trc. Yusuf Balcı v.dr. (İstanbul: İnkilap Yayınevi,2003),11/196.

⁴³ İbn Sa'd, et-*Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/57. Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3227; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,4/328. Ebu'l Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fi Temyizi's-Sahâbe*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd- Ali Muhammed Muavvid (Beyrut:Dâru'l Kütübü'l İlmiyye, 2010), 8/117.

⁴⁴ Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*,2/835; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3227; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,4/328.

⁴⁵ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3228; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,4/329.

⁴⁶ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/267.

⁴⁷ İbn Sa'd, et-*Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/57.

Sevde'nin Rasûlullah ile evliliğini o zamanlar müşrik olan kardeşi duyduğunda çok üzülmüş ve başına topraklar saçmıştır. Müslüman olduktan sonra ise yaptığı bu hareketini kınamıştır.⁴⁸ Rasûlullah'ın evlilik sebeplerinden birisi bu olaydan da anlaşılacağı üzere evlendiği hanımların aile ve kabileleriyle iyi ilişkiler oluşturmak ve İslam ile aralarında bir köprü kurmaktır. Dolayısıyla Rasûlullah'ın evliliklerinde siyasi bir amaçta yer almaktaydı.⁴⁹

Rasûlullah Habeşistan'a ilk hicret edenlerden olan Sevde'nin sebatkâr imanından, ailesine karşı kocası ölmesine rağmen kararlı duruşundan etkilenmiş ve her ne kadar evlilikleri konusunda araya bazı vesileler girmiş olsa da ona karşı duyduğu bu takdiri somut olarak göstermek istemiştir.⁵⁰

Rasûlullah'ın, Habeşistan'a hicret edip dönen hanımlardan Hz. Sevde başta olmak üzere onların ilk muhacir olmalarından dolayı payelendirildiklerini söyleyebiliriz.⁵¹

Hicretten önce yapılan bu evliliğe baktığımızda Rasûlullah'ın himâye amaçlı bir evlilik yaptığını rahatlıkla söyleyebilmekteyiz. Çünkü Sevde dul bir bayandır, yaşlı ilerlemiştir ve çocukları bulunmaktadır. Ayrıca Rasûlullah'ın kendi kızları Fâtıma ve Ümmü Gülsüm'ün⁵² yaşları küçük olmaları hasebiyle bakıma muhtaçtırlar. Bu sebeplerle Rasûlullah Sevde ile evlilik gerçekleştirmiştir.⁵³

⁴⁸ Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*,2/838.

⁴⁹ Hamidullah, *İslam Peygamberi*,571; Zeynep Canan Koçak, "İslam Öncesi Arap Aile Yapısının Hz. Peygamber ve Hadisler Üzerindeki Etkisi", *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (Şubat 2017),19.

⁵⁰ Hamidullah, *İslam Peygamberi*,562; Derzeze, *Sîratü'r-Rasûl*, 86.

⁵¹ Derzeze, *Sîratü'r-Rasûl*, 86.

⁵² İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/394.

⁵³ Savaş vd., *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam*,1/301; Soysaldı, "Peygamber Efendimizin Evliliklerinin Sebep ve Hikmetleri", 127-142.

4. HZ. ÂİŞE BNT. EBÛ BEKİR

4.1. Doğumu, Nesebi ve Ailesi

Babası Ebû Bekîr es Sıddîk⁵⁴ b. Ebû Kuhâfe b. Âmir b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre b. Lüey,⁵⁵ annesi Ümmü Rûmân bnt. Umeyr b. Âmir b. Dühmân b. el-Hâris⁵⁶ b. Ganm b. Mâlik b. Kinâne'dir.⁵⁷ Âişe bnt. Ebû Bekir Kureyş'in Teymiyye kolundandır.⁵⁸ Hz. Âişe'nin nesebi anne ve baba tarafından Rasûlullah ile birleşmektedir.⁵⁹ Hz. Âişe'nin babası Hz. Ebû Bekir, Rasûlullah'ın dostu idi.⁶⁰

Hz. Âişe'nin çocuğu olmadığı için künye alamamış ve Rasûlullah'a bu duruma üzülüğünü söyleyince, Rasûlullah da kardeşi Esmâ'nın oğlu Abdullah b. Zübeyr'e nisbetle Ümmü Abdullah şeklinde künyelenmesini söylemişti.⁶¹ Böylelikle Hz.Âişe künyelenmiştir.

4.2. Hz. Âişe bnt. Ebû Bekir'in Rasûlullah ile Evliliği

Hz. Âişe'nin Peygamberimizle olan evliliği Hz. Hatice'nin vefatından sonra Hz. Sevede başlığında kısaca değindiğimiz üzere; Havle bnt. Hakîm'in Rasûlullah'a gelip kendisiyle ülfet peydâ edebileceği birine ihtiyaç duyabileceğini düşündüğünü söyleyerek Âişe ve Sevede'yi Rasûlullah'a evlilik için teklif etmesiyle başlamıştır. Bu teklif üzerine bir ön görüşmeden sonra Rasûlullah Hz. Ebû Bekir'den Âişe'yi isteyince, Hz. Ebû Bekir Âişe'yi Mut'im b. Adî'ye⁶² söz verdiğini Mut'im'in onu oğlu Cübeyr⁶³ için düşündüğünü, mücade etmesini ve onlardan Âişe için verilen sözü geri alacağını söyledi. Mut'im'in evine gittiğinde, Cübeyr'in annesi Hz. Ebû Bekir'e,

⁵⁴ İbn Abdilber, *el-İstîâb*,918; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*,1/105; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/186; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/394; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/139.

⁵⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/57; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/135.

⁵⁶ İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, 2/394.

⁵⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/58; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,918; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/186.

⁵⁸ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/135; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 562.

⁵⁹ Merve Edin Söyler, *Hz. Âişe'nin Kişiliği ve Dindarlığı* (Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, 2019),28.

⁶⁰ Tirmizi, "Menâkıb",16.

⁶¹ İbn Hişam, *Sîret-i İbn Hişam*,7/568; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3209; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/393; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/140.

⁶² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/58.

⁶³ İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 919; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, 2/394; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/139.

oğlunu Âişe ile evlendirdiğinde kendi dinine döndürmek isteyebileceğini söyledi ve iş zaten söz geri alınmadan bozulmuş oldu.⁶⁴ Bunun üzerine Peygamberimiz Âişe ile Mekke’de hicretten iki sene evvel nişanlandı. Âişe’nin o sıralarda 6⁶⁵ bazı rivayetlerde 7⁶⁶ yaşında olduğu bildirilir. Medine’ye hicret ettikten sonra⁶⁷ Şevval ayında (iki bayram arası) evlendiğinde ise 9 yaşındaydı.⁶⁸ Kendisi, Rasûlullah’ın evine girdiğinde oyuncaklarla oynadığını söylemektedir.⁶⁹ Hz. Âişe’nin “*Ben ebeveynimi bildim bileli onları Müslüman buldum*”⁷⁰ sözü de Hz. Âişe’nin kaynaklarımızda geçtiği gibi 9 yaşında evlendiğini doğrular niteliktedir. Konu hakkındaki tartışmalara girmemekle birlikte bu ve buna benzer onlarca rivâyetten anlıyoruz ki; küçük yaştaki kişilerin evliliği şarkiyatçıların söylemlerinde olduğunun aksine aslında o dönemin kültüründe zaten vardır ve Peygamberimizle başlayan bir uygulama değildir.⁷¹

Peygamber Efendimiz’in evlilik sırası noktasında bazı ihtilaflar olsa da genel kanaate göre Hz. Âişe, Peygamber Efendimiz’in üçüncü ve tek bâkire⁷² olan eşidir. Hz. Âişe Peygamberimizin evine geldiğinde evde sadece Hz. Sevede bulunmaktaydı.

Rasûlullah’ın tek bakire, ayrıca genç ve güzel eşi Âişe ile evliliğinin çeşitli önemli hikmetleri vardır. Rasûlullah’ın Âişe ile evlilikten sonra söylediği “*Dininizin*

⁶⁴ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*,10/58; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, 4/329; Hamidullah, *İslam Peygamberi*,563.

⁶⁵İbn İshak, *Sîret-i İbn İshak*, 317; İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*,10/58; Ebû Nuaym, *Ma’rifetü’s-Sahâbe*,3208; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,919; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, 2/149; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*,4/326; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/139.

⁶⁶ İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyünü’l-Eser*, 2/394; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/139; Hamidullah, *İslam Peygamberi*,562.

⁶⁷ Ya’kûbî, *et-Tarih*,1/407; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,919; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*,7/186; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyünü’l-Eser*,2/394; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*,2/141; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, 8/207; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyünü’l-Eser*,2/394.

⁶⁸ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, 10/59; Ebû Nuaym, *Ma’rifetü’s-Sahâbe*,3208; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,919; İbnü’l-Cevzî, *Zâdü’l-Meâd*, 1/106; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*,7/186; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyünü’l-Eser*, 2/394; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*,4/325; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, 2/135; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/139.

⁶⁹Buhârî, “Menâkıbü’l-Ensâr”,44; Müslim, “Nikâh”,10; İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*,10/59.;Taberî, *Târihu’l-Ümem ve’l-Mülük*,2/838; Ebû Nuaym, *Ma’rifetü’s-Sahâbe*,3208.

⁷⁰ Buhârî, “Kefâlet”,4; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, 2/142.

⁷¹Bünyamin Erul, “Hz. Âişe Kaç Yaşında Evlendi? Dokuz mu? On dokuz mu?”, İslamî Araştırmalar Dergisi 4 (2006)/637-649; Rıza Savaş, “Hz. Âişe’nin Evlenme Yaşı ile İlgili Farklı Bir Yaklaşım”, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 9 (1995)/139-144.

⁷² Ebû Nuaym, *Ma’rifetü’s-Sahâbe*, 3208; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*, 7/186; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyünü’l-Eser*, 2/394; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, 2/135; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*,4/325;

yarısını Âişe'den öğreniniz"⁷³ sözü Âişe ile evlenmesinin ve onun küçük yaşta olmasının hikmetlerini bize açıkça vermektedir. Âişe'nin hanımlar arasında Rasûlullah'tan en çok hadis rivayet eden hanım olarak rivayet ettiği 2210 hadis⁷⁴ özellikle eşlerle ilgili konuların büyük kısmını oluşturmuştur. Dolayısıyla genç ve zekî olan Âişe ile evlenmesi Rasûlullah'ın sünnetinin neşri ve bu sünnetin mü'minlere aktarılması özellikle hanımlar arasında anlatılıp açıklanması gereksiniminde büyük önem taşımaktadır. Rasûlullah vefat ettikten sonra Âişe'nin evinin ilim, irfan yuvası hâline gelmesi ve onun hakkında; "*insanlar arasında en fakîh ve en güzel görüşlü olandı*" gibi rivayetlerin fazlasıyla olması; ayrıca yüzlerce kişinin kendisinden hadis rivayet etmesi Rasûlullah'ın onunla evliliğindeki hikmetleri gözler önüne sermektedir.⁷⁵

Hz. Âişe'nin babası Hz. Ebû Bekir Rasûlullah'ın en yakın arkadaşıdır.⁷⁶ Zaten Havle bnt. Hakîm Rasûlullah'a Âişe'yi teklif ederken Ebû Bekir'i kastederek "*Allah'ın yarattıklarından en sevdiğinin kızı*" demiştir.⁷⁷ Dolayısıyla bu evlilikteki sebeplerden biri olarak da en yakın arkadaş ve dost olan Ebû Bekir'i onurlandırmak istemiştir ve dostlukları bir kat daha artmıştır⁷⁸ yorumunu yapabiliriz.

5. HZ. HAFSA BNT. ÖMER

5.1. Doğumu, Nesebi ve Ailesi

Babası Ömer b. Hattâb⁷⁹ b. Nüfeyl b. Abdüluzza b. Riyâh b. Abdullah b. Kurt b. Rezâh b. Adî b. Kâ'b b. Lüey,⁸⁰ annesi Zeynep bnt. Maz'ûn b. Habîb b. Vehb b.

⁷³ Ömer Sabuncu, *Hz. Âişe'nin Hayatı, Şahsiyeti ve İslam Tarihindeki Yeri* (Doktora Tezi, Harran Üniversitesi,2015), 55.

⁷⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/139.

⁷⁵ İbn Abdilber, *el-İstîâb*,919; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*, 1/106; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/189; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, 2/395; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/135; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/140; Soysaldı, "Peygamber Efendimizin Evliliklerinin Sebep ve Hikmetleri", 127-142.

⁷⁶ Tirmizi, "Menâkıb",16.

⁷⁷ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,4/331.

⁷⁸ Savaş vd., *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam*,1/301; Soysaldı, "Peygamber Efendimizin Evliliklerinin Sebep ve Hikmetleri", 127-142; Derveze, *Sîratü'r-Rasûl*, 86; Adnan Demircan, "Cahiliye ve Hz. Peygamber Döneminde Çok Kadınla Evlilik" *İSTEM* 2 (2003): 9-32.

⁷⁹ Ya'kûbî, *et-Tarih*,1/407; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3213; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 882; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*,1/106; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/67; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/227; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/51.

⁸⁰İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/80; Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*,2/840.

Huzâfe b. Cümah⁸¹ olan Hafsa, nübüvvetten 5 yıl önce Kâbeyi inşa sırasında 605 yılında dünyaya geldi.⁸² Kendisinden 6 yaş küçük olan Abdullah b. Ömer ile ana baba bir kardeşirler.⁸³ Osman b. Maz'ûn Hafsa'nın dayısı⁸⁴ olmakla birlikte Peygamberimize evlenmesi için Hz. Sevde ve Hz. Âişe'yi teklif eden Havle'nin de kocasıdır.⁸⁵

Adî kabilesine⁸⁶ mensup olan Hz. Hafsa Peygamberimizden önce Sehmoğullarından Habeşistan hicretine tek katılan⁸⁷ ve aynı zamanda Bedir Savaşı'na da bu kabileden tek katılan⁸⁸ Huneys b. Huzâfe ile evliydi.⁸⁹ Hafsâ, Huneys b. Huzâfe ile birlikte Medine'ye hicret etti. Huneys adlı bu değerli sahâbi Bedir dönüşü Medine'de vefat etmiştir.⁹⁰

5.2. Hz. Hafsa bnt. Ömer'in Rasûlullah ile Evliliği

Hz. Hafsa'nın eşi Huneys b. Huzâfe Bedir Gazvesi dönüşü vefat edince Hafsa dul kaldı. Babası Hz. Ömer ise evlenmesi için onu Hz. Osman'a teklif etti; fakat Osman bu teklife pek sıcak bakmadı. Hz. Osman'ın Peygamberimizin kızı olan eşi Rukiyye yeni vefat etmişti ve Hz. Ömer'in teklifi karşısında; şimdilik evlilik düşünmediğini söyledi. Hz. Ömer Hafsa'yı Hz. Ebubekir'e teklif etti; ama o da rivâyete göre Peygamberimizin Hafsa'yı isteyeceğini bildiği için sessiz kaldı.⁹¹ Neticede Peygamberimiz Hz. Ömer'e: “*Sana Osman'dan daha hayırlı bir damat ve ona da senden daha hayırlı bir kayınpeder göstereyim mi?*” dedi. Ömer: “*Tabi ki ya*

⁸¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/80; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*, 3213; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 882.

⁸² İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, 2/395; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/227.

⁸³ M. Yaşar Kandemir, “Hafsa”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/119-120.

⁸⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/67.

⁸⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/57.

⁸⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/80; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/67; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 563.

⁸⁷ Adnan Demircan, *Nebevî Direniş Hicret*, 3 (İstanbul: Beyan Yayınları, 2015), 177.

⁸⁸ Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, 2/840; Muhammed b. Salih ed-Dimeşkî, *Peygamber Külliyyatı*, trc. Halil İbrahim Kaçar (İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2004): 209.

⁸⁹ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*, 3213; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 883; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/6; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, 2/395; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/227; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 8/207; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/51.

⁹⁰ Buhârî, “Megâzî”, 12; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*, 3213; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/67; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, 2/395; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/51;

⁹¹ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*, 3214; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, 2/396; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/51.

Rasûlullah” deyince Rasûlullah hicri 3. yılda⁹² (M.625) Hafsa ile evlenip Osman’ı da kendi kızıyla evlendirdi.⁹³

Peygamberimizin Hafsa ile evlenmesinde Ömer’e verdiği kıymet vardır. Hafsa ise hem babasından kaynaklı hem de okuma yazma⁹⁴ bilmesi ve hafız⁹⁵ sahabilerden olması hasebiyle sıradan bir kadın değildir. Hafsa Rasûlullah ile evlendiğinde yaklaşık olarak 20 yaşlarında,⁹⁶ Peygamberimizse 56 yaşındaydı. Dolayısıyla Peygamberimizle beraberlik yılları yaklaşık 8 yıldır.⁹⁷

Rasûlullah Hz. Âişe’den sonra Hz. Hafsa ile evlenmiştir. Rasûlullah’ın bazı evliliklerinin sebepleri arasında çevresiyle olan ilişkilerini akrabalık kurarak güçlendirmek vardı. Hafsa ile evliliği herhalde bu durumun en güzel örneklerindendir diyebiliriz. Çünkü Rasûlullah ile evlilik öncesinde Hafsa’nın babası Hz. Ömer Bedir Savaşı’ndan sonra şehit olan Huneys b. Huzâfe’den⁹⁸ dul kalan kızından dolayı olan derdini önce Hz. Osman’a sonra Hz. Ebû Bekir’e açmış ve onunla evlenmelerini teklif etmiştir.⁹⁹ İkisinden de olumlu yanıt alamamıştır. Sonuçta Rasûlullah’ın bilinen sözleri üzerine Hz. Ömer’den kızını istemiş ve onunla evlenmiştir.¹⁰⁰ Rasûlullah’ın Hafsa ile evliliğiyle Peygamberimiz Hz. Ömer’e en büyük iyiliği, ikramı, şerefi ve lütfu vermiş, dostlukları bir kat daha artmıştır.¹⁰¹ Ayrıca Hz. Hafsa’nın okuma-yazma bilen hafız

⁹² İbn Abdilber, *el-İstiâb*,883; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*, 7/68; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyûnü’l-Eser*,2/393; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, 2/230; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/51.

⁹³ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübra*,10/81; İbn Abdilber, *el-İstiâb*,883; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*,7/67; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n Nübelâ*,2/228; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/52.

⁹⁴Hamidullah, *İslam Peygamberi*,563; Rıza Savaş vd., *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saâdette İslam* (İstanbul: Beyan Yayınları,2000),301.

⁹⁵ Kandemir, “Hafsa”,15/119.

⁹⁶ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*,2/227; Muhammed Hamidullah 22 yaşında olduğunu söylemektedir. Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 563.

⁹⁷ Afzâlu’r-Rahmân, *Sîret Ansiklopedisi*,11/196.

⁹⁸ Taberî, *Târihu’l-Ümem ve’l-Mülûk*,2/840; Ebû Nuaym, *Ma’rifetü’s-Sahâbe*,3213; İbn Abdilber, *el-İstiâb*,883; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*, 7/67; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyûnü’l-Eser*,2/395; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*,2/227; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, 8/207; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/51.

⁹⁹ Ebû Nuaym, *Ma’rifetü’s-Sahâbe*,3214; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyûnü’l-Eser*,2/396; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/51.

¹⁰⁰İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübra*,10/81; İbn Abdilber, *el-İstiâb*,883; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*,7/67; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*,2/228; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*,7/67.

¹⁰¹ Savaş vd., *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet’te İslam*,1/301; Soysaldı, “Peygamber Efendimizin Evliliklerinin Sebep ve Hikmetleri”, 127-142; Derzeze, *Sîratü’r-Rasûl*, 86; Demircan, “Cahiliye ve Hz. Peygamber Döneminde Çok Kadınla Evlilik”, 9-32.

hanımlardan olması¹⁰² Hz. Âişe kadar olmasa da İslam'ın yayılmasında, Peygamberimizin sünnetinin neşrinde etkili olmuştur. Dolayısıyla Rasûlullah'ın Hafsa ile evlenmesinde bu durumu da göz ardı etmemek gerektiği kanısındayız.

6. HZ. ZEYNEB BNT. HUZEYME

6.1. Doğumu, Nesebi ve Ailesi

Babası Huzeyme b. Hâris b. Abdullah b. Amr b. Abdimenâf b. Hilâl b. Âmir b. Sa'sa'¹⁰³ Mü'minlerin dördüncü annesi olan Zeyneb bnt. Huzeyme Âmir b. Sa'sa' kabilesinin Hilâl koluna mensuptur.¹⁰⁴ Hz. Meymûne ile Zeynep bnt. Huzeyme anne bir kardeşirler.¹⁰⁵ Anneleri ise Havle (Hind) bnt. Avf'tır. Hind'in dokuz kızının hepsi Müslüman olduğundan Rasûlullah kendilerine 'mü'min kız kardeşler' demiştir.¹⁰⁶

Kaynaklarda ihtilaf olmakla birlikte Zeyneb Rasûlullah'tan önce Tufeyl b. Hâris¹⁰⁷ ile evliydi ve sonrasında Tufeyl onu boşamıştı.¹⁰⁸ Bir kısım kaynaklarda ise Abdullah b. Cahş ile evli olduğuna dair rivayetler de bulunmaktadır. Abdullah ise ihtilaf olmakla beraber Bedir ya da Uhud Savaşı'nda şehid düşmüştür.¹⁰⁹

6.2. Hz. Zeyneb bnt. Huzeyme'nin Rasûlullah ile Evliliği

Rasûlullah Hafsa ile evliliğinden sonra, hicrî 3. yılda (M.625)¹¹⁰ yaklaşık 30 yaşlarındayken eşi vefat eden Zeyneb bnt. Huzeyme ile evlendi. Bu hanım hakkında bilgilerimiz çok azdır.¹¹¹ Hanımlar arasında en çok hadis rivayet eden Hz. Âişe'nin

¹⁰² Rıza Savaş vd., *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saâdette İslam* (İstanbul/Beyan Yayınları,2000),301; Hamidullah, *İslam Peygamberi*,563; Kandemir, "Hafsa",15/119.

¹⁰³ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/130; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, 2/396.

¹⁰⁴ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*, 3228; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/218.

¹⁰⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/130; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/397; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/218; Said Havva, *el-Asas fi's-Sünne Siretü'n-Nebeviyye*, çev. Abdurrahim Ali Ural (İstanbul: Aksa Yayıncılık,1991),4/440.

¹⁰⁶ Ayşe Esra Şahyar, "Zeyneb bnt. Huzeyme", *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013),44/361.

¹⁰⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/112; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*, 3229; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,905; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/130; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/397; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/218.

¹⁰⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/112.

¹⁰⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/112; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,905; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/130; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/397; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/218.

¹¹⁰ İbn Sad, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/112; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, 2/396.

¹¹¹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/218; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 564.

onun hakkında herhangi bir rivayeti yoktur; çünkü kaynaklara göre insanların birbirlerini tanıyamayacağı çok kısa bir zaman zarfında; evlendikten yaklaşık iki ay,¹¹² üç ay¹¹³ ya da sekiz ay¹¹⁴ sonra vefat etmiştir.¹¹⁵ Zeyneb bnt. Huzeyme hakkında ittifak edilen en önemli bilgi onun lakâbının ‘ümmü’l-mesâkîn¹¹⁶ olduğudur.

Rasûlullah ile evlilik sebebini onun Âmir b. Sa‘sa‘ kabilesinin Hilâl koluna mensup bulunması dolayısıyla siyasi bir neden olarak görebiliriz. Ayrıca mü‘minlerin dördüncü annesi Zeyneb bnt. Huzeyme kocasının şehitliğiyle¹¹⁷ dul ve kimsesiz kalmış, bir yardım eline şiddetle muhtaç olmuştur.¹¹⁸ Rasûlullah Zeyneb bnt. Huzeyme ile evlenerek hem Âmir b. Sa‘sa‘ kabilesiyle ilişkileri düzeltmek¹¹⁹ ve bu yolla onları İslam’a ısındırmak hem de eşini şehit veren Zeyneb’e kol kanat germek istemiştir.

7. HZ. ÜMMÜ SELEME

7.1. Doğumu, Nesebi ve Ailesi

Babası Ebû Ümeyye b. Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm,¹²⁰ annesi Atîke bnt. Âmir b. Rebîa b. Mâlik b. Cezîme b. Alkame Cidlü’t-tı‘ân b. Firâs b. Ganm b. Mâlik b. Kinâne’dır.¹²¹ Babası Zâdü’r-rekb¹²² olarak tanınan Ümmü Seleme 84

¹¹² İbnü’l-Cevzî, *Zâdü’l-Meâd*, 1/106; Zehebî, *Siyeru A‘lâmi’n-Nübelâ*, 2/218.

¹¹³ İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 906; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 564.

¹¹⁴ İbn Sa‘d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, 10/112.

¹¹⁵ Ya‘kûbî, *et-Tarih*, 1/407.

¹¹⁶ İbn Sa‘d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, 10/112; Ya‘kûbî, *et-Tarih*, 1/407; Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-Sahâbe*, 3228; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 905; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*, 7/130; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyûnü’l-Eser*, 2/396; Zehebî, *Siyeru A‘lâmi’n-Nübelâ*, 2/218; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/95; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 564.

¹¹⁷ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*, 7/130; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyûnü’l-Eser*, 2/397; Zehebî, *Siyeru A‘lâmi’n-Nübelâ*, 2/218.

¹¹⁸ Soysaldı, “Peygamber Efendimizin Evliliklerinin Sebep ve Hikmetleri”, 127-142; Derveze, *Siratü’r-Rasûl*, 86.

¹¹⁹ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 564; Savaş vd., *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet’te İslam*, 1/302; Koçak, “İslam Öncesi Arap Aile Yapısının Hz. Peygamber ve Hadisler Üzerindeki Etkisi”, 20.

¹²⁰ İbn Sa‘d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, 10/85; Taberî, *Târihu’l-Ümem ve’l-Mülûk*, 2/840; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyûnü’l-Eser*, 2/397.

¹²¹ İbn Sa‘d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, 10/85.

¹²² İbn Sa‘d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, 10/85; Zehebî, *Siyeru A‘lâmi’n-Nübelâ*, 2/202; Said Havva, *el-Esas fi’s-Sünne*, 4/441; Âişe Abdurrahman Bintü’s-Şatî’, *Rasûlullah’ın Annesi ve Hanımları*, trc. İsmail Kaya (Konya: Uysal Kitabevi, 1994), 307; Zâdü’r-rekb: Yol azığı anlamına gelir; çünkü Ümmü Seleme’nin babası bir yolculuğa çıkılacağı zaman etrafındakilere azık almamalarını, kendisinin azık alacağını söyleyip cömertlik yapardı.

yaşında vefat ettiği için bi'setten 13 yıl kadar önce doğduğu tahmin edilmektedir.¹²³ Asıl adı Hind bnt. Ümeyye¹²⁴ olan Ümmü Seleme'yi ilk çocuğuna nispetle bu adla tanıyoruz. Kendisi ilk muhacirlerden olup Mahzûm kabilesine mensuptur.¹²⁵ Allah'ın kılıcı Hâlid b. Velid'in de amcakızıdır.¹²⁶

Rasûlullah'tan önce Rasûlullah'ın süt kardeşi¹²⁷ Ebû Seleme¹²⁸ ile evliliğinden Sem, Ömer, Zeyneb ve Dürre adlı dört çocukları olmuştur.¹²⁹ Ebû Seleme Uhud Savaşı'nda aldığı yara sebebiyle bir süre sonra vefat etmiştir.¹³⁰

7.2. Hz. Ümmü Seleme'nin Rasûlullah ile Evliliği

Ümmü Seleme eşi Ebû Seleme'nin vefatından sonra günlerce ağlamış ve Rasûlullah'tan duyduğu şu tesellî duasını sık sık dile getirmiştir: “*Ey Allah'ım! Uğradığım bu musibetin ecir ve mükâfatını ver. Beni ondan daha hayırlısına nâil et*”.¹³¹ Bu duayı etti; fakat eşini çok seven Ümmü Seleme, Ebû Seleme'den daha hayırlı kim olabilir ki, diye de düşünmüyor değildi. İşte bu düşünceler arasında hicretin 4. yılında¹³²(M.626) iddeti bittikten sonra Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in evlilik teklifini¹³³ reddetmiştir. Rasûlullah ona evlenme teklifi gönderince: ‘Rasûlullah'a da onun elçisine de hoşgeldinler olsun’ dedikten sonra evlilik konusunda biraz muallâkta kalarak bu tereddüdün sebeplerini şöyle sıralamıştır: kendisinin yaşının geçtiğini,¹³⁴ çok çocuğu olduğunu ve kendisine vekillik edecek de kimsenin olmadığını,¹³⁵ bir rivayette Rasûlullah'ın çok eşi olduğundan kendinin çok kıskanç biri olduğunu

¹²³ M.Yaşar Kandemir, “Ümmü Seleme”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayıncılık,2012), 42/328-330.

¹²⁴ Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*,2/840; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3218; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*,1/106; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnu'l-Eser*, 2/397; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/201.

¹²⁵ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*, 3218; İbn Abdilber, *el-İstâb*,304; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/397; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/202; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 564.

¹²⁶ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/202.

¹²⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/85; Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*,2/840; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/202.

¹²⁸ Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*,2/840; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/397.

¹²⁹ Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, 2/840; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/397; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/202.

¹³⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/94; Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, 2/840; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/397; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/202.

¹³¹ Ahmed b.Hanbel, *Müsned*, 4/278; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3219.

¹³² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/85; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*,1/107.

¹³³ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/204.

¹³⁴ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3220. Bazı rivayetlerde ‘yaşının geçtiği’ ifadesi yer almamaktadır.

¹³⁵ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*,1/107.

söylemiştir.¹³⁶ Başka bir rivayette; kendisinden Rasûlullah'ın hoşlanmayacağı şeylerin sâdir olmasından korktuğunu ifade eder.¹³⁷ Peygamberimiz bunun üzerine tekrar haber göndererek, kendisinin yaşça ondan büyük olduğunu, çocuk konusunda; onlara bakmanın Allah ve Rasûlü'ne ait olduğunu, kıskançlık konusunda dua edeceğini, vekil hususunda da; herkesin kendisiyle evlenmesine razı olacağını bildirdi¹³⁸ ve bunun üzerine evlilik gerçekleşti.

İlk müslümanlardan ve Habeşistan'a ilk hicret edenlerden,¹³⁹ ayrıca ilk evliliği Ebû Seleme'den dört çocuğuyla dul kalan¹⁴⁰ Ümmü Seleme ile Rasûlullah'ın evlenme sebebi eşi şehit düşen ve dört yetimiyle Medine'de kimsesiz bulunan bu vefakâr ve cefakâr hanımı himayesine alıp yetimlerini koruyup kollamaktır. Ayrıca çok sevdiği kocasının acısını hafifletebilmek istemiş ve evlilik teklifi göndermiştir.¹⁴¹ Ümmü Seleme çocuklarının Rasûlullah'ı rahatsız edeceğini düşünerek evlenmekte biraz tereddüt etmiş fakat evlilik gerçekleşmiştir.¹⁴² Dolayısıyla Ümmü Seleme ve yetimleri sıcak bir yuvaya ve babalarının ölümünden dolayı yaşadıkları üzüntüyü giderecek bir haneye girmişlerdir. Ayrıca Rasûlullah'ın Mahzûm kabilesiyle olan ilişkileri iyileştirmesi bu evlilikle sağlanmıştır denilebilir.¹⁴³

Ümmü Seleme Rasûlullah ile evlenince kısa zaman önce vefat eden Zeynep bnt. Huzeyme'nin odasına yerleşmiştir.¹⁴⁴

¹³⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/88.

¹³⁷ Suzan Yıldırım, *Hz. Peygamber'in Hanımlarından Ümmü Seleme'nin Hayatı ve Kişiliği* (Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi,2006),33.

¹³⁸ İbn İshak, *Sîret-i İbn İshak*,320; İbn Seyyidî'n Nas, *Uyûnü'l-Eser*,2/397.

¹³⁹ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*, 3218; İbn Seyyidî'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/397; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 564.

¹⁴⁰ Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, 2/840; İbn Seyyidî'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/397; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n Nübelâ*,2/202.

¹⁴¹ Hamidullah, *İslam Peygamberi*,565; Savaş vd., *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam*,1/303; Derveze, *Sîratü'r-Rasûl*, 86.

¹⁴² İbn İshak, *Sîret-i İbn İshak*,320; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/86; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*,1/111.

¹⁴³ Savaş vd., *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam*,1/303; Soysaldı, "Peygamber Efendimizin Evliliklerinin Sebep ve Hikmetleri", 127-142; Koçak, "İslam Öncesi Arap Aile Yapısının Hz. Peygamber ve Hadisler Üzerindeki Etkisi",20.

¹⁴⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/90.

8. HZ. ZEYNEB BNT. CAHŞ

8.1. Doğumu, Nesebi ve Ailesi

Babası Cahş b. Riyâb¹⁴⁵ b. Ya'mer b. Sabire b. Mürre b. Kebîr b. Ganm b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme¹⁴⁶ olan Zeyneb bnt. Cahş'ın babası bi'set zamanında ölmüştür.¹⁴⁷ Annesi Rasûlullah'ın halası Ümeyme bnt. Abdülmuttalib b. Hâşimdir.¹⁴⁸

Zeyneb bnt. Cahş ailesiyle birlikte Medine'ye ilk hicret edenlerdendi.¹⁴⁹

8.2. Hz. Zeyneb bnt. Cahş'ın Rasûlullah ile Evliliği

Rasûlullah'ın bu evliliği bazı özel durumlar sebebiyle insanları çok meşgul etmiş ve çok konuşulmuştur. Vahyin kesin hüküm getirmesine rağmen özellikle müşrikler tarafından çok fazla dedikodulara sebep olmuştur. Bu sebeple Rasûlullah'ın Zeyneb ile olan evliliğine geçmeden önce Zeyneb'in Zeyd ile olan evliliğini incelememiz yerinde olacaktır. Zeyd b. Hârise Peygamberimizin kölesiyken babası, oğulları Zeyd'i Mekke'de bulup almaya geldiğinde Zeyd Rasûlullah'ın yanında kalmayı tercih etmiş ve bunun üzerine Rasûlullah onu evlât edinip bunu Mekkelilere ilân etmiştir. Bundan sonra Rasûlullah 'Muhammed oğlu Zeyd' diye anılmıştır. Zamani gelince Zeyd ve halasının kızı Zeyneb için birbirini uygun gören Rasûlullah durumu Zeyneb ve ailesine açmış fakat onlar bunu hoş karşılamamışlardır.¹⁵⁰ İnsanların köle ve hür diye ikiye ayrıldığı bir toplumda hür bir kadına azatlı bir kölenin tavsiye edilmesi Zeyneb ve ailesini pek memnun etmemiştir.¹⁵¹ Fakat hoş karşılanmasa da Ahzab sûresinin 36. ayetinde: “Allah ve Rasûlu bir işe hükmettiği zaman, mü'min erkeklerle mü'min kadın için, işlerinde kendilerine seçme hakkı yoktur. Kim Allah'a ve

¹⁴⁵ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/211.

¹⁴⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/98; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyünü'l-Eser*,2/398.

¹⁴⁷ Muhammed Hamidullah, “Zeyneb bnt. Cahş”, *TDV İslm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayıncılık, 2013), 44/357-358.

¹⁴⁸ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3222; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 906; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/211.

¹⁴⁹İbn-i Hişam, *Sîret-i İbn-i Hişam*,2/134; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3222; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyünü'l-Eser*,2/398; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/211.

¹⁵⁰ Ahmet Akgündüz, “Esbâb-ı Nüzûl Işığında Hz. Zeyneb'in Evlilikleri ve Nâzil Olan Hükümler”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (Temmuz-Aralık 2013)/7.

¹⁵¹ Savaş vd., *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam*,1/303.

Rasûlü'ne isyan ederse, muhakkak ki o apaçık bir sapıklıkla yolunu sapıtmıştır” ayeti inince Zeyd ile Zeyneb evlenmişlerdir. Fakat bu evlilikte Zeyneb'in Zeyd'in köle oluşunu unutmaması her ikisinin de hayatına huzur getirmemiş ve Zeyd birkaç kez Peygamberimize gelerek şikâyetle bulunmuştur. Rasûlullah ise; Allah'tan korkmasını ve eşini tutmasını tavsiye etmişse de bu evlilik uzun sürmemiş ve Zeyd Zeyneb'ten ayrılmıştır.¹⁵²

Evlilik tarihi ihtilafli olmakla birlikte Rasûlullah Zeyd'den ayrılan Zeyneb'in iddeti bitince hicretin 3. (M.625) bazı kaynaklarda 5. (M.627) yılında Ümmü Seleme ile evliliğinden sonra evlenmiştir.¹⁵³ Zilkâde ayında evlendiklerinde Zeyneb 35 yaşlarında bulunmaktadır.¹⁵⁴

Hız. Peygamber ile Zeyneb'in evlilikleri kaynaklarda şöyle anlatılmaktadır: Hz. Peygamber ile Hz.Âişe oturdukları bir esnada Hz. Peygamber'i bir uyuklama aldı ve uyanırken gülümseyerek; 'Zeyneb'e kim gider ve Allah'ın onu benimle gökler üzerinden evlendirdiği müjdesini verir?' dedi ve Ahzab sûresinden şu ayetleri okudu: *“Hatırla o zamanı ki, Allah'ın kendisine nimet verdiği, senin de kendisine lütufta bulunduğu zata sen: Zevceni tut, boşama Allah'tan kork, diyordun da Allah'ın açığa çıkaracak olduğu şeyi içinde gizliyor, insanların dedikodusundan çekiniyordun. Hâlbuki Allah, kendisinden korkmana daha çok lâyıktı. Zeyd, o kadından ilişiğini kesince, biz onu seninle evlendirdik ki böylelikle evlâtlıklarının kendilerinden ilişkilerini kestikleri zaman onlarla evlenme konusunda mü'minler üzerine bir güçlük olmasın. Allah'ın emri yerine getirilmiştir.”* Bu ayetlerden sonra orada bulunan Rasûlullah'ın hizmetçisi Selmâ giyinip olanları Zeyneb'e haber verdi. Zeyneb'e haber ulaşınca bundan dolayı şükür secdesi yaptı ve Allah için iki ay oruç tutmaya söz verdi.

¹⁵² Buhârî, “Tevhid”, 22; İbn İshak, Sîret-i İbn İshak,322; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,906; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/126; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/211; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,6/151; Hamidullah, *İslam Peygamberi*,566; Derzeve, *Sîratü'r-Rasûl*, 91; Akgündüz, “Esbâb-ı Nüzûl Işığında Hz. Zeyneb'in Evlilikleri ve Nâzil Olan Hükümler”,8.

¹⁵³ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3222; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,906; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/126; İbn Seyyidi'n-nâs, *Uyünü'l-Eser*,2/398; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,6/150; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/92; Ebü'l Hasan Nûrüddîn Ali b. Abdillâh b. Ahmed b. Ali el Hasenî es Semhûdî, *Vefâu'l-Vefâ bi Ahbâri Dâru'l-Mustafa*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, 4. Baskı (Beyrut: Dâru'l Kütübi'l İlmiyye,1984),1/318; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 567.

¹⁵⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/111.

Oruçlarını evlendikten sonra Rasûlullah seferde iken ve kendisi kur’ada çıkmadığı zaman tuttuğunu söyler.¹⁵⁵

Rasûlullah’ın Zeyneb’le evliliği neticesinde; ‘Muhammed oğlunun karısıyla evlendi’ şayiaları çıkmıştır. Fakat zaten ayette ve kaynaklarda açıkça belirtildiği üzere Rasûlullah’ın Zeyneb bnt. Cahş ile evliliği Arabistan’daki adet hâline gelmiş yanlış bir geleneği ortadan kaldırmaya yöneliktir.¹⁵⁶ Bu yanlış uygulama evlatlığın öz evlat gibi muamele görmesi ve öz evladın tüm haklarına evlatlığın sahip olmasıydı. Ayrıca evlatlığın hanımıyla evlenmek de manevî babaya yasaktı. Bu ayetle Allah (c.c) evlatlığın öz evlat gibi olamayacağını ve boşadığı hanımla ise evlenilebilmesini helal kılmıştır. Rasûlullah üzerinde bizzat gösterilerek de bu uygulama ortadan kaldırılmıştır.¹⁵⁷ Dolayısıyla Rasûlullah’ın Zeyneb bnt. Cahş ile evliliği dini bir emri uygulamaya dönük olarak gerçekleşmiştir.¹⁵⁸

Rasûlullah Zeyneb ile evlendiğinde diğer bazı hanımlarının da ismini değiştirdiği gibi Zeyneb’in Berre olan ismini değiştirdi.¹⁵⁹ Çünkü Rasûlullah insana gurur telkin edecek isimlerden hoşlanmıyordu. Berre ‘iyilik’ anlamı taşıyor ve Rasûlullah ‘Berre’nin yanından çıktı’ denilmesini sevmiyordu.¹⁶⁰

9. HZ. CÜVEYRİYE BNT. HÂRİS

9.1. Doğumu, Nesebi ve Ailesi

Cüveyriye’nin babası Hâris b. Ebû Dırâr b. Habîb b. Âiz b. Mâlik’tir.¹⁶¹ Hâris b. Ebû Dırâr Huzâa kabilesinden Benî Mustalik’in reisi idi.¹⁶² Dolayısıyla Cüveyriye

¹⁵⁵ İbn Sa‘d, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/99.

¹⁵⁶ Derveze, *Sîratü'r-Rasûl*,91; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 566.

¹⁵⁷ Hamidullah, “Zeyneb bnt. Cahş”,44/357-358; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 565; Savaş vd., *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam*,1/304; Derveze, *Sîratü'r-Rasûl*, 94.

¹⁵⁸ Soysaldı, “Peygamber Efendimizin Evliliklerinin Sebep ve Hikmetleri”, 127-142; Derveze, *Sîratü'r-Rasûl*, 94.

¹⁵⁹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/127; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/398. İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/93.

¹⁶⁰ İbn-i Hişam, *Sîret-i İbn-i Hişam*,2/133-135.

¹⁶¹ İbn Sa‘d, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1/113; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 880; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/398; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 8/209; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/398.

¹⁶²Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3229.

Huzaa kabilesinin Benî Mustalik koluna mensuptur. Cüveyriye'nin annesi hakkında ise bir bilgiye ulaşamadık. Cüveyriye 607 yılı civarında doğmuştur.¹⁶³

Cüveyriye savaşta öldürülen amcaoğlu Müsâfi b. Safvan¹⁶⁴ ile evliydi. Babasının da bu gazvede öldürüldüğü söylene de;¹⁶⁵ babasının sonradan kızını almaya gelmesiyle ilgili rivayetlere aykırı olduğundan bu doğru değildir.¹⁶⁶

9.2. Hz. Cüveyriye bnt. Hâris'in Rasûlullah ile Evliliği

Cüveyriye ihtilaf olmakla beraber hicretin 5.¹⁶⁷(M.627) veya 6.¹⁶⁸ (M.628) yılında 20 yaşlarında¹⁶⁹ iken Rasûlullah ile evliliği şekilde meydana gelmiştir: Mustalikoğulları Hendek Savaşı'ndan önce Müslümanlarla savaşmak için hazırlıklara başlamış hatta etraftan birçok Arap kabilesini de kışkırtmışlar ve kendi saflarına katmışlardı. Hendek Savaşı sonuçlandıktan sonra Rasûlullah Hâris'in bu hazırlığını duyunca Medine'den hareket etmiştir. Müreysî Gazvesi diye de adlandırılan bu gazvenin tam tarihi konusunda kaynaklarda ihtilaf¹⁷⁰ olmakla birlikte 5/627 yılında hanımlarından yanında Ümmü Seleme ve Âişe¹⁷¹ ile birlikte yola çıkmış ve savaş ilk olarak karşılıklı ok atımıyla başlamış, sonra ise hep birlikte düşman üzerine saldırılmıştır. Kaçanlar olmakla birlikte kaçamayanların tamamı esir alınmıştır.¹⁷² İşte bu esirler arasında Hâris b. Ebû Dırâr'ın kızı Cüveyriye de bulunmaktadır. Yenilen

¹⁶³ Rıza Savaş, "Cüveyriye bint el-Hâris b. Ebî Dırâr", *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları,1993), 8/146.

¹⁶⁴İbn Hişam, *Sîret-i İbn Hişam*,7/570; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 880; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/399; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/262; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,8/209; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/43.

¹⁶⁵Ya'kûbî, *et-Tarih*, 1/372.

¹⁶⁶İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/114; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/399; Dimaşkî, *Peygamber Külliyyatı*, 11/232; Afzâlu'r-Rahmân, *Sîret Ansiklopedisi*,2/187; Erkocaaslan, *Hz. Peygamber Dönemi Savaşlarından Benî Mustalik Gazvesi ve İfk Olayı*,36.

¹⁶⁷Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*,2/841; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,880; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/261; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/43.

¹⁶⁸Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3230; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/58; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/43.

¹⁶⁹İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/116; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/399; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/263; Afzâlu'r-Rahmân, *Sîret Ansiklopedisi*,2/187.

¹⁷⁰Ya'kûbî, *et-Tarih*,1/370; Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*,2/841; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3230; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/261; Afzâlu'r-Rahmân, *Sîret Ansiklopedisi*,2/187.

¹⁷¹Semhûdî, *Vefâu'l-Vefâ*,1/314.

¹⁷²Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkîd el Vâkîdî el- Eslemî el-Medenî, *Kitâbu'l-Megâzî*, thk. Marsden Jones (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye,1984),1/407; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/114; Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*,2/841; Hamidullah, *İslam Peygamberi*,567; Afzâlu'r-Rahmân, *Sîret Ansiklopedisi*,2/187.

başkanın kızı Cüveyriye; kaynaklarda Sabit b. Kays'ın veya amcasının oğlunun hissesine düştü,¹⁷³ şeklinde rivayet edilir. Hissesine düştüğü kimseyle dokuz ukıyye¹⁷⁴ karşılığında serbest kalacağına dair bir anlaşma yapan Cüveyriye'nin anlaşmada belirlenen miktarı ödeyecek durumu yoktu. Bu sebeple Rasûlullah'ın yanına geldi. Âişe, Cüveyriye hakkında onun görenleri kendisine hayran bırakacak derecede çekici ve zarif birisi olduğunu ve Rasûlullah'ın kendi yanındayken Cüveyriye'nin gelip Rasûlullah'a yaptığı anlaşma hususunda yardımcı olmasını söylediğini rivayet etmektedir. Cüveyriye Rasûlullah'a kendini tanıttıktan sonra kavminin liderinin kızı olduğunu esir düşüp taksim sırasında Sabit b. Kays'ın payına denk geldiğini ve azâd edilmesi karşılığında da dokuz ukıyyeye anlaştığını ifade etmiştir. Bu işten kurtulabilmesi için yardım istediğinde ise Rasûlullah, bundan daha hayırlısını isteyip istemediğini sormuştur. Cüveyriye ise hayırlı olan şeyin ne olduğunu sormuş ve karşılığında Rasûlullah'tan, Cüveyriye'nin ödemesi gerekeni ödeyip ardından kendisiyle evlenebileceğini söylemiştir. Cüveyriye buna olumlu yanıt verince Rasûlullah ödenmesi gerekeni ödeyip Cüveyriye ile evlenmiştir.¹⁷⁵

Rasûlullah düşman bir kabile reisinin kızıyla evlenerek o kabileyle akrabalık bağları tesis etmiş ve bunun üzerine Müslümanlar da ellerindeki esirleri serbest bırakmışlardır.¹⁷⁶ Rasûlullah'ın Cüveyriye ile evlenmesindeki başlıca sebebin Mustalikoğullarını İslam'a ısındırmak olduğu anlaşılmaktadır.¹⁷⁷ Neticede Cüveyriye ile evlilik sonuç vermiş; serbest kalan esirlerden ve Mustalikoğulları'ndan bazı kimseler İslam'a girmişler, kabileden bazı kimselerin de gönülleri İslam'a ısınmıştır. Hatta bazı kaynaklarda Cüveyriye'nin babasının bile Müslüman olduğu rivayet

¹⁷³İbn İshak, *Sîret-i İbn İshak*,323; Vakıdî, *Kitabü'l-Megâzî*,1/410; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/113; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,880; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 567; Afzâlu'r-Rahmân, *Sîret Ansiklopedisi*, 2/ 187.

¹⁷⁴ Peygamberimiz devrinde kullanılan para birimidir. Daha fazla bilgi için bakınız: Cengiz Kallek, "Ukiyye", TDV İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları,2012),42/67-70.

¹⁷⁵ Ya'kûbî, *et-Tarih*,1/372; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3229; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*, 1/112; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,880; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyünü'l-Eser*,2/399; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/261.

¹⁷⁶ İbn İshak, *Sîret-i İbn İshak*,323; Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülük*,2/841; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3229; İbn Kesîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/58; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/43; Hamidullah, *İslam Peygamberi*,568.

¹⁷⁷ Hamidullah, *İslam Peygamberi*,569; Savaş vd., *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam*,1/304; Soysaldı, "Peygamber Efendimizin Evliliklerinin Sebep ve Hikmetleri", 127-142; Derveze, *Sîratü'r-Rasûl*, 86; Demircan, "Cahiliye ve Hz. Peygamber Döneminde Çok Kadınla Evlilik", 9-32.

edilmiştir.¹⁷⁸ Bu sebeple Hz. Âişe Hz. Cüveyriye hakkında; toplumuna ondan daha hayırlı olmuş bir kadın bilmiyorum, diyerek tavsif etmiştir.¹⁷⁹

Bazı kaynaklarda Rasûlullah'ın Cüveyriye'yi esir aldığı, babası Hâris'in onu kurtarmaya geldiğinde Rasûlullah'ın onu tercihinde serbest bıraktığı fakat Cüveyriye'nin Rasûlullah'ı seçtiği rivayet edilir.¹⁸⁰ Bazı kaynaklarda ise babasının Müreysî Gazvesi'nde öldürüldüğü rivayet edilir.¹⁸¹ Rivayetlerden hangisinin doğru olduğunu Allah bilir; fakat her iki rivayette de Cüveyriye'nin kayıtsız Rasûlullah'ı seçtiğini görüyoruz. Bu durumu Cüveyriye'nin Müslüman olduktan sonraki İslam'a sıkı sıkıya bağlılığında, Rasûlullah olmadığı zamanlarda da sürekli ibadet edişinde,¹⁸² bir liderin kızı olmasına rağmen zor şartlardaki hayattan şikâyetçi olmamasında ve kendi sözlerinde¹⁸³ görebilmekteyiz.

Hz. Cüveyriye Rasûlullah ile evlenmeden kısa bir süre önce rüyasında bir ayın Medine'den geldiğini ve kucağına düştüğünü görmüştür. Bu rüyayı Rasûlullah ile ilişkilendirmiş olacak ki kimseye haber vermemiştir. Nitekim Müreysî Gazvesi'nde topluca esir düştüklerinde rüyasının gerçek olmasını beklediğini ifade etmektedir.¹⁸⁴

Cüveyriye bnt. Hâris'in asıl adı Berre idi. Rasûlullah onun adını 'Berre'nin yanından çıktı' denilmesinden hoşlanmadığı için Zeyneb bnt. Cahş'ın adını değiştirdiği gibi değiştirdi.¹⁸⁵

¹⁷⁸ Afzâlu'r-Rahmân, *Sîret Ansiklopedisi*,2/ 187.

¹⁷⁹İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/113; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3230; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 880; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/58; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/399; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/43.

¹⁸⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/113; Afzâlu'r-Rahmân, *Sîret Ansiklopedisi*,2/ 187.

¹⁸¹ Ya'kûbî, *et-Tarih*,1/372; Erkocaaslan, *Hz. Peygamber Dönemi Savaşlarından Benî Mustalik Gazvesi ve İfk Olayı*,36.

¹⁸² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,1/116; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3231; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/59; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/264; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/44; Afzâlu'r-Rahmân, *Sîret Ansiklopedisi*,2/ 188.

¹⁸³ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzî*,1/408.409.

¹⁸⁴ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzî*,1/412.

¹⁸⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/115; Ya'kûbî, *et-Tarih*,1/408; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,880; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/58; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/399; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/261; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/44; Dimaşkî, *Peygamber Külliyyatı*,11/232.

10. HZ. ÜMMÜ HABİBE

10.1. Doğumu, Nesebi ve Ailesi

Babası Mekke müşrikleri zamanında reislik yapan Ebû Süfyan b. Harb b. Ümeyye b. Abdüşems,¹⁸⁶ annesi Safiyye bnt. Ebü'l-Âs b. Ümeyye b. Abdüşems'tir.¹⁸⁷ Ümmü Habîbe'nin bi'setten 17 sene önce dünyaya gelmiş olduğu rivâyet edilmektedir.¹⁸⁸ Ümmü Habîbe Mekke'de doğmuştur ve Kureyş'in Ümeyye koluna mensuptur. Ümmü Habîbe Osman b. Affan'ın¹⁸⁹ da halasının kızıdır ve asıl adı Remle'dir.¹⁹⁰

Ümmü Habîbe Rasûlullah'tan önce Ubeydullah b. Cahş ile evliydi.¹⁹¹ Ondan Habîbe adını verdikleri kızları olduğu için Ümmü Habîbe diye künyelenmiştir. Ubeydullah b. Cahş kendisi ile birlikte ikinci Habeşistan hicretine katılmış,¹⁹² kısa süre sonra orada Hristiyan olmuştur. Ümmü Habîbe'yi de din değiştirmesi için zorlamıştır; fakat bu yolda ailesini, memleketini geride bırakan, dinine sıkı sıkıya bağlı Ümmü Habîbe'yi ikna edememiştir. Alkolik bir kimse olan Ubeydullah kısa süre sonra Hristiyanlık üzere Habeşistan'da ölmüştür.¹⁹³ Ubeydullah b. Cahş, Zeyneb bnt. Cahş'ın kardeşi, Rasûlullah'ın da halasının oğludur.

10.2. Hz. Ümmü Habîbe'nin Rasûlullah ile Evliliği

Habeşistan'a İslam'ı yaşamak için giden Ümmü Habîbe'nin kocası orada Hristiyan olunca, Ümmü Habîbe çocuğuyla bir başına korunmaya muhtaç kalmıştır. Ümmü Habîbe, Mekke'ye küfürde ısrar eden ailesinin içine dönmek istememiş,

¹⁸⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/94; Ya'kûbî, *et-Tarih*,1/407; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/400; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/218.

¹⁸⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/94; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/400.

¹⁸⁸ İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/84.

¹⁸⁹ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3216; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/400.

¹⁹⁰ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3216; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*, 1/113.

¹⁹¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/94; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3216; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*,1/113; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/62; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/400; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/220.

¹⁹² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/94; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3216; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*,1/113; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/400; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/220; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*,1/113.

¹⁹³ İbn Hişam, *Sîret-i İbn Hişam*,1/297; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3216; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,886; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*,1/113; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,6/145; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/62; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, 2/400; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/221.

İslam'da cesaret, sebat ve kararlılık örneği sergilemiştir. Bunun üzerine Rasûlullah Ümmü Habîbe için dünürlük yapması ve Necâşî'yi İslam'a davet etmesi için Amr b. Ümeyye'yi elçi olarak Habeşistan'a göndermiştir. Bu onurlanılacak teklifle çok mutlu olan Ümmü Habîbe teklifi getiren Necâşî'nin cariyesine üzerindeki takıları hediye etmiştir.¹⁹⁴ Ümmü Habîbe hayatta hiçbir haberin kendisini bu kadar heyecanlandırmadığını ifade etmiştir.

Necâşî Habeşistan'daki Müslümanları toplayarak Rasûlullah'ın isteğini duyurarak Ümmü Habîbe'ye dört yüz dirhem mehir vermiştir. Habeş muhacirlerinden olan Hâlid b. Saîd'in kıydığı nikâh¹⁹⁵ gıyabî şekilde gerçekleştirilmiştir.¹⁹⁶ Hz. Peygamber bu nikâhtan kısa süre sonra Habeşistan'daki Müslümanların Medine'ye getirilme kararını almıştır. Evlilik tarihleri konusunda ihtilaf olmakla beraber hicretin 7. yılında¹⁹⁷(M.629) Rasûlullah ve ashâbın Hayber Fethi'nde olduğu esnada Habeşistan muhacirleri Medine'ye gelmişlerdir.

Bu evlilikle Rasûlullah özelde Mekke'de şirkin bayraktarı Ebû Süfyan ailesiyle, genelde Emevîlerle akrabalık bağları tesis etmiştir.¹⁹⁸ Bu evlilik onların İslamiyet'e girişini kolaylaştıran bir unsur olmuştur. Ayrıca Ümmü Habîbe ile evlilik gerçekleşmeden Allah-ü Teâlâ Mümtahine sûresinin “*Olur ki Allah sizinle düşman olduklarınız arasında yakında bir dostluk meydana getirir*” ayetini vahyetmişti.¹⁹⁹ İşte bu evlilik bu dostluğun temeli sayılabilir.²⁰⁰

¹⁹⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/95; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,6/146; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/84.

¹⁹⁵ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3216; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,6/145.

¹⁹⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/95; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3216; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyünü'l-Eser*,2/400; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/219.

¹⁹⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/97; *el-Bidâye*'de hicrî 6 veya 7 denilerek iki farklı tarih kaydedilmiştir: İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 6/147; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/85.

¹⁹⁸ Koçak, “İslam Öncesi Arap Aile Yapısının Hz. Peygamber ve Hadisler Üzerindeki Etkisi”, 20.

¹⁹⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/97; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,6/144.

²⁰⁰ Hamidullah, *İslam Peygamberi*,568; Savaş vd., *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam*,1/305; Soysaldı, “Peygamber Efendimizin Evliliklerinin Sebep ve Hikmetleri”, 127-142; Demircan, “Cahiliye ve Hz. Peygamber Döneminde Çok Kadınla Evlilik”, 9-32.

11. HZ. SAFİYYE BNT. HUYEY

11.1. Doğumu, Nesebi ve Ailesi

Hz. Safiyye'nin 610 yılında dünyaya gelmiş olduğu rivayetler arasında bulunmaktadır.²⁰¹ Hz. Safiyye İsrailoğullarından Hârûn b. İmrân'ın²⁰² soyundan gelmekle birlikte, babası Yahûdî Nadiroğulları reisi Huyey b. Ahtâb b. Sa'ye b. Sa'lebe b. Ubeyd b. Ka'b b. el-Hazrec b. Ebû Habîb b. Nadîr b. Nahhâm b. Yenhûm,²⁰³ annesi ise hakkında fazlaca bir neseb bilgisine ulaşamamakla birlikte Berre bnt. Samuel'dir.²⁰⁴

Safiyye Rasûlullah'tan önce Selâm b. Mişkem el-Kurazî²⁰⁵ ile evliydi; ondan boşanınca Hayber'in fethinden kısa zaman önce Kinâne b. Rebî b. Ebû'l-Hukayk²⁰⁶ ile evlendi. Bu kişi ise hicrî 7.²⁰⁷ yılda (M.629) fetih esnasında öldürülmüştür.

11.2. Hz. Safiyye bnt. Huyey'in Rasûlullah ile Evliliği

Hicrî 7. yılda (M.629) Hayber fethedildikten sonra Müslümanlar tarafından birçok esir alınmıştır. İşte bu esir alınanlar arasında Safiyye ve bir de Safiyye'nin amcakızı bulunmaktadır. Rasûlullah'ın her ganimet içinden başkomutanlık hakkı olarak seçip aldığı bir pay vardı ki buna safiy denirdi; işte Safiyye de Rasûlullah'ın ganimetten seçip aldıkları arasındadır. Hamidullah Safiyye'nin asıl adının Zeyneb

²⁰¹ Esra Özçelik, *Hz. Peygamber'in Eşi Hz. Safiyye* (Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi,2018),20.

²⁰² Ya'kûbî, *et-Tarih*,1/408; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*,1/115; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,916; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/168; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/401; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/231; İbn Hacer el-Askalânî,*el-İsâbe*,8/126.

²⁰³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/116; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,916; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/168; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/401.

²⁰⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/116; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, 2/401.

²⁰⁵ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,8/210; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,916; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/168; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/401; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/231; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/126.

²⁰⁶ İbn İshak, *Sîret-i İbn İshak*,323; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/117; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3231; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,916; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/168; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/401; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/231; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/126.

²⁰⁷ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3231; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,917.

olduğunu söylemektedir.²⁰⁸ Ayrıca bazı kaynaklarda Safiyye'nin Dihyetü'l-Kelbi'nin payına düştüğü sonradan Rasûlullah'ın onu aldığı rivayetleri de mevcuttur.²⁰⁹

Rasûlullah Safiyye'ye kendisini kabul ettiği takdirde azâd edeceğine dair bir teklif sundu. Safiyye de bu teklifi kabul etti ve öncesinde de Müslümanlığı arzuladığını söyleyerek hem Rasûlullah ile evlendi hem de hürriyetine kavuştu. Bu da onun mihri sayıldı.²¹⁰ Rasûlullah'ın teklifini kabul eden Safiyye ümmü'l-mü'minîn oldu.²¹¹ Rasûlullah'ın onunla evlenmesindeki sebep anlaşıldığı üzere düşman bir kabileyle akrabalık bağı kurmaktır.²¹² Bu evlilikle Rasûlullah Yahûdilerin bir kısmıyla akrabalık tesis etmiş, gönüllerini İslam'a yaklaştırmış, İslam'ı daha yakından tanıma fırsatı yakalamalarına sebep olmuştur.²¹³ Dolayısıyla Rasûlullah “uzlaşma ve anlaşma” şeklindeki değişmez politikasının eseri olarak Hz. Safiyye ile evlendi²¹⁴ ve sonuçlarını az da olsa ‘İslam’ın yayılmasına etki’ şeklinde aldı denilebilir.

Peygamber hanımlarının Rasûlullah ile evlenmeden önce rivayetlerde geçtiği üzere bir rüya mevzû bahis olmuştur. Rasûlullah ile evlendiğinde on yedi yaşlarında olan²¹⁵ Safiyye de Hayber fethedilmeden önce rüyasında Yesrib tarafından bir ayın gelip odasına girdiğini görmüş, etkilendiği bu rüyayı kocasına anlatınca; Medine'deki kralın eşi mi olmak istiyorsun diyerek Safiyye'ye vurmuştur. İşte Rasûlullah ile evlendiğinde bu darbenin izleri Safiyye'nin yüzünde halâ mevcuttu.²¹⁶

²⁰⁸ Hamidullah, *İslam Peygamberi*,566.

²⁰⁹ Buhârî, “Havf”,6; Müslim, “Nikâh”,14; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/119; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,917; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/401; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/231; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/126.

²¹⁰İbn İshak, *Sîret-i İbn İshak*,324; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/121; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/231; İbn İshak, *Sîret-i İbn İshak*,324.

²¹¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/121.

²¹² Savaş vd., *Bütûn Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam*,1/305; Soysaldı, “Peygamber Efendimizin Evliliklerinin Sebep ve Hikmetleri”, 127-142; Demircan, “Cahiliye ve Hz. Peygamber Döneminde Çok Kadınla Evlilik”, 9-32.

²¹³ Soysaldı, “Peygamber Efendimizin Evliliklerinin Sebep ve Hikmetleri”, 127-142.

²¹⁴ Hamidullah, *İslam Peygamberi*,569.

²¹⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/125; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/237; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/127.

²¹⁶ İbn İshak, *Sîret-i İbn İshak*,324; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3232; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/402; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/126; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 569.

12. HZ. MEYMÛNE

12.1. Doğumu, Nesebi ve Ailesi

Babası Hâris b. Hazn b. Büceyr b. Hüzn b. Rûveybe b. Abdullah b. Hilâl b. Âmir b. Sa‘sa‘,²¹⁷ annesi Hind bnt. Avf b. Züheyr b. el-Hâris b. Hamâte’dır.²¹⁸ Hz. Meymûne 509 yılı civârında doğmuştur.²¹⁹

Ümmehâtü’l-mü’minînden Rasûlullah hayatta iken vefat eden Zeynep bnt. Huzeyme’nin anne bir kız kardeşidir.²²⁰ Asıl adı Berre²²¹ olan Meymûne’nin annesi Hind için en başta Rasûlullah sonra başka damatları vesilesiyle onun gibi soylu damada sahip²²² kimse yoktu, denilmektedir. Ayrıca kendisi Peygamberimizin amcası Hz. Abbas’ın baldızı yani Ümmü’l-Fadl’ın kız kardeşi,²²³ Halid b. Velid’in de teyzesidir.²²⁴

Meymûne Rasûlullah’tan önce Mes’ud b. Amr B. Umeyr es-Sakaffi²²⁵ ile evlendi, daha sonra ondan boşandı ve Ebû Rühm b. Abdüluzza b. Ebû Kays²²⁶ ile evlendi.

²¹⁷İbn Sa‘d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*,10/128; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyûnü’l-Eser*,2/402; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*,2/238.

²¹⁸ İbn Sa‘d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, 10/128; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 936; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyûnü’l-Eser*,2/402.

²¹⁹ M.Yaşar Kandemir, “Meymûne”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (Ankara:TDV Yayınları,2004),29/506-507.

²²⁰ Ebû Nuaym, *Ma’rifetü’s-Sahâbe*,3234; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,936; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*,7/262; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyûnü’l-Eser*,2/402; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 570.

²²¹ İbn Abdilber, *el-İstîâb*,937; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*,7/262; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyûnü’l-Eser*,2/402; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,7/193.

²²² Ebû Nuaym, *Ma’rifetü’s-Sahâbe*,3234; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,936; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*,7/262; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyûnü’l-Eser*,2/402; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 570.

²²³Ebû Nuaym, *Ma’rifetü’s-Sahâbe*,3234; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,936; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*,7/262; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyûnü’l-Eser*,2/402; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*,2/238; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*,6/388; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,7/193.

²²⁴ İbn Abdilber, *el-İstîâb*,936; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*,7/262; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyûnü’l-Eser*,2/402; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*,2/238.

²²⁵ İbn Sa‘d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*,10/128; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyûnü’l-Eser*, 2/402; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*,2/239.

²²⁶İbn Sa‘d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*,10/128; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,937; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyûnü’l-Eser*,2/402; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*,2/239; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,7/193.

12.2. Hz. Meymûne'nin Rasûlullah ile Evliliği

Meymûne kocası Ebû Rühm ölünce dul kaldı. Bunun üzerine eniştesi olan Rasûlullah'ın da amcası Hz. Abbas vasıtasıyla Rasûlullah'a haber göndererek kendini Rasûlullah'a hibe etti²²⁷ ve bu şekilde evlilik gerçekleşti. Meymûne hicretin 7. yılında²²⁸(M.629) umretu'l kazâ için Mekke'ye giden Rasûlullah ile Hz. Abbas²²⁹ vesilesiyle Serîf'te²³⁰ çadır kurulup evlendiğinde 36 yaşlarında idi.²³¹

Rasûlullah Hayber ganimetlerinden Meymûne'ye de seksen vesk hurma ve yirmi vesk arpa verdi.²³² Bu da bize Ümmü Habîbe, Safiyye ve Meymûne'nin birbirlerine yakın zamanlarda Peygamberimizin eşleri olduklarını göstermektedir.

Hz. Peygamberin son²³³ evlendiği hanımı Meymûne'ye Rasûlullah'ın amcası Hz. Abbasın girişimleri sonucu olumlu haber geldiğinde “*Deve de üzerindeki de Rasûlullah'ındır*”²³⁴ diyerek sevincini açığa vurmuştur. Ahzâb sûresi 50. ayette de kendini Rasûlullah'a hibe eden hanımın Hz. Meymûne olduğu rivayet edilir.²³⁵ Bu ayet: “*Bir de kendisini (mehirsiz olarak) peygambere hibe eden ve peygamberin de kendisini almak dilediği inanmış kadını, diğer mü'minlere değil de sırf sana mahsus olmak üzere (helâl) kıldık*” şeklindedir.

Rasûlullah'ın bu evlilikteki amacı dul kalan himayeye muhtaç kendini hibe eden bir hanıma kol kanat germek, onunla aile olmak ve dahası siyasi bir amaçla onun kabilesiyle İslam arasında bir köprü kurmaktır.²³⁶ Rasûlullah özellikle Bi'rimaûne

²²⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/132; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, 2/403.

²²⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/128; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3234; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,937; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/262; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, 2/402; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/238; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,6/388; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,7/193.

²²⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/128; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,6/388.

²³⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,11/129; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3234; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,937; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/239.

²³¹ Hamidullah, *İslam Peygamberi*,570.

²³² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/135.

²³³ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*,1/116.

²³⁴ İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/402; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,6/388; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,7/193.

²³⁵ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3234; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,937; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/263; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,6/388; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/263.

²³⁶ Savaş vd., *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam*,1/305; Soysaldı, “Peygamber Efendimizin Evliliklerinin Sebep ve Hikmetleri”, 127-142; Koçak, “İslam Öncesi Arap Aile Yapısının Hz. Peygamber ve Hadisler Üzerindeki Etkisi”,20.

olayından sonra Arabistan'ın bu güçlü kabilesiyle akrabalık bağı oluşturmak istemiştir.²³⁷ Rasûlullah İslâm ile Mekke arasında ilişkilerde bir uzlaşma ve yumuşama oluşturmak için çeşitli yollar aramaktaydı. Zaten Rasûlullah'ın Hudeybiye anlaşmasına göre üç günlüğüne geldiği²³⁸ ve Hz. Meymûne ile evlenip Mekkeliler çıkmasını istediğinde de; yeni evlendiğini ve bir yemek düzenleyip hepsini çağıracağını söylemesi de bunu göstermektedir.²³⁹ Bu evlilik neticesinde Âmir b. Sa'sa' kabilesinden heyetler gelerek Rasûlullah ile görüşmüşler ve İslamiyet'e girmişlerdir.²⁴⁰

Meymûne'nin asıl adı Berre idi.²⁴¹ Rasûlullah bu isimleri taşımanın insanın kendini tezkiyesi olarak düşünüyordu. Bu sebeple Rasûlullah Berre'nin adını değiştirerek Meymûne yapmıştır.

13. HZ. MÂRIYE BNT. ŞEM'ÛN

13.1. Doğumu, Nesebi ve Ailesi

Mısırlı Hristiyan bir cariye²⁴² olan Mâriye bu konuda inceleyeceğimiz son hanımdır. Kıptî bir baba, Romalı Hristiyan bir anneden dünyaya geldiği rivayetler arasında yer almaktadır.²⁴³ Mâriye kardeşi Sîrîn ile birlikte Mukavkıs tarafından Rasûlullah'a hediye edilmişlerdir.²⁴⁴ Rasûlullah Sîrîn'i şairi Hassan b. Sâbit'e hediye etmiştir.²⁴⁵

²³⁷ Kandemir, "Meymûne", 29/506-507.

²³⁸ Savaş vd., *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam*, 1/305.

²³⁹ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 570.

²⁴⁰ Kandemir, "Meymûne", 29/506-507.

²⁴¹ İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/191.

²⁴² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1/111; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 573.

²⁴³ İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/185; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 573.

²⁴⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/201-1/111; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 939; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/253; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, 2/351; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 6/492; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/185.

²⁴⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/201 -1/111; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 939; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/253; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 6/492; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/185.

Mâriye'nin yaşı konusunda herhangi bir bilgiye rastlamadık; fakat yaşının ileri olduğunu da söyleyemeyiz. Çünkü 'hediye' edilmiş bir cariye ve Rasûlullah'ın son oğlu İbrahim'in 'anne'si olacaktır.

13.2. Hz. Mâriye bnt. Şemûn'un Rasûlullah ile Evliliği

Mâriye'nin Rasûlullah ile olan birlikteliği şu şekilde gerçekleşmiştir: Rasûlullah İskenderiye Meliki Mukavkıs'a²⁴⁶ kaynaklarda ihtilaf olmakla birlikte hicrî 6²⁴⁷ (M.628) veya 7.²⁴⁸ yılda (M.629) İslam'a davet için Hâtıb b. Ebî Beltea²⁴⁹ ile mektup göndermiştir. Mukavkıs elçiyi iyi karşılamış fakat İslam'a girmekten çekinmiştir. Bu çekingenliğe rağmen elçiyi gönderirken hediye olarak iki tane cariye, bir köle, bin miskal altın, Düldül isimli beyaz bir katır, amber ve güzel kokular göndermiştir.²⁵⁰ İşte bu cariyelerden biri Mısır'ın Ensina bölgesinin Hafn köyünden,²⁵¹ Kıptilerce çok değerli bir cariye olan beyaz tenli, güzel hanım²⁵² Mâriye, biri de kardeşi Sîrîndir.²⁵³

Kaynaklarımızın bazılarında Hâtıb b. Ebî Beltea'nın Medine'ye cariyeler ve hediyelerle dönerken bu cariyelere İslam'ı anlatması ve onların da Rasûlullah'ı daha görmeden iman etmeleri kaydedilirken,²⁵⁴ bazı kaynaklarımızda ise onların Rasûlullah'ın huzurunda İslam'a girdikleri geçmektedir.²⁵⁵

²⁴⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/201-1/111; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,939; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/253; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyünü'l-Eser*, 2/351; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,6/492; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/185.

²⁴⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/201; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/253.

²⁴⁸ İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/185; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 573.

²⁴⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/201-1/111; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyünü'l-Eser*, 2/351; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,6/492; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/185.

²⁵⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/201-1/111; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,939; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/253; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyünü'l-Eser*, 2/351; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 6/492; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/185.

²⁵¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,1/112.

²⁵² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/201-1/112; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/185.

²⁵³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/201-1/111; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,939; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/253; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyünü'l-Eser*, 2/351; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 6/492; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/185.

²⁵⁴ İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/185.

²⁵⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/201-1/111.

Hâtub b. Ebî Beltea ve cariyeler Medine'ye vardıklarında Rasûlullah Mâriye'yi kendi yanında alıyordu, ²⁵⁶ kardeşi Sîrîn'i ise şairi Hassan b. Sabit'e²⁵⁷ verdi. Hem içinde bulunduğu o döneme hem de kendisinden sonrasına örnek teşkil etmek için Mâriye'yi kendine alan Rasûlullah ilk olarak Mâriye'yi Hârise b. Numan'ın evinde konaklattı, daha sonra ise detaylarını ileride vereceğimiz bazı sebeplerden ötürü Medine'nin yüksek bir yeri olan Âliye'ye taşıdı. Hurma toplama zamanlarında Benî Nadir'den kalan bu evde konaklayan Rasûlullah, Mâriye bu eve taşınınca da sık sık Mâriye'yi ziyaret etmiştir.²⁵⁸

Rasûlullah'ın Mısır halkı hakkında söyledikleri Mâriye ile olan birlikteliğinin bir sebebini daha açıklar mahiyettedir. Rasûlullah; “*Siz Mısır'ı fethedeceksiniz. Orayı fethettiğiniz zaman ahalisine iyi muamele ediniz. Çünkü onların bir zimmet ve sıhriyyet hakkı vardır*”²⁵⁹ demiştir. Dolayısıyla bu evliliğin Mısırlılar üzerinde bir etki oluşturmuş olabileceğini söyleyebiliriz. Ayrıca Rasûlullah'ın Mâriye ile evliliği aynı zamanda onun köle ve cariyelere bakışını ve onlara nasıl davranması gerektiğini de gösteren, ümmete örnek olan somut bir hadisedir diyebiliriz.

14. HZ. PEYGAMBER'İN EVLİLİK SEBEPLERİ BAĞLAMINDA ÇOK EVLİLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Rasûlullah'ın niçin çok evlendiğini değerlendirebilmek için öncelikle temel kaynaklardan yararlanarak tek tek hanımlarla nasıl, ne şekilde, ne zaman ve hangi temel üzerine evlendiğini açıklamaya çalıştık. Rasûlullah'ın zamana yayılan ve olgunluk diyeceğimiz çağda başlayan bu çok evlilik döneminden önce ilk olarak genç ve zinde zamanında, en uzun ve tek eşli olarak Hz. Hatice ile evli kalmıştır. Rasûlullah'ın bu uzun dönemde tek olarak Hatice'yle evli kalması, damatlarının kızlarının üstüne ikinci bir evlilik yapmalarını tasvip etmemesi aslında Rasûlullah'ın

²⁵⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/201-1/111; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,939; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/253; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,6/492; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/185.

²⁵⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/201-1/111; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,939; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/253; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,6/492; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/185.

²⁵⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,1/112.

²⁵⁹ Müslim, “Fadâilü's-Sahâbe”,4.

bireysel mantalitesini yansıtmaktadır. Fakat bir peygamber olarak her şey özel hayatıyla ve kendi istekleriyle sınırlı olmadığı için ilahî vahyin gereği ve peygamberliğinin etkilerini vefatı öncesi ve sonrasında hanımlarla devam ettirebilmek, bazı sorunlara çözüm üretebilmek ve sünnetini hanımlarıyla yayabilmek gibi gayelerle Hz. Hatice vefat ettikten sonra ilk olarak Hz. Sevde ile başlayan çok evlilik dönemi Hz. Âişe, Hz. Hafsâ, Hz. Zeyneb, Hz. Ümmü Seleme, Hz. Zeyneb, Hz. Cüveyriye, Hz. Ümmü Habibe, Hz. Safiyye ve Hz. Meymûne ile devam etmiştir. Hatta çeşitli ihtilaflar olsa da Rasûlullah'ın bu hanımların dışında başka bazı kadınlarla daha evlilik yaptığı fakat bazı sebeplerden dolayı bu evliliklerin devam etmediği veya evlenmeden önce vazgeçildiği gibi rivayetler mevcuttur.²⁶⁰

Evliliği dörtle sınırlayan ayet geldiğinde hanımların sayısının dokuzu bulmasına rağmen hiçbiri Rasûlullah'tan ayrılmak istememiş ve Rasûlullah'ın zevcesi olarak kalmayı tercih etmişlerdir. Yine detaylarını ilerleyen sayfalarda vereceğimiz bal şerbeti olayından sonra Rasûlullah hanımlarının ailelerine danışıp 'kendisini mi yoksa dünya hayatını mı tercih etmek istediklerini' sorduğunda hepsinin Rasûlullah'ı tercih etmesi Rasûlullah'ın niçin çok evlendiği ve hanımlarının sayısı noktasında yapılan eleştirilerin haksız olduğunun gerekçeleri arasında gösterilebilir. Ayrıca bu durum hanımlarının bu çok eşliğe bakışlarının nasıl olduğunu da yansıtmaktadır.

Rasûlullah'ın evlilikleri nefsanî evlilikler değildi. Çünkü 11 hanımının tamamına baktığımızda tek bakire olan eşi Hz. Âişe'dir. Geri kalan tüm eşleri hatta kendisi bekâr ve genç biri iken ilk evlendiği eşi Hz. Hatice bile daha önce iki evlilik yapmış, çocukları olan dul bir bayan idi. Rasûlullah'ın evlendiği bayanların çoğunluğu dul olmanın yanında ilk eşlerinden çocuğu bulunan kişilerdi. Ayrıca aralarında İslam'ı yaşayabilmek için aileleriyle arası açık olanlar vardı. Dolayısıyla Rasûlullah'ın esas gayesi bu durumda onları korumak ve yetimlerine bakmaktı.

Rasûlullah'ın Allah'ın emriyle yaptığı evlilikler de bulunmaktaydı. Aslında yaptığı hiçbir evlilik Allah'ın izni dışında olmamıştır; fakat bizzat Zeyneb bnt. Cahş

²⁶⁰Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülük*,2/847; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*,1/117.

ile evliliğinde olduğu gibi Allah-ü Teâlâ'nın emredip ayetler indirdiği durumlar da olabilmifltir.

Rasûlullah'ın etrafında bekâr ve genç hanımlar bulunurken uzun süredir görmediği, Habeşistan'a hicret eden bir bayan olan Ümmü Habîbe'ye evlilik teklif etmesi yine özel olarak ele alınması gereken nefsanî arzuların dışında yapılan bir evliliktir.

Bir devlet adamı da olan Rasûlullah kabilelerle iyi ilişkiler kurmanın gerekliliğini biliyordu ve bu sebeple evlilikler gerçekleştirmifltir.

Rasûlullah'ın evliliklerinin gayesinin getirilerinden bazıları onun vefatından sonra ortaya çıkmıftır. Hz. Âişe kendisinden yüzlerce hadis rivayet ederek ve ümmetin problemleri noktasında Rasûlullah ile yaşantısından yola çıkıp çözümler üreterek gerektiğinde icthad ederek evliliğinin hikmetlerini ortaya çıkarmıftır.

Bazı tarihçiler Hz. Mâriye dâhil olmak üzere Rasûlullah'ın erkek evlât sahibi olmak için bazı hanımlarla evlendiğini ifade etmektedirler. Yararlandığımız kaynaklar arasında özellikle İzzet Derveze de bu görüşü bazı yönlerden takdire şayan bulduğunu ifade etmektedir.²⁶¹ Neticede Rasûlullah'ın evliliklerinin bazı dini, siyasî, sosyal ve eğitimle ilgili sebepleri bulunmaktadır. Çünkü Rasûlullah ümmetine sadece ibadet veya tek bir konuda değil, hayatın her alanında üsve-i hasenedir. Şunu da en nihayetinde söylemeliyiz ki; Hz. Muhammed (sav.), Rasûlullah'tır ve evliliklerinin her biri de ilâhi planın bir parçasıdır.

²⁶¹ Derveze, *Sîratü'r-Rasûl*, 105.

II.BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN EŞLERİNİN BİRBİRİYLE OLAN İLİŞKİLERİ

Hiz. Peygamber'in ilk eşi Hiz. Hatice 25 yıl boyunca Rasûlullah'ın tek eşi olarak kalmıştır. Bu sebeple hanımlarla evlilik hayatına dair herhangi bir ilişkisi olmamıştır. Fakat kendisi hayattayken kendisinden sonra Rasûlullah'ın hanımı olacak hanımlarla hiçbir tanışıklığı olmamıştır da diyemeyiz. Biz bu tanışıklığı hanımların birbiriyle olan ilişkisi bağlamında değerlendirmeyerek burada yer vermiyoruz.

Hiz. Âişe'nin Rasûlullah'ın ilk hanımı Hiz. Hatice ile irtibatı hiç olmamış ve aralarında fazlaca yaş farkı olsa da Hiz. Âişe; Rasûlullah'ın Hiz. Hatice'nin ardından yaptıkları, söyledikleri ve ona karşı vefası neticesinde Hiz. Hatice'yi çok kıskanmıştır. Bir keresinde Hiz. Hatice'nin kız kardeşi gelmiş ve içeri girmek için izin istemiştir. Sesi duyan Rasûlullah Hiz. Hatice'yi hatırlayarak: “Allah'ım... Hâle” deyince Âişe kıskanmış ve yaşlanıp giden bir Kureyşli'yi hatırladığını, Allah'ın Rasûlullah'a ondan daha iyi olan kendisini verdiğini ifade etmiştir.²⁶²

Hiz. Âişe kimseyi Hiz. Hatice kadar kıskanmadığını zaman zaman Peygamberimize ifade etmiştir.²⁶³ Peygamberimizin ondan çok kereler bahsettiğini, hatta bazen bir koyun kesip azalarını parçaladıktan sonra da Hatice'nin eşine dostuna gönderdiğini ifade eder. Bazen kendisine; ‘Sanki dünyada Hatice'den başka kadın yok’ dediğini Peygamberimizin de; ‘o şöyleydi, o böyleydi ve benim ondan çocuğum var’²⁶⁴ şeklinde cevapladığını ya da: insanlar inkâr ederken Hiz. Hatice'nin onayladığı, insanlar vermezken onun malına ortak olduğu ve ondan çocukları olduğunu ifade etmiştir.²⁶⁵

²⁶² Buhârî, “Menâkıbü'l-Ensâr”,19.

²⁶³ İbn İshak, *Sîret-i İbn İshak*, 308; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/165.

²⁶⁴ Buhârî, “Menâkıbü'l-Ensâr”,20; Müslim, “Fadâilü's-Sahâbe”12; İbn İshak, *Sîret-i İbn İshak*, 308.

²⁶⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 6/118; İbn İshak, *Sîret-i İbn İshak*,308.

Hanımlar arası ilişkilerin neredeyse tamamında adı herkesten çok geçen Hz. Âişe'ye ilk vefat eden hanım Hz. Hatice'den bahsederken de yer vermek durumundayız.

1. KUR'AN AYETLERİNE YANSIYAN BAZI OLAYLAR

Rasûlullah'ın hanımları ile ilgili olarak Kur'ân-ı Kerîm'de Allah'ın uyarılarına maruz kalınan en önemli olay şüphesiz ki 'tahrim' olayıdır. Olaya geçmeden önce bu konuda nazil olan Tahrim sûresinden ayetleri nakledeyim:

1- *“Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını arayarak Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin sen kendine haram ediyorsun? Allah çok esirgeyen çok bağışlayandır.”*

2- *“Allah size yeminlerinizi çözenizi meşru kılmıştır. Allah sizin sahibinizdir. O bilendir. Hikmetle yönetendir.”*

3- *“Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir söz söylemişti. Fakat eşi o sözü başkalarına haber verip Allah da bunu Peygamber'e açıklayınca, Peygamber (eşine) bir kısmını bildirmiş bir kısmından da vazgeçmişti. Peygamber bunu ona haber verince eşi: 'Bunu sana kim söyledi?' dedi. Peygamber: 'Bilen her şeyden haberi olan Allah bana söyledi' dedi.”*

4- *“Eğer ikiniz de Allah'a tövbe ederseniz ne iyi, çünkü kalpleriniz eğildi. Ve eğer peygambere karşı birbirinize arka olursanız (bilin ki) onun dostu ve yardımcısı Allah, Cibrîl ve Mü'minlerin iyileridir. Bunun ardından melekler de ona arkadır.”*

5- *“Eğer o sizi boşarsa Rabbi ona sizden daha hayırlı kendisini Allah'a teslim eden, inanan, gönülden itaat eden, tövbe eden, oruç tutan dul ve bakire eşler verir.”²⁶⁶*

Bu ayetlerin tefsiri konusunda Tabakat'ta Hz. Âişe, Rasûlullah'ın ikinci namazını kıldıktan sonra hanımlarını ziyaret ettiğini, yine bir defasında Hafsa'nın yanına gidip normal kaldığı süreden daha fazla kaldığını söyler. Âişe sebebini

²⁶⁶ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, (İstanbul: Zehreveyn Yayıncılık, 2011), 146.

araştırınca Hafsa'ya bir kadının bal getirdiğini, onun da bu balı Rasûlullah'a ikram ettiğini duyduğunu ve bunun üzerine Sevde'yi tenbihleyip şayet Rasûlullah kendisine gelir de yaklaşırsa ona; “*sen meşe ağacı zamkı mı yedin?*” diye sormasını söyler. Onun da kendisine yemediğini söylemesinin ardından, “*ağzındaki bu kötü koku da nedir?*” diye sormasını tenbih eder. Üzerinde kötü koku bulunmasından son derece rahatsız olan Rasûlullah'ın da Sevde'ye cevap olarak; “Hafsa bana bal şerbet, içirdi” diyeceğini, Sevde'nin de tekrar “*Herhalde o balı yapan arı meşe ağacından emmiş*” şeklinde bir söz söylemesini öğütler. Âişe, Safiyye'ye de aynı şeyi söylemesini tenbih eder. Sevde bu konuda aynen Âişe'nin dediği gibi yaptığını fakat Rasûlullah kapıda gözüktüğünde az kalsın kendisine Âişe'nin tenbihlediği oyunu açıklayacağını ama Âişe'den korkusundan onun emrettiğini yerine getirmeye karar verdiğini ifade eder. Zaten Âişe Sevde'yi sesini çıkarma diyerek susturmuştur. Rasûlullah'a olanları anlatmaktan vazgeçen Sevde Rasûlullah kendisine yaklaştığında; meşe ağacı zamkından yeyip yemediğini sormuş ve olumsuz cevap alınca bu sefer de planlanan gibi kokunun sebebini sormuştur. Rasûlullah da; Hafsa'nın bal içirdiği cevabını verince Sevde; heralde arı meşe ağacından emmiş diyerek işi muallâkta bırakmıştır. Âişe'nin yanına girdiğinde o da aynı şeyi söylemiş, Safiyye'nin yanına gittiğinde o da aynı şeyi söylemiştir. Hafsa'nın tekrar yanına gittiğinde ise Rasûlullah'a tekrar bal şerbeti içirmek istemiş Rasûlullah ise bal şerbetini içmeyi reddetmiştir. Sevde o sırada: “*Sübhanallah!*” diyerek şaşkınlıkla Rasûlullah'ı bal şerbetinden mahrum ettiklerine üzülmüştür.²⁶⁷

Buhârî ise bal şerbeti içiren hanımı hem Hafsa adıyla hem Zeyneb bnt. Caş adıyla Hz. Âişe'den nakletmiştir. Rasulûllah'ın Zeynep bnt. Caş'ın yanında kalıp bal şerbeti içtiğini kendisi ve Hafsa'nın ise yukarıda verdiğimiz nakildeki gibi anlaştıklarını rivayet eder. Rivayetin devamında Rasûlullah'ın artık bir daha içmeyeceğine dair söz verdiği ve bunu kimseye söylememesini buyurur. İşte bunun üzerine Tahrim sûresi 1-4 ayetleri nazil olmuştur: “*Ey Peygamber! Eşlerinden herhangi birini memnun etmek için neden Allah'ın helâl kıldığı bir şeyi kendine haram*

²⁶⁷ Buhârî, “Talâk”, 8; Müslim, “Talâk”, 3; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/83.

kalıyorsun...”²⁶⁸ Aynı bölümde ve babta Buhârî’den rivâyet edildiğine göre Hz. Zeyneb yerinde Hz. Hafsa, Hz. Hafsa yerine de Hz. Sevde şeklindedir. İki rivâyette hem Buhârî hem Müslim’de ve çeşitli kaynaklarda geçmektedir. Bu durumda âlimler Hz. Âişe’nin yaşının küçük olduğunu ve kıskançlık sebebiyle Peygamberimize sıkıntı veren durumu tertipledikleri bilgisini verirler. Bir kısım ulemâ bu durumda iki rivâyetten birinci rivâyeti tercih eder, bir kısmı ise ikinci rivâyeti tercih eder. İkinciye tercih edenler ayetteki ikil ifadesini ve Hz. Âişe’nin aşağıdaki rivâyetini gerekçe gösterirler:

“Allah Rasûlü’nün (a.s) hanımları iki gruptular. Birinci grupta Hz. Âişe (r.a), Hz. Hafsa (r.a), Hz.Safıyye (r.a) ve Hz.Sevde (r.a) vardı. Diğer grup ise Hz. Ümmü Seleme (r.a) ve Hz. Peygamberin diğer hanımlarından oluşuyordu.”²⁶⁹ Dolayısıyla Hz. Âişe’nin arkadaşını böyle bir durumda bırakmasını kabul etmezler.

Ulemâ sadece kişiler hakkında değil Peygamberimizin kendisine neyi haram kıldığı hususunda da ihtilaf etmişlerdir. Taberî ve İbn Kesir’de geçen bu konudaki ihtilaflı diğer rivâyet Hz. Mâriye hakkındadır. Rasûlullah, oğlu İbrahim’in annesi ve câriyesi olan Hz. Mâriye ile Hafsa evinde olmadığı bir zamanda Hafsa’nın evinde buluşmuştur. Bunu da Hafsa görünce kıskanmış ve sitemlerde bulunmuştur. Bu sitemler neticesinde Rasûlullah Hafsa’nın bir nevi gönlünü almak için câriyesi Mâriye’yi kendine haram kılmış, bir daha yaklaşmayacağını söylemiştir. Rasûlullah ayrıca Hafsa’ya bu meseleyi kimseye anlatmamasını, gizli tutmasını söylemiştir. Fakat Peygamberimizin bu övülecek davranışı karşısında Hafsa arkadaşı Âişe’ye durumu haber vermiştir. İşte bu olay üzerine Allah-ü Teâlâ da Rasûlullah’a durumu haber vermiş ve mesele açıklığa kavuşmuştur. Allah-ü Teâlâ Tahrim suresinin baş tarafındaki bu ayetleri indirmiş ve yeminin geçersiz olduğunu, keffaret vermesi gerektiğini emretmiştir.²⁷⁰ Hz. Mâriye hakkındaki bu rivâyetler Buhârî ve Müslim’de geçmemekle birlikte Nesaî, Enes b. Mâlik’ten Rasûlullah’ın bir câriyesi olduğunu, Hz.Âişe ve Hz.Hafsa’nın o câriyeyi kendisine haram kılincaya kadar rahat

²⁶⁸ Buhârî, “Talâk”,8; Müslim, “Talâk”,3; Ebû Dâvûd, “Talâk”,37; İbn Sa’d, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/104; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/214.

²⁶⁹ Buhârî, “Hîbe”,8; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/143.

²⁷⁰ Ebû Câfer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Amûlî et-Taberî el-Bağdâdî, *Câmiu'l-Beyân fi Tevili'l-Kur'ân*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, 1.Baskı (Beyrut: Müessesetu'r-Risâle,2000),23/477; Ebû'l Fida İsmail b. Ömer b. Kesîr, *Tefsîru'l-Kurâni'l-Azîm*, thk. Sami b. Muhammed Selâme (Riyad: Darü't-Taybe,1999), 8/158.

bırakmadıklarını ve Allah-ü Teâlâ'nın derhal “*Ey Peygamber! Allah'ın sana helal kıldıklarını niye kendine haram kılıyorsun*” ayetini indirdiğini rivayet etmiştir.²⁷¹

Taberî ayetlerin nüzül sebebi konusunda daha sahih rivâyetlerle kuvvetlendirilen diyerek ‘bal şerbeti’ olayını da nakleder. Bu görüşü kuvvetlendiren Abdullah b. Abbas rivâyetinde ise Ömer b. Hattab’a bir âyetin izâhını sormak için bir yıl beklediğini ve Hz. Ömer’in heybetinden çekinerek sormadığını nihayetinde beraber hacca gittiklerinde dönüş yolunda Hz. Ömer’in bir ihtiyacı için çalıların arasına gittiğinde onu bekleyip sorduğunu ifade etmektedir. Abdullah b. Abbas Hz. Ömer’e Rasûlullah’ın hanımlarından, ona karşı iş birliği yapmak isteyen iki hanımın kim olduğunu sormuştur. Ömer onların Hafsa ve Âişe olduğunu söylemiştir.²⁷² Buradan da anlaşılacağı üzere Allah, isim vermeksizin bu iki hanımı uyarılmış ve Rasûlullah’a karşı yardımlaşıp duracak olursanız da; Allah, Cebrail, mü’minlerin iyileri ve diğer melekler onun yardımcısıdır ve siz kârlı çıkmazsanız, demiştir.

Peygamberimiz hanımlarına bir ay yaklaşmamış, onları yalnız bırakmıştır; hatta onları boşadığı bile söylenmiştir. Bu konuyla ilgili rivâyetler ise şu şekildedir: İbn Mâce Hz.Âişe’den rivayetle Allah Rasûlü’nün kadınlarının yanına bir ay girmeyeceğine dair yemin ettiğini ve 29 gün ayrı oturduğunu sonunda 30. günü akşamı girdiğinde kendi yanına geldiğini söyler. Hz. Âişe Rasûlullah’a yanlarına gelmeyeceğine dair yemin ettiğini söylediğini Rasûlullah’ın ise; ay şu kadardır, buyurup parmaklarını üç defa açıp kapadığını; ancak üçüncüsünde bütün parmaklarını açıp birisini yumduğunu ifade eder. Ardından Rasûlullah Âişe’ye anne babasının görüşünü alıncaya kadar (karar vermekte acele etmeni gerektirmeyen) bir mesele söyleyeceğini bildirdikten sonra “*Ey Peygamber, hanımlarına söyle*” lafzından başlayarak “*büyük bir ecir vardır*” lâfzına kadar olan ayeti okumuştur. Hz. Âişe ise Rasûlullah’ın bu sözleri karşısında şaşırılmış ve böyle bir konuda anne babasının görüşüne ihtiyaç duymadığını; Allah’ı, Rasûlünü ve ahiret yurdunu istediğini söylemiştir. Ardından da Âişe’nin hanımlar arası ilişkisini ve mantalitesini yansıtan “*Benim seni tercih ettiğimi hanımlarına bildirme*” cümlesini kullanmıştır.

²⁷¹ Nesaî, “İşreti’n Nisâ”, 4.

²⁷² Buhârî, “Nikâh”, 83; Müslim, “Talâk”, 5; Buhârî, “Tefsir”, 2; Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, 23/475; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, 2/229.

Peygamberimiz ise Âişe'nin bu isteği karşısında Allah'ın kendisini insanlara tebliği olarak gönderdiğini, şaşırtıcı olarak göndermediğini buyurmuştur. Neticede ise bütün hanımları Rasûlullah'ı tercih etmişlerdir.²⁷³

Ulemâ, bal rivâyetlerini sahihaynda geçtiği için daha doğru bulmaktadır. Biz konumuz dâhilinde olmadığı için hem yukarıdaki nakilleri daha fazla değerlendirmeyeceğiz hem de Peygamberimizin yeminini ve keffâret ödeyip ödemediği konularını burada tartışmayacağız. Bizi ilgilendiren husus olan hanımların birbirleriyle dayanışma yapması ve hanımların birbirlerini kıskanmasıdır. Bu olaylarda Hz. Hafsa ve Hz. Âişe'nin arkadaş olduklarını; ayrıca hanımlar arasında bir gruplaşmanın olduğunu pekiştiriyoruz. Dolayısıyla 'bal şerbeti' olayında da bu olayın Zeynep bnt. Cahş'ın evinde gerçekleşmiş olacağı görüşünü tercih ediyoruz. Diğer bir rivâyet olan Peygamberimizin Hz. Mâriye ile Hz. Hafsa'nın siteminden dolayı kendisine helal olan câriyesini haram kılması rivayetini doğru kabul edip analiz edecek olursak Peygamberimiz; hanımlarının gönlünü hoş etmek için helal olan bir şeyi kendine yasaklayabilmiştir. Bu da bize Peygamberimizin hanımlarına karşı davranışlarında ne denli nazik ve onların psikolojilerini anlayıp ona göre davrandığını göstermektedir. Aslında bu durum ümmehâtü'l-mü'minînin birbirlerine olan davranışlarını da şekillendirmektedir. Şöyle ki: Hz. Mâriye olayı özelinde her ne kadar olayın seyri farklılık arzemiş olsa da Peygamberimiz yapılan durumun yanlış bir tarafı olmadığından Hafsa'nın gönlünü almaya çalışmamış olsaydı hanımların Mâriye'yle olan ilişkileri daha farklı bir hâl alabilirdi. Bilâkis Peygamber Efendimiz kıskanılan kişi şahsında hiçbir zaman karşı tarafın duygularına kayıtsız kalmamıştır. Nitekim detaylarını verdiğimiz Hz. Âişe'nin başka hanımdan gelen tabağı kırma mevzuu karşısında Peygamberimizin tavrının: “*Anneniz kıskandı, buyrun yeyin*” şeklinde olması bunun en net kanıtıdır. Ayrıca Peygamberimizin bir aydan sonra Âişe'nin yanına inip anne babasının görüşünü alma mevzuunda Hz. Âişe'nin kararını diğer eşlere söylememesini istemesinde diğer eşlere karşı bir soyutlanma, biricik olma isteği, kendi fikrinin başkaları tarafından bilinip etkilenilmemesi ve Peygamberimizi paylaşmama isteği yatmaktadır, diyebiliriz.

²⁷³ İbn Mâce, “Talâk”, 24; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/68.

2. HZ. SEVDE BNT. ZEM'A'NIN ÜMMEHÂTÜ'L-MÜ'MİNİN İLE İLİŞKİLERİ

Hiz. Sevede, Hiz. Hatice'den sonra Rasûlullah'ın evlendiği ilk hanımdır. Kaynaklar fizikî olarak onun irice bir hanım olduğunu yazarlar.²⁷⁴ Hiz. Sevede çok genç bir hanım değildi, çeşitli sıkıntılar çekerek Habeşistan'a hicret etmiş, Habeşistan'dan tekrar memleketine dönmüş ve kocasını kaybetmişti. Kocasını Sekrân'ın acısından sonra bir Peygamber ile evlenmek, tek hanım olmak, onun çocukları Fatıma ve Ümmü Gülsüm'e²⁷⁵ bakmak onu mutlu eden olaylar olmalıdır. Fakat bu tek hanımlığın uzun sürmeyeceğini kendisi de biliyordu. Çünkü Rasûlullah Hiz. Âişe ile Mekke'de iken nişanlanmış; henüz evlenmemişti. Fakat bu durumun Hiz. Sevede'yi tedirgin etmediği kanaatini taşıyoruz; çünkü zaten çok evliliğin yaygın olduğu bir toplumda Hiz. Sevede sebatkâr, yaşını almış, en önemlisi de Âişe kızı yaşında biriydi. Nihâyetinde Âişe de Rasûlullah'ın evine gelin oldu ve Sevede'nin günlerine ortak oldu. Rasûlullah'ın Âişe'yi çok sevdiğini, onun Rasûlullah yanında herkesten farklı bir yeri olduğunu rivâyetlerden biliyoruz ki²⁷⁶ Sevede de bunu bilmektedir. Âişe'nin, o eve gelin olduktan sonra Sevede hakkında hem Rasûlullah ile olan ilişkilerini hem de birbirleriyle olan ilişkilerini özetleyecek anlamda rivâyetleri vardır. Nitekim bir rivâyetinde Sevede bnt. Zem'a'nın yaşlı olduğundan ve Rasûlullah'ın onun yanına çok gitmediğinden bahseder.²⁷⁷ Burada Rasûlullah'ın haksızlığa mahâl vermeden Âişe'ye ilgisinin fazla olduğu yorumunu çıkarabiliriz. Çünkü hanımların nöbet günü noktasında Rasûlullah'ın ölüm döşegindeyken bile titizlikle davrandığını biliyoruz. Âişe rivayetin devamında kendisinin Rasûlullah'ın yanındaki konumunu bildiğini ve Sevede'nin Rasûlullah'ın kendini bırakmasından korktuğunu rivâyet eder. Hatta Rasûlullah Sevede'ye “iddetini say” deyince, o da bir gece Rasûlullah'ın yoluna durup, kendisinin erkeklere ihtiyacı olmadığını ve sadece Rasûlullah'ın eşi olarak dirilmek istediğini söyler.²⁷⁸ Bunun üzerine Rasûlullah'ı ve genç gelini memnun etmek için kendi gün

²⁷⁴ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3228; İbn Abdilber, *el-İstiâb*,910; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/158; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n Nübela*,2/265; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,4/332.

²⁷⁵ İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/394.

²⁷⁶ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3210.

²⁷⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/53.

²⁷⁸ İbn İshak, *Sîret-i İbn İshak*,317; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/54; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/117.

hakkından vazgeçerek, gününü Âişe'ye bağışladığını ve bunu ona helâl ettiğini söyler.²⁷⁹ Başka bir rivayette yaşlanınca kendi gününü Âişe'ye verdiğini bunun üzerine Rasûlullah'ın biri Âişe'nin kendi günü, biri Sevde'nin günü olmak üzere Âişe'ye iki gün ayırdığını ifade eder.²⁸⁰ Bu hususta şu ayet inmiştir: “*Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden yâhut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse aralarında bir sulh yapmalarında onlara günah yoktur. Sulh (daima) hayırlıdır. Zaten nefisler kıskançlığa hazırdır. Eğer iyi geçinir ve Allah'tan korkarsanız şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır.*” (Nisa 128)²⁸¹ Rasûlullah'ın Sevde'yi hangi sebeple boşamaya niyetlendiğine dair net bir bilgi bulamadık.

Kendi günlerini Âişe'ye bağışlayan Sevde bunu Hz. Peygamber'e olan sevgisinden ve bağlılığından yapmıştır. Eşler arasındaki ilişki bağlamında Peygamberimizin Hz. Sevde'yi boşamaya niyetlenmesi diğer hanımları arasında onunla olan rekabeti azaltmıştır. Zaten kendisinin erkeklere ihtiyacının olmadığını söylemesi ilerde diğer hanımlar başlığı altında da göreceğimiz gibi Sevde'nin hanımlarla hiçbir zaman rekabet içine girmediği fikrini bize vermektedir.

Rasûlullah hanımları arasında adaleti hem sadece Hz. Âişe ve Hz. Sevde varken, hem de diğer hanımları varken sağlamış, elinden ve gönlünden gelenin fazlasını yapmaya çalışmıştır. Buna rağmen beşer olmanın gereği şu duâyı dile getirmiştir: “*Ey Allah'ım, benim elimden gelen taksimim budur. Senin gücün yetip de benim gücümün yetmediği hususlarda beni hesaba çekme*”²⁸² şeklindedir. Halbuki Allah-ü Teâlâ Rasûlullah'a Ahzab sûresinin 51. ayetinde “*.. dilediğini yanına alma, dilediğini geri bırakma..*” hakkı vermiş; fakat 52. ayette “*bundan sonra başka kadınların helâl olmayacağını..*” da emretmişti. O buna rağmen eşlerinin gönlünü kırarak her hareketten kaçınmıştır.

Hz. Âişe, Sevde'den başka ayağının tozu olmayı arzu edeceği bir kadın olmadığını, kendisi gibi olmak istediği bir kadın görmediğini, kendisinde salâbet

²⁷⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/54; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*,1/109; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/158; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyünü'l-Eser*,2/393; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/266; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,4/332; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/117.

²⁸⁰Müslim, “Radâ”,14; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,4/332.

²⁸¹İbn Abdilber, *el-İstîâb*,910; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/157; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/117.

²⁸² Ebû Dâvûd, “Nikâh”38; Tirmizi, “Nikâh”,42; Nesaî, “Nikâh”,2.

bulduğunu, Sevde gibi tene sahip bir kadın görmediğini, onun teni gibi bir tene sahip olmak istediğini söyler; fakat onun kendisinde kıskançlık ya da bazı rivayetlerde geçtiğine göre öfke bulunan bir kadın olduğunu da ifade etmeden geçemez.²⁸³ Bu rivâyetlerden de anlaşılacağı üzere Hz.Âişe'nin özelde 'ayağının tozu olma' ifadesi veya Hz. Sevde gibi olmak istemesi ileride değinileceği üzere bazı hanımlar gibi aralarında kıskançlığın yer bulmadığının göstergesidir. Bunda etken olan sebeplerden en önemlisi yukarıda da ifade ettiğimiz ve hakkında ayet inen durum olan Hz. Sevde'nin gününü Hz. Âişe'ye bağışlamasıdır. Başka bir sebep Hz. Sevde'nin Hz. Âişe'den önce evlenip Peygamberimizin çocuklarına bakması, bir nevî o evin annesi veya himaye edeni durumunda olması, Hz. Âişe'yle Hz. Sevde arasında özellikle ilk yıllar abla kardeş ilişkisi denilebilecek yaş farkının fazla olması ve Âişe'nin yaşının farkı bir tarafa evlendiği yıllar yine de küçük olması sayılabilir. Hz. Sevde her şeyi Hz. Âişe'nin gençliğine vermiş ve elinden geldiğinin fazlasıyla bahtiyarlık göstermiştir. Hz. Sevde'nin Hz. Hatice'den sonra Rasûlullah ile üç yıl veya daha fazla tek hanımı olarak yaşamış²⁸⁴ olmasını da göz ardı etmeden bu ilişkiyi değerlendirmeliyiz. Çalışmamızda görüleceği üzere hem hanımların ilişkisi hem de özelde kıskançlık konusu daima Hz. Âişe etrafında dönmüştür. Her ne kadar kıskançlıklar Hz. Âişe etrafında dönse de Hz. Âişe bu konuda kendini zaman zaman eleştirmekten geri durup bu hareketlerine sürekli devam etmemiştir; zaman zaman kendini eleştirebilmiştir. Bunun da Hz. Âişe başlığında verdiğimiz farklı sebepleri bulunmaktadır.

Heysemî'nin Mecmau'z-Zevâid adlı eserinde şöyle bir rivâyet geçmektedir: Hz. Âişe bir gün Hz. Peygamber için yemek yapmıştı. Hz. Peygamber'in eşlerinden Hz. Sevde de yanlarında oturmaktaydı. Hz. Âişe Hz. Sevde'ye: 'Buyur, sen de ye.' diyerek ikramda bulunmuş Sevde yemek istemeyince Hz. Âişe: 'yemezsen yüzüne bulayacağım' diye tehdit etmişti. Hz. Sevde yememekte ısrar edince Hz. Âişe yemeği almış ve Hz. Sevde'nin yüzüne bulamıştı. Ortaya çıkan manzara karşısında Hz. Peygamber gülmüş ve Hz. Sevde'ye: ne duruyorsun, sen de onun yüzüne sür, diyerek onu teşvik etmiş ve Hz. Sevde de Hz. Âişe'nin yüzüne yemekten sürmüştür. Hz.

²⁸³ Müslim, "Radâ", 14; İbn Sa'd, *Tabâkâtü'l-Kübrâ*,10/53; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,910; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/266.

²⁸⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/265.

Peygamber de bu duruma gülmüştür.²⁸⁵ Bu olaydan daha rahat anlaşılacağı üzere Hz. Sevede ile Hz. Âişe arasındaki bu şakalaşma mevzû bizi pozitif bir algıya yöneltmekte olup Âişe'nin yaşının küçüklüğü onu o evin neşesi olma durumuna getirmekte, hatalarının telâfi sebebi görülmekte ve Sevede bu duruma kızmayıp ona katılabilmektedir. Nitekim yukarıda da bahsini ettiğimiz sözleri Hz. Âişe başkası için değil Hz. Sevede için söylemiştir. Ayrıca burada Peygamberimizin tepkisi göz ardı edilemeyecek kadar önem arz etmektedir. Çünkü O'nun bu ve buna benzer tavırları eşler arasındaki ilişkinin seyrinde çok belirleyici olmuştur. O kadınların psikolojisinden anlayan, kalbinde belki bir taraf daha ağır bassa bile kimsenin hakkını ihlâl etmeyen, Allah'ın sınırlarını da bu bağlamda koruyan ideal bir eşi.

Hz. Sevede'nin Peygamberimize teslimiyetçi bir kalple olan sevgisi ve O'nun sevdiğini sevmesi eşler arasındaki ilişkisinde bağlayıcı olmuştur. Özellikle bu durumu Hz.Âişe ile olan ilişkisinde net bir şekilde görebiliriz. Tahrim konusu anlatılırken detaylı yer verildiği üzere bal şerbeti meselesinde Hz.Âişe'nin Peygamberimizi kıskanması ve Hz.Sevede'yi örgütlemesi neticesinde Peygamberimizin tekrar bal şerbeti içmemeye yemin etmesi; Hz. Sevede'nin ise şaşkınlıkla karışık Allah'a yemin olsun ki, Rasûlullah'ı ondan mahrum ettik sözleri üzerine, Hz. Âişe'nin ona: “Sesini çıkarma”²⁸⁶ demesi ve Hz.Sevede'nin bu emre itaat etmesi bize gösteriyor ki kendi ifadesiyle kuması Âişe'den korktuğu, çekindiği için yüce olan bir kocaya karşı böyle bir emirde bile itiraz etmiyor. Bu korku tabii ki tehdit algısıyla tetiklenip olumsuz tavır alma anlamında bir korku değil, sevgisini kaybetme veya sevdiğinin sevgilisine karşı arada olumsuz bir durumun oluşma korkusudur.

Hz. Sevede'nin Peygamberimize itaat noktasında da kendine özgü bir niteliği vardı ki belki bu konuda diğer hanımlardan üstündü, denilebilir. Bu mahiyette değerlendirilebilecek olan rivâyet şöyledir: Rasûlullah veda haccını tüm hanımlarıyla beraber yaptı ve ‘bu hacdan sonra evde oturulacaktır,’ diyerek Medine dışına çıkılmasını istemedi. Bu emre uyan iki hanımdan biri Sevede bnt. Zem'a,²⁸⁷ diğeri

²⁸⁵ Ebû Hasan Nurüddin Ali b. Ebi Bekr b. Süleyman Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid*, trc. Fikret Güneş (İstanbul: Ocak Yayıncılık,2010),315-316.

²⁸⁶ Buhârî, “Talâk”, 8; Müslim, “Talâk”,3.

²⁸⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/55; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/268.

Zeynep bnt. Cahş'tır. Bunlar dışında Rasûlullah'ın tüm hanımları hacca veya farklı yerlere gitmişlerdir; fakat bu iki hanım, Rasûlullah'ın vefatından sonra değil başka bir yere, hacca bile yeltenmediklerini ifade etmişlerdir.²⁸⁸

Hiz. Hatice'den sonra Peygamberimizin en çok evli kaldığı hanım ilk evlendiği kişi olması ve Peygamberimizden sonra vefat etmesi hasebiyle on üç yıl evli kalan Hiz. Sevede'dir; fakat Hiz. Sevede'ye dair bilgilerimiz sınırlıdır. Özel hayatına dair sınırlı oluş az hadis rivâyet etmesinden de kaynaklıdır, denilebilir. Hanımlar arasında en çok hadis rivâyet eden Hiz. Âişe olduğu için aynı zamanda onun hayatına dair daha çok bilgiye sahibiz. Bunun farklı sebepleri de vardır. Hiz. Sevede Peygamberimizden beş hadis rivâyet etmiştir.²⁸⁹

Rivâyetlerden bulabildiğimiz kadarıyla “Hiz. Sevede'nin diğer hanımlarla ilişkisi” Hiz. Âişe ve Hiz. Sevede etrafında gerçekteşmiştir. Hiz. Sevede'den sonra ilk olarak Âişe'nin gelmesi, Rasûlullah'ın Âişe'yi çok sevmesi ve Hiz. Âişe nazarıyla da; Hiz. Sevede'nin başkasına değil gününü Âişe'ye vermesi ve itiraz etmeden onun söylediklerini yapması bunda etkili olmuştur denilebilir. Ayrıca bu durumu temellendiren diğer bir sebep de Sevede bnt. Zem'a hakkında elde ettiğimiz rivâyetlerin çoğunu Âişe'nin nakletmesidir.

Hiz. Sevede kendi oturduğu odayı, bitişiğindeki odada kalan dostu Âişe'ye vasiyet etmiş, Âişe'nin oturduğu kısımda Rasûlullah defnedilmiş olduğu için sıkışık halde kalan dostunu rahatlatmıştır.²⁹⁰

Hiz. Sevede Medine'de kimin zamanında olduğu ihtilaflı olmakla beraber Ömer b. Hattab²⁹¹ ya da hicrî 54'te (M.674) Muaviye b. Ebû Süfyan hilâfeti döneminde²⁹² vefat etmiştir. Yani Peygamberimizden sonra yaşayan bazı hanımlarla birlikte Muaviye b. Ebû Süfyan rivayetine göre yaklaşık kırk üç yıl daha yaşamış; fakat

²⁸⁸İbn Sa'd, *Tabâkâtü'l-Kübrâ*,10/55; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/127.

²⁸⁹ Zehebî, *Siyeru Âlami'n-Nübelâ*, 2/269.

²⁹⁰ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 562.

²⁹¹ İbn Abdilber, *el-İstîâb*,910; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/158; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/118; Hamidullah, *İslam Peygamberi*,562.

²⁹² İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, 2/393; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/266.

Rasûlullah'ın vefatından sonra da Rasûlullah sanki hayattaymış gibi hanımlar arasında herhangi bir geçimsizliğine rivayetlerde rastlanmamıştır.

3. HZ. ÂİŞE BNT. EBÛ BEKİR'İN ÜMMEHÂTÜ'L-MÜ'MİNİN İLE İLİŞKİLERİ

Rasûlullah'ın Hz. Hatice'den sonra kiminle evlendiği ihtilafli bir durum olmakla birlikte genel kanaate göre Hz. Âişe ile Hz. Sevede'den sonra evlenmiştir.

Hz. Âişe beyaz tenli güzel bir hanımdı. Bu sebeple Hümejrâ deniliyordu.²⁹³ Fakat Âişe'nin güzelliği veya bâkire olması hanımlar arasında kimseyi kıskandıracak bir dedikoduya sebep olmadı ya da rivayetlere yansımada. Çünkü Âişe'nin Peygamberimizin gözünde biricik olma isteği ve çabaları tüm hanımların bu isteğini fazlasıyla aşıyordu.

Hz. Âişe'den rivayetle Peygamberimiz rüyasında üst üste Hz. Âişe'nin bir melek tarafından bir parça ipek içinde getirildiğini ve işte hanımın²⁹⁴ denildiğini, yüzünü açıp baktığında Âişe'yi gördüğünü ve bu rüya Allah'tan ise onu yerine getirir dediğini, rivayet eder.²⁹⁵

Hz. Âişe'nin Peygamberimiz'in diğer eşlerinden ayrılan yönleri hakkında benzer bir rivâyetinde Rasûlullah'ın hanımları arasında on şeyde üstün kılındığını bazı rivayetlerde dokuz özellikle üstün kılındığını ifade ederek.²⁹⁶ Rasûlullah'ın kendisinden başka bir bakire ile evlenmediğini, kendisinin babasıyla hicret eden tek hanım olduğunu, Yüce Allah'ın ayetler indirdiğini,²⁹⁷ Cebrail'in ipek bir kumaş içinde suretini Rasûlullah'a getirip onunla evlen, o senin hanımıdır dediğini ifade eder. Devamla Hz. Peygamber ile aynı kaptan yıkandıklarını, Rasûlullah'ın sadece kendi

²⁹³ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/140.

²⁹⁴ İbn İshak, *Sîret-i İbn İshak*, 317; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*, 1/109; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/186; Zehebî, *Siyeru Âlâmin Nübelâ*, 2/140; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/186.

²⁹⁵ Buhârî, "Menâkıbı'l Ensâr", 44; Müslim, "Fadâilü's Sahâbe" 13; Tirmizi, "Menâkıb", 63; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*, 3208; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/140; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 4/325.

²⁹⁶ Zehebî'nin eserinde bu rivayet 'dokuz özellikle üstün kılındım' şeklindedir. Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/147.

²⁹⁷ İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, 2/394.

yanında kendisi uzanmış olduğu halde namaz kıldığını,²⁹⁸ zevceleri arasında sadece kendi yanında Rasûlullah'a vahiy indiğini, ruhunu kendi kollarında teslim ettiğini, nöbet sırası kendinde olduğu gece vefat ettiğini ve son olarak kendi evine defnedildiğini söyleyerek diğer hanımlardan farkını anlatır.²⁹⁹ İbn Sa'd'ın eserinde geçen benzer rivâyetin bir başka detayı: Cibrîl'i gördüğünü ve onu kendinden başka herhangi bir kadının görmediğini³⁰⁰ ayrıca Rasûlullah'a hanımları içinde en sevimli olanın kendi olduğunu ifade etmiştir.³⁰¹ Başka bir rivayette Hz.Âişe, şevval ayında³⁰² evlendiğini ve kendisinin hanımlar içinde en talihli olduğunu³⁰³ ifade eder. Hz. Âişe'nin ve diğer ümmehatü'l mü'minînin 'diğer eşler' veya buna benzer ifadelerle başlayan rivâyetlerini daha sonraki sayfalarda da göreceğimiz üzere insanın fitratından kaynaklı olarak ortaklarıyla bir kıyaslama içgüdüğü olarak değerlendiriyoruz ki bu anormaldir denilemez. Özellikle Âişe'nin diğer eşlerle sık sık kendini kıyaslaması; sevgili eşinin nazarında biricik olma isteğinin tüm hanımlara bakarak fazla olmasındandır diyebiliriz.

Hz. Âişe Peygamberimizle 18 yaşına kadar 9 yıl yaşamıştır.³⁰⁴ Bu 9 yıllık dönemde hiç görmemiş birlikte yaşamamış olsa da hanımlarından hiçbirini Hz. Hatice kadar kıskanmadığını zaman zaman Peygamberimize bile ifade etmiştir.³⁰⁵ Peygamberimizin ondan çok kereler bahsettiğini, hatta bazen bir koyun kesip azalarını parçaladıktan sonra da Hatice'nin eşine dostuna gönderdiğini ifade eder. Bazen kendisine; 'Sanki dünyada Hatice'den başka kadın yok' dediğini Peygamberimizin de; 'O şöyleydi, o böyleydi ve benim ondan çocuğum var'³⁰⁶ şeklinde cevapladığını ya da: insanlar inkâr ederken Hz. Hatice'nin onayladığı, insanlar vermezken onun malına ortak olduğu ve ondan çocukları olduğunu ifade etmiştir.³⁰⁷ Başka bir rivâyetinde bir

²⁹⁸ Varol, *İslam Düşüncesi ve Tarihinde Ehl-i Beyt*, 130.

²⁹⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 10/63; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/141; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/141.

³⁰⁰ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/146.

³⁰¹ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*, 3210.

³⁰² Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*, 3210; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*, 1/109; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/140.

³⁰³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 10/61.

³⁰⁴ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*, 3208; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 919; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, 2/394; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/139; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 563.

³⁰⁵ İbn İshak, *Sîret-i İbn İshak*, 308; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/165.

³⁰⁶ Buhârî, "Menâkıbı'l-Ensâr", 20; Müslim, "Fadâilü's-Sahâbe" 12; İbn İshak, *Sîret-i İbn İshak*, 308.

³⁰⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 6/118; İbn İshak, *Sîret-i İbn İshak*, 308.

benzetmeyle paylaşmak istememe içgüdüsünü dışa vurmuştur: “*Ya Rasûlullah ne dersin yenmiş bir ağaç bulunan bir vadiye konaklasan ve bir de yenmemiş bir ağaç bulsan, deveni hangisinde otlatırdın?*” diye sorduğunu, Rasûlullah’ın ise “*Kendisinden otlatılmamış olandan*”³⁰⁸ buyurduğu rivayet edilmektedir. Hz. Âişe burada kendisinin bâkire olduğunu Hz. Hatice, Ümmü Seleme ve diğer hanımlarının dul olarak evlendiklerini kinâye ederek kendisiyle kıyaslamış ve Peygamberimizden de kendi duygularına yönelik bir cevap beklemiştir. Hz. Âişe, Peygamber Efendimizi hiçbir zaman paylaşmak istememiş, tüm varlığıyla eşini sevmiş, bağlanmış ve eve girdiği andan itibaren kendi varlığını kuvvetle hissettirmiştir. Değerli eşi de bu duruma kayıtsız kalmayarak: “*Âişe’nin kadınlara üstünlüğü tiridin diğer yiyeceklere üstünlüğü gibidir*”³⁰⁹ buyurmuştur. O kadar ki: En çok kimi seviyorsun dediklerinde; ‘Âişe’yi’, erkeklerden kimi sorusuna, ‘babasını’ cevabını çekinmeden vermiştir.³¹⁰ Öyle ki, ölümün kendisine kolay gelmesi için Allah’ın Hz. Âişe’yi gösterdiğini³¹¹ söylemiştir. Hz. Âişe’nin Rasûlullah yanındaki bu kıymetini diğer hanımlar hatta sahâbe rahatlıkla hissedebilmişlerdir. Hatta sahâbe hediyelerini Âişe’nin gününe erteleyip Rasûlullah ona geldiğinde getirirlerdi. Bu durum diğer hanımların zoruna gitmiş ve Rasûlullah’a gelip şikâyet etmişlerdi.³¹² Açıkça görebildiğimiz diğer bir örnekte şöyledir: Birgün Ziyâd b. Sümeyye, Amr b. el-Hâris ile beraber ümmehâtü’l-mü’minîne hediye ve eşya gönderirlerken Ümmü Seleme ve Safiyye’ye, Âişe’den için ona çok gönderdiklerini fakat bu konuda onlardan anlayış beklediklerini ifade ettiler. Onlar da özre gerek olmadığını ve Ziyâd b. Sümeyye ile Amr b. el-Hâris’ten çok daha üstün olan Rasûlullah’ın da onu kendilerinden üstün tuttuğunu ifade ettiler.³¹³ Başka kimseler Hz. Âişe’den ‘Allah’ın sevgilisinin sevgilisi’³¹⁴ diyerek bahsederlerdi. İşte âlemlerin

³⁰⁸ Buhârî, “Nikâh”,9; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*,4/325.

³⁰⁹ Müslim, “Fadâilü’s-Sahâbe”,13; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,920; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*, 7/187; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyünü’l-Eser*, 2/394; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*,2/143; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/140.

³¹⁰Müslim, “Fadâilü’s-Sahâbe”,1; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,920; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*, 7/186; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyünü’l-Eser*, 2/394.

³¹¹ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübra*,10/65.

³¹² İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*, 7/187; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*,2/142.

³¹³ Dimaşkî, *Peygamber Külliyyatı*,11/198.

³¹⁴ İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-Kübra*,10/64; Ebû Nuaym, Ma’rifetü’s-Sahâbe, 3208; İbnü’l-Cevzî, *Zâdü’l-Meâd*, 1/109; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*,7/188; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*,2/135; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/140.

efendisi bir kocaya sahip olan Hz. Âişe Allah'ın sınırlarını aşmayacak şekilde, bu konumundan daha fazlasını elde etmek istemiştir.

Hz. Âişe bir gece Rasûlullah'ı yanında bulamayıp eşlerinden birinin yanına gittiği hissine kapılır; fakat biraz sonra Rasûlullah'ın yanı başında namaz kıldığını, rükû ve secdelerinde Allah'ı tenzih edip övmekte olduğunu fark eder. Bunun üzerine: “*Anam babam sana feda olsun, sen ne yapıyorsun ben ne düşünüyorum*” diyerek hayıflanır.³¹⁵ Bu olayı diğer bazı hanımların kendilerinin rivayetlerinde kendi haklarında da göreceğimiz üzere; ümmehâtü'l-mü'minîn Rasûlullah hayattayken hanımları tarafından hep kıskanılmış, hep sevgisi elde edilmek istenmiş ve bu uğurda bazı şeylere katlanılmış; ayrıca sınırları aşmayan hanımlar arası bazı teşebbüslerde bulunulabilmiştir.

Nakledildiğine göre, bir gün Rasûlullah'a bir gerdanlık hediye edilmiştir. Peygamberimiz bunu ehl-i beytinden en sevdiği kimsenin boynuna takacağını söyleyince Hz. Âişe: “*Hediyeyi benden başkasının boynuna takması korkusundan, Allah Rasûlü ile aramdaki toprak parçası gözümde kararmıştı*” ifadelerini kullanır. Sonrasında Peygamberimiz gerdanlığı daha küçük yaşta olan torunu Ümâme'nin boynuna takmış ve Hz. Âişe'nin üzerinden o hâl gidivermiştir.³¹⁶ Hz. Âişe sevgili eşinin sevgisini kazanmak uğrunda en çok mücadele edeniydi. Bu mücadele neticesinde de zaman zaman ümmehâtü'l-mü'minîn arasında kindarlığa varmayan sürtüşmeler, rekabetler yaşanabilmiştir. En başta söylediğimiz gibi Peygamberimiz insanlığından soyutlanmış bir elçi değildir ve eşleri de Peygamber eşi olmanın öncesinde ‘insan olma’ vasfına sahiptirler. İşte bu sıfatın üzerine bir de o eşin yüce bir eş olması ve o eşin sevgisini herkesten çok elde etme arzusu eklendiği zaman bazı hâdiseler yaşanmıştır. Bu soyut sebeplerin ötesinde bazı somut mâruziyetler de sıralanabilir: Hz. Âişe'nin Hz. Sevde hariç diğer tüm eşlerden önce Peygamberimizin evine girmiş olması, yaşının küçüklüğüyle birlikte bâkire olması, en başta kendisinin sonra babasının da Peygamberimizin söylemiyle ‘en sevdiği kimse olması’ gibi

³¹⁵ Müslim, “Salât”, 42.

³¹⁶ Ahmed b.Hanbel, Müsned, 6/101-261; İbn Hacer el-Askalanî, *el-İsâbe*, 8/14.

sebeplerdir. Hz. Âişe'nin herkesten çok gayretkeşliğini bu bağlamda değerlendirmek yerinde olacaktır.

Hz. Âişe'nin yaşının küçük olması hasebiyle Rasûlullah onun eğlenmesine müsaade etmiştir. Bir gün Habeşlilerin oynaması neticesinde, insanlar da onları izlemeye durmuşlardır. Peygamberimiz de Âişe'ye onları izlemek isteyip istemediğini sorduktan sonra izlemeye başlamışlar, öyle ki Âişe Peygamberimizin omzuna³¹⁷ dayanarak oyunu izlemeyi sürdürmüştür.³¹⁸ Peygamberimiz: 'yetmez mi, ya Âişe?' dese de kıymetini anlamak için hayır dediğini³¹⁹ ya da farklı bir rivayette; bu vesileyle diğer hanımlarının kendinin Rasûlullah nezdindeki konumunu arzuladığını³²⁰ ifade etmiştir.

Eşler arasındaki rekabetin boyutunu ve bunun sınırı aşmayan fitrî bir durum olduğunu gösteren en önemli delil şüphesiz Hz. Âişe'ye iftira hâdisesinde Zeynep bnt. Cahş'ın tutumudur. Önce kısaca 'ifk hâdisesi'ni ele alalım: Tarihler muhtelif olsa da Hz. Âişe on iki yaşındaydı³²¹ ve Benî Mustalik Gazvesi'nin (Müreysi) olduğu yıl da 7/627 idi. Gazvenin sebebi Benî Mustalik lideri Hâris b. Ebî Dırar'ın bazı kabilelerle birlikte Peygamberimizle savaşmak için yola çıkmış oluşudur. Bu durumu haber alan Peygamberimiz durumu teyit ettikten sonra, yolculuğa çıkacağı her zaman yaptığı gibi eşleri arasında kur'a çekmiş ve kur'a Hz. Âişe ile Ümmü Seleme'ye çıkmıştır.³²² Nihayetinde savaş yapıp bittikten sonra Müslümanlar, esirler ve bol ganimetlerle dönüş yoluna geçmiş ve Medine'ye yakın bir yerde mola vermişlerdi. Ümmehâtü'l-mü'minîn deve üzerine konulan hevdeç içerisinde karargâhın en kenarından yol alıyordu. Bir süre mola verilip gece olduktan sonra Rasûlullah hareket emri verdi. Aynı hevdeçlerde gitmeyen hanımlardan Hz. Âişe bir ihtiyacı için hevdecinden inmiş ve dönerken annesinin evlenirken taktığı gerdanlığın olmadığını farkedip aramak için geri dönmüştü. O esnada ordu hareket etmiş fakat Hz. Âişe kendini almadan gitmeyeceklerini düşünerek gerdanlığı aramaya devam etmişti. Gerdanlığı bulup

³¹⁷ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*, 3210.

³¹⁸ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/151.

³¹⁹ Tirmîzî, "Menâkıb", 18.

³²⁰ Dımaşkî, *Peygamber Külliyyatı*, 11/196.

³²¹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/153.

³²² Semhûdî, *Vefâu'l-Vefâ*, 1/314.

ordunun konakladığı yere gelince herkesin gitmiş olduğunu gördü ve bulunduğu yerde uzanıp beklemeye başladı. Hicâb ayetleri indikten sonra vukû bulan bu olayda ordunun artçılığını yapan Safvan b. Mu'attal es-Sülemî³²³ Hz. Âişe'yi fark etti ve hemen devesini çöktürüp Hz. Âişe'ye sırtını dönerek Hz. Âişe'nin binmesini bekledi. Safvan b. Mu'attal ve Hz. Âişe karargâha vardıklarında münafık Abdullah b. Übeyy ve bazı kişilerin başı çektiği bir yaygara kopmuştu.³²⁴ Hz. Âişe Medine'ye vardıklarında şiddetli bir hastalığa tutuldu fakat hastalandığında her zamanki gördüğü ilgiyi bu sefer sevgili eşinden göremedi, Rasûlullah gayet resmi bir şekilde 'nasılsınız' diyordu.³²⁵ Bu ilgisizlikten dolayı Hz. Âişe izin alarak babasının evine gitti. Olanlardan Hz. Âişe'nin haberi uzun süre olmadı tâ ki Ümmü Mistah'ın³²⁶ olayı anlattığı zamana kadar.³²⁷ Hakkında atılan iftiraları duyan Hz. Âişe günlerce ağladı. Annesi Ümmü Ruman kızına; sabretmesini, yanında kumaları olan, kocası kendisini seven her güzel kadının yaşayabileceği doğal hadiseler olduğunu söylese de Hz. Âişe ağlamaya devam etti.³²⁸ İşte bunlar yaşanırken Rasûlullah kararsızlığa düşerek bazı kişilerle istişare etmek istedi ve Hz. Ali, Berîre³²⁹ ve Zeynep bnt. Cahş'a Hz. Âişe hakkında sordu. Zeynep bnt. Cahş Hz. Âişe ile denk sayılabilecek kimselerden biriydi.³³⁰ Zaten kendisi de: "*Allah Rasûlü'nün yanında derece olarak içlerinden bana rakip olanı idi. Din konusunda asla ondan daha hayırlı, daha muttaki, daha doğru sözlü, akrabalık ilişkilerine daha çok özen gösteren, daha çok sadaka veren, verdiği sadakada nefsinin öne çıkarmayan ve Allah-ü Teâlâ'ya o amelle daha çok yakınlık gösteren bir kadın görmedim. Ancak mizacındaki hiddetten ötürü bir kükremesi vardı. Ama bundan çabuk vazgeçerdi*"³³¹ demekle Zeynep bnt. Cahş'ı kastetmektedir. Bu rakipliğe rağmen Zeyneb b. Cahş, Hz. Âişe için bu iftira konusu sorulduğunda: "*Görmediğimi gördüm demekten gözlerimi, duymadığımı duydum demekten kulaklarımı koruyorum. Onun hakkında hayırdan*"

³²³ İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 3/32; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/545.

³²⁴ Ya'kûbî, *et-Tarih*, 1/372; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/155; Semhûdî, *Vefâu'l-Vefâ*, 1/323.

³²⁵ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/155.f

³²⁶ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 1/187-2/155.

³²⁷ Vâkîdî, *Kitâbu'l-Megâzî*, 1/426.

³²⁸ İbn Seyyidî'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, 2/143; Recep Erkocaaslan, *Hz. Peygamber Dönemi Olaylarında Benî Mustalik Gazvesi ve İfk Olayı*, (Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, 2008), 27.

³²⁹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n Nübelâ*, 2/303.

³³⁰ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n Nübelâ*, 2/213.

³³¹ Müslim, "Fadâilü's-sahabe", 13.

*başka bir şey bilmiyorum*³³² demiştir. İşte bu olay neticesinde söylenen bu sözler aslında ümmehâtü'l-mü'minînin rakiplerine karşı elinde büyük bir fırsat olsa bile bu fırsatın ve rekabetin Allah'ın rızasının önüne asla geçemediğidir. Burada eklememiz gereken bir kişi daha var ki, o da Zeynep bnt. Cahş'ın kız kardeşi Hamne bnt. Cahş'tır.³³³ Hamne, kız kardeşi Zeyneb'in Peygamberimiz yanındaki konumunu artırmak için bu iftiraya karışmış adı geçen ilk kişilerdendir.³³⁴ Fakat kardeşi Zeyneb, asıl Peygamberimizin eşi ve bir nevi rakibi olmasına rağmen ayrıca kardeşinin de destek vermesine rağmen Hz. Âişe konusunda haktan asla ayrılmamıştır. Hz. Peygamber'in hanımlarından hiçbirinin Hz. Âişe'nin ardından en ufak lekeleyici bir konuşmaları olmamış ve kesinlikle bu konuda rol almamışlardır. Burada dikkat çekmek istediğimiz bir diğer noktada Ümmü Rûman'ın Hz. Âişe'yi teselli etmeye çalışırken sarfettiği sözlerdir. Ümmü Rûman'ın '..kocasını kendisini seven, kumaları olan..' ifadelerinden sevgili eş Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yanında kızının değerini bildiği ve kumalar arasında da zaman zaman sürtüşmeler yaşandığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Olayların neticesinde Nûr sûresinin ayetleri inmiş³³⁵ ve Hz. Âişe'nin iftiraya uğradığı ortaya çıkmıştır.³³⁶

Rasûlullah'ın vefatından sonra Muâviye Âişe'ye yüz bin dirhemlik bir gerdanlık göndermişti. Âişe ise hemen o gerdanlığı ümmehâtü'l-mü'minîn arasında pay etti.³³⁷ Bu örnekten de görüldüğü üzere Rasûlullah vefat ettikten sonra hanımların rekabet edecekleri kimse kalmamış; birbirine destek veren ve ortak değerleri olan kişiler olmuşlardır.

Hz. Âişe'nin 2210 hadis rivâyet etmiş³³⁸ olması da diğer hanımlardan çok Hz. Âişe hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamıştır. Ayrıca hadis sayısının fazlalığı bize

³³² Vâkîdî, *Kitâbu'l-Megâzî*, 1/430; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, 2/143; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/159; Ebu'l A'lâ el-Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'an*, trc. Komisyon (İstanbul: İnsan Yayınları, 1986), 3/451; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/159.

³³³ İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 920.

³³⁴ Ya'kûbî, *et-Tarih*, 1/372; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 884; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/215.

³³⁵ Ya'kûbî, *et-Tarih*, 1/372; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mead*, 1/110; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, 2/394.

³³⁶ Ya'kûbî, *et-Tarih*, 1/372; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, 2/394; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mead*, 1/109; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/159; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/141; Derveze, *Sîratü'r-Rasûl*, 101-104.

³³⁷ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/187.

³³⁸ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/139.

Hiz. ÂiŖe'nin Rasûlullah ile ne kadar irtibatlı olduğu bilgisini de veriyor. Bunda Hiz. ÂiŖe'nin ferâseti, belâgâtı ve hatipliği ve daha baŖka bilgileri de etkili olmuŖtur.³³⁹

Hiz. ÂiŖe hicrî 58'de³⁴⁰ (M.678) Ramazan ayında vefat etmiŖtir. Rasûlullah'ın yanına defnolunmak istediği hâlde Rasûlullah'tan sonra Cemel Vaka'sını kastederek bir iŖ iŖlediđini söylemiŖ ve diğer hanımların yanına defnetmelerini talep etmiŖtir. Hiz. ÂiŖe geceleyin vitr namazından sonra defnolunmuŖtur.³⁴¹

4. HIZ. HAFSÂ BNT. ÖMER'İN ÜMMEHÂTÜ'L-MÜ'MİNİN İLE İLİŖKİLERİ

Hiz. Hafsâ Peygamberimizin Hiz. Hatice hariç çok evlilik dönemindeki üçüncü eŖidir. Peygamberimizle evlendiğinde kendisinden önce Peygamberimizin evine gelen Hiz. Sevide ve Hiz. ÂiŖe vardı.³⁴² Hiz. Hafsa kendisinden yaŖça küçük fakat hanımlar arasında konum itibariyle kıdemli olan, Peygamberimiz nazarında da yüksek bir konuma sahip bulunan Hiz. ÂiŖe'yle birlik oldu ve bir nevî Hiz. ÂiŖe'yi örnek aldı, denilebilir. Fakat ÂiŖe'nin özellikle ilk zamanlar hanımlar arasında Hafsa'nın kendisiyle boy ölçüŖtürmeye çalıŖtıđı yani onunla yarıŖtıđına³⁴³ dair bir rivayeti de vardır. Dolayısıyla rivayetlerde hanımlar arası iliŖkilerde Hafsa ile en çok ÂiŖe'yi göreçeğimiz üzere ÂiŖe ve Hafsa önce iki kuma iliŖkisi içerisinde olsalar da sonradan bazı ortak yönler sebebiyle iki samimi arkadaŖa dönüŖmüŖlerdir.

Hiz. Ömer halifelik yıllarında mü'minlerin annelerine 10000 dirhem ata' gönderirdi. ÂiŖe'ninkini ise 2000 dirhem fazla gönderirdi. Bunun sebebi sorulduğunda ÂiŖe'nin Rasûlullah'ın sevgilisi olduğu cevabını verdi.³⁴⁴ Hiz. Ömer'in, Hafsâ'da Peygamberimizin eŖi ve kendi kızırken ÂiŖe'ye fazla ata' göndermesi ÂiŖe'nin eŖler

³³⁹İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 919; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*, 1/110; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/189; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyünü'l-Eser*, 2/395; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/135; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/140-4/377; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 563.

³⁴⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/1189; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyünü'l-Eser*, 2/395; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/141.

³⁴¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/79; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*, 3208; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 920; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/189; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/192-194; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/141.

³⁴² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/68.

³⁴³ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/227.

³⁴⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/66; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/187.

arasındaki konumunu da belli eder niteliktedir. Ayrıca şunu da burada eklemek gerekir ki Hz. Hafsa babası Hz. Ömer'in halifelik yıllarında nüfuzunu hiçbir alanda kullanmaya yeltenmemiştir.³⁴⁵

Rasûlullah'ın Hafsâ'yı boşadığına ve ardından geri döndüğüne dair rivâyetler vardır.³⁴⁶ Rasûlullah'ın Hafsa'yı bir talâkla boşaması üzerine Hafsâ ağlamış, babası Hz. Ömer yanına gelerek bu duruma çok üzölmüş, Hafsa'ya kızmış ve Rasûlullah bir daha seni boşarsa seninle asla konuşmam demiştir.³⁴⁷ Bunun üzerine Cibrîl Rasûlullah'a gelip Hafsâ'nın çok oruç tutan, çok namaz kılan salih bir kadın olduğunu ve onun Rasûlullah'ın cennette de eşi olduğunu söylemesi üzerine tekrar nikâhına geri almıştır.³⁴⁸ Rasûlullah'ın Hafsâ'yı boşaması ve tekrar dönmesi muhakkak eşler arası ilişkilerde ve Hafsa'ya bakışta farklılıklara yol açmıştır. Hafsa'nın özellikle Rasûlullah'ın yanında değerini artırmakta çok çaba sarfeden gayretkeş arkadaşı Âişe'nin olması bir tarafa, bir de karşı grup olan hanımlar bazında düşünmek gerektiğine inanıyoruz. Ayrıca Rasûlullah'ın Hafsa'yı neden boşamaya meylettiğine dair net bilgiye ulaşamadık.

Hz. Ömer bir gün Hafsa'ya; Allah Rasûlü'ne karşılık mı veriyorsun, diye sormuş ve ondan 'evet' yanıtını alınca; kim böyle yaparsa aldanıp hüsrana uğrayacağını ve Allah Rasûlü'nün kızmasından ötürü, Allah'ın kendisine kızmayacağından emin olunamayacağını; ayrıca o kişinin helâk olacağını söyler. Kızı Hafsa'ya da Rasûlullah'a karşılık vermemesini ve bir şeyleri ondan istemek yerine kendisinden istemesini söylemiştir. Rivayetin devamında Hz. Ömer'in söyledikleri hanımlar arası ilişkileri yansıtır niteliktedir. Zira Ömer Hafsa'ya; komşunun yapmış olduğu şey seni yanıltmasın, diyerek Âişe'yi kastetmiş ve onun Hafsa'dan daha güzel olduğunu, Rasûlullah'ın da onu Hafsa'dan daha çok sevdiğini söylemiştir.³⁴⁹ Hz.

³⁴⁵ Afzâlu'r-Rahmân, *Sîret Ansiklopedisi*,2/176.

³⁴⁶ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3213; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 883; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*,1/110; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/68; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/396; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/52.

³⁴⁷ İbn İshak, *Sîret-i İbn İshak*,318; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/68; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/52.

³⁴⁸ İbn Mâce, "Talâk",1; Nesaî, "Talâk",76; Dârimî, "Talâk",2; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3213; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,883; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/68; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/396; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/228-231; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/52.

³⁴⁹ Buhârî, "Nikâh",83.

Hafsa ve Hz. Âişe arasında işbirliği olduğunu, Âişe'nin Hafsa'yı örnek alarak hareket ettiğini Hz. Ömer'in kızını uyarılarından anlamaktayız.

En çok Hz. Âişe ile anlaşan Hz. Hafsa'nın Âişe ile ilişkilerinin iyi olduğunu gösteren bir başka rivâyet şöyledir: Âişe ve Hafsa nafile oruç tutuyorlardı. Derken gündüz vakti kendilerine bir yemek hediye edilince dayanamadılar ve oruçlarını bozdular. Sonra Rasûlullah gelince Âişe durumu O'na anlatmaya hazırlanırken Hafsa erken davranıp olayı bizzat kendi ağzından nakletmek istedi. Bunun üzerine Âişe Hafsa'ya itiraz etmeyerek, onun babasının kızı olduğunu söyledi ve sözü tekrar Hafsa'ya bıraktı. Hafsa da, Rasûlullah'a Âişe ile nafile oruca niyetlendiklerini gündüz kendilerine yemek hediye edilince dayanamayıp orucu bozduklarını anlattı. Bunun üzerine Rasûlullah, bozduğunuz orucun yerine başka bir gün tutun, buyurdu.³⁵⁰ Bu olayı eşler arası ilişki bağlamında değerlendirirsek görüldüğü üzere Hz. Hafsa ve Hz. Âişe'nin birlikte hareket etmeleri, ibadetlerini bile ortak yapmaları ve hatta orucu birlikte bozmaları Peygamberimizin iki eşi olmalarının yanında arkadaş olduklarının kanıtıdır.

Hz. Âişe Hz. Ebubekir'in, Hz. Hafsa Hz. Ömer'in kızı olup babalar birbirlerine yakın olduklarından, ikisinin de ilk Müslümanlardan oluşundan ve ayrıca Mekke'li oluşları açısından Âişe ve Hafsa denkteler denilebilir. Bu denkliğin getirdiği bir gruplaşma olsa da hiçbir zaman sorun çıkmayacağı anlamına gelmemelidir. Nitekim Hz. Âişe; Hz. Peygamber'in hanımlarından benimle yarışan sadece oydu, diyerek Hafsa'yı kastetmiştir.³⁵¹

Hz. Âişe'nin naklettiğine göre; Rasûlullah yolculuğa çıkacağı zaman hanımları arasında kura çeker ve ona göre hareket ederdi. Bir defasında kura Hz. Âişe ve Hz. Hafsa'ya birlikte düştü ve ikisi birden O'nunla yola çıktılar. Allah Rasulü gece olduğunda Hz. Âişe ile birlikte muhabbet ederek yürürdü. Derken Hz. Hafsa Hz. Âişe'ye bir teklifte bulundu. Teklif şöyleydi; bu gece Âişe Hafsa'nın devesine binecek, Hafsa da Âişe'nin devesine binecekti. Böylece 'sen de görürsün ben de görürüm' ifadelerinden anlaşıldığına göre aslında Rasûlullah'ın birbirlerine davranışlarını

³⁵⁰ Ebû Dâvûd, "Savm", 73.

³⁵¹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/227.

görecekleri. Hz. Âişe de bu teklife olumlu cevap verdi ve Hafsa'nın devesine bindi. Hafsa da Âişe'nin devesine bindi. Az sonra Allah Rasûlü Hz. Âişe'nin devesinin yanına geldi. Üzerinde Hz. Hafsa vardı. Selam verdi, sonra onunla birlikte yürüdü. Nihayet bir yerde mola verdiler. Hz. Âişe Rasûlullah'ı aradı, teklifi kabul ettiğine çok pişman oldu ve kıskandı. Mola verdiklerinde ayağını ızdır otlarının arasına sokarak dua etti: Ya Rabbî! Bana beni sokacak bir akrep veya yılan musallat et, Rasûlüdür O'na bir şey söyleyemiyorum, demeye başladı.³⁵² Hz. Âişe Rasûlullah'ı paylaşmak istemediğinden neredeyse kendisine bedduâda bulunmuştur; fakat kendisi Hz. Hafsa ile anlaşarak böyle bir şey yaptığı için elinden bir şey gelmemiştir.

Hz. Hafsa Peygamberimizden 60 hadis rivâyet etmiştir.³⁵³ Hz. Hafsa hicrî 41³⁵⁴ (M.662) ya da 45³⁵⁵(M.666) yılında vefat etmiştir.

5. HZ. ZEYNEP BNT. HUZEYME'NİN ÜMMEHÂTÜ'L-MÜ'MİNİN İLE İLİŞKİLERİ

Zeynep bnt. Huzeyme hakkındaki bilgilerimiz onun ile eşler arasındaki ilişkiyi değerlendirecek bir veri seviyesinde değildir. Sadece; yoksulların annesi olan Zeynep bnt. Huzeyme'nin vefatıyla evi Rasûlullah ile evliliğinden kısa bir zaman sonra boşalmış oldu ve yerine Ümmü Seleme'nin gelmiş olduğu bilgisine sahibiz.

Hamidullah ülkedeki insanlar içinde tartışılmaz manevî bir etki ve nüfuza sahip olsa gerek,³⁵⁶ diyerek yorum yapmış olsa da elimizde kendisine dair bilgi yok denecek kadar azdır. Fakat Zeynep bnt. Huzeyme'nin Rasûlullah (s.a.v) ile evliliği neticesinde ümmü'l-mü'minin olması bizim onun üstünlüğünü kabul etmemize yeterdir.

6. HZ. ÜMMÜ SELEME'NİN ÜMMEHÂTÜ'L-MÜ'MİNİN İLE İLİŞKİLERİ

Rasûlullah Zeyneb bnt. Huzeyme'nin vefatından sonra Ümmü Seleme ile evlendi. Ümmü Seleme Zeyneb bnt. Huzeyme'den boşalan odaya yerleşti. Rasûlullah

³⁵² Buhârî, "Nikâh" ,97; Müslim, "Fadâilü's-Sahâbe",13; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/176.

³⁵³ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/230; Afzâlu'r-Rahmân, *Sîret Ansiklopedisi*, 2/209.

³⁵⁴ İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 883; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/68; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/52.

³⁵⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l Kübra*,10/90; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*, 3213; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,883. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/68; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/396; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/229; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/52.

³⁵⁶ Hamidullah, *İslam Peygamberi*,564.

Ümmü Seleme ile evlendikten sonra ona eğer kendi yanında yedi gün geçirecek olursa daha önce yapmadığı bir şeyi yapmış olacağını ve hiçbir eşine ilk evlendiğinde yedi gün ayırmadığını, eğer kendisine yedi gün ayırırsa da onlara da ayırması icâb edeceğini bildirdi.³⁵⁷ Peygamberimizin evlilik için hem ikinci bir teklifi götürmesi hem de eşinin yanında kalma süresi konusunda istişare etmesi Rasûlullah'ın yanında Ümmü Seleme'nin bir değeri ve itibarı olduğunun göstergesidir. Bunun yanı sıra Peygamberimizin bu ve buna benzer yüzlerce adâlet örneği hanımlarının ilişkilerinde birbirleri arasında bir çekememezlik ortaya çıkmasını da engellemiştir. Bir rivayetinde Hz. Âişe'nin Peygamberimizin ikindiden sonra hanımlarını dolaşmaya Ümmü Seleme en büyük olduğu için ondan başladığını ve kendisinde bitirdiğini³⁵⁸ söylemesi yine hanımların ilişkilerini düzenleyen bir adâlet örneğidir.

Rasûlullah sefere giderken hanımlar arasında kur'a çekildi. Bir seferinde yanında Safiyye bnt. Huyey ve Ümmü Seleme vardı. Rasûlullah Ümmü Seleme'nin hevdeci zannederek Safiyye'nin yanına gitti. Ümmü Seleme kalma sırası kendinde olup Rasûlullah'ı Safiyye'nin yanında görünce kıskandı. Rasûlullah Ümmü Seleme'nin yanına vardığında duygularını şöyle ifade eder; "Allah'ın elçisi olmana rağmen benim günümde nasıl olur da Yahûdi kızıyla konuşursun." Fakat bu sözler karşısında Peygamberimizin sükûneti ve Ümmü Seleme'nin söylediği sözler üzerinde düşünmesi neticesinde kısa zaman sonra pişman oldu ve bu olay için hep istiğfarda bulundu. Hatta Hz. Peygamberden de kendisi için istiğfarda bulunmasını söyledi ve kendisini bu söze sevk edenin kıskançlık olduğunu dile getirdi.³⁵⁹ Ümmehâtü'l-mü'minîn arasında kadınlar arasında olabilecek kıskançlıklar yaşanmıştır; fakat hiçbir zaman İslam'ın sınırlarını aşan seviyede olmamış ve hemen hatadan dönülerek telâfi edilmeye çalışılmıştır. Ümmü Seleme hakkında kaynaklarda bizzat Ümmü Seleme'den kaynaklanan hanımlar arasında herhangi bir huzursuzluğa bu rivayetin dışında başka bir rivayette rastlayamadık.

Ümmü'l-mü'minîn olan bu asil hanım için kaynaklar; kadınların en güzellerinden, en soylularından, isabetli görüş sahibi, önemli muhacir kadın ifadelerini

³⁵⁷ İbn İshak, Sîret-i İbn İshak,321; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/90.

³⁵⁸ Yıldırım, Hz. Peygamber'in Hanımlarından Ümmü Seleme'nin Hayatı ve Kişiliği,37.

³⁵⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/93.

kullanmaktadır.³⁶⁰ Hz. Âişe'den de böyle bir rivayet vardır. Zira Hz. Âişe Ümmü Seleme'nin güzelliği hakkında bahsedilenleri duyunca ziyadesiyle üzüldüğünü, sakinleşip onu görmeye gidince anlatılanların gerçek olduğunu ve durumu Hafsa'ya haber verdiğinde ise, onun kendisini rahatlattığını, Ümmü Seleme'nin o kadar da güzel olmadığını, bunun sadece bir kıskançlık olduğunu ifade eder. Ardından Hafsa, Ümmü Seleme'yi görmeye gittiğinde Âişe'ye hak verir. Fakat Âişe rivayetin devamında, Ümmü Seleme'yi daha sonra tekrar gördüğünde onun Hafsa'nın dediği gibi olduğunu yine de kendisinin kıskandığını ifade eder.³⁶¹

Ümmü Seleme eşler arasına katıldığında evde Hz. Sevde, Hz. Âişe ve Hz. Hafsa vardı ve aralarında da herhangi bir sorun yoktu. Âişe ve Hafsa arkadaşlıklarını sürdürüyorlardı. Sevde ise yaşça büyük ve kendi ifadesiyle; erkeklere ihtiyacı olmayan, amacı sadece Peygamberimizin eşi olarak dirilmek olan bir hanımdı. Zeynep bnt. Huzeyme ise yakında vefat etmişti. Şimdi ise hanımlar arasına Ümmü Seleme adında güzelliği bilinen bir kişi geliyordu. Dolayısıyla bu durumun eşleri tedirgin etmesinin doğal olmasına karşın ilerde Âişe, Hafsa, Sevde ve sonradan katılacak olan Safiyye'nin aralarında bulunduğu bir grup oluşturduklarını ve karşı grupta Ümmü Seleme'nin yer aldığını Âişe'den gelen rivayetle anlıyoruz. Zira rivayetinde o hanımların iki grup olduğunu; ilk grupta kendisiyle beraber Hafsa, Sevde ve Safiyye'nin yer aldığını, ikinci grupta ise Ümmü Seleme ve diğer hanımların yer aldığını aktarmaktadır.³⁶² Rivayetin devamında; sahabiler Rasûlullah'ın Âişe'ye olan muhabbetini bildiklerinden bir hediye getirecekleri zaman onu erteleyip Âişe'nin gününde getirirlerdi. Bunu farkedenden hanımlar Ümmü Seleme'ye Rasûlullah'a gidip bu durumu aktarmasını ve insanlara ilan etmesini, hediye vermek isteyen kimsenin Rasûlullah kimin yanında ise onun yanında iken hediyesini getirmesini ifade ettiler.³⁶³ Ümmü Seleme okuma yazma bilen şair bir hanımdır,³⁶⁴ zaman zaman da uzlaştırıcı tavırlarına rastladığımız Ümmü Seleme bu durumu Peygamberimize aktarmış ve Peygamberimizden cevap alamamıştır. Hanımlara Rasûlullah'ın cevap vermediği

³⁶⁰ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/202.

³⁶¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/92 ; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/209.

³⁶² Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/143.

³⁶³ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/142; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/140.

³⁶⁴ Hamidullah, *İslam Peygamberi*,2/565.

bilgisini verince onlar tekrar gidip konuşmasını istediler. Ümmü Seleme tekrar Peygamberimize meseleyi açtı; fakat yine cevap alamadı. Hanımlar cevap alıncaya kadar söylemesini istediler. Ümmü Seleme tekrar konuyu açtığında Rasûlullah kendisine Âişe hakkında ezâ vermemesini, vahyin hiçbir hanımın nöbetinde değil sadece Hz. Âişe'nin yanında geldiğini söyledi. Ümmü Seleme hanımlar arasında oluşan huzursuzluğu halletmek istemiş, temsilci seçilmiş; fakat Rasûlullah'ın sözleri üzerine; ezâ vermekten tövbe ederim deyip pişmanlık içinde oradan ayrılmıştır. Bunun üzerine hanımlar Rasûlullah'ın kızı Hz. Fâtıma'yı, Hz. Ebû Bekir'in kızı hakkında adaletli olmasını istemesi için gönderdiler. Hz. Fâtıma konuyu açınca Rasûlullah, “*Yavrucuğum! Benim sevdiğimi sevmez misin?*” dedi. Bunun üzerine Fâtıma, sevdiğini söyleyerek oradan ayrıldı. Hanımlar tekrar gitmesini isteseler bile tekrar gitmedi. Hanımlar vazgeçmeyerek bu sefer Zeynep bnt. Cahş'ı gönderdiler. Zeynep Rasûlullah'a; hanımların Ebû Kuhâfe'nin kızı için adaletli olması konusunda kendisini Allah'a havâle ettiklerini söyledi. O esnada orada bulunan Âişe'ye bakarak bazı sözler de ekledi, Âişe'de Rasûlullah'a bakıyordu. Bir nevî izin mahiyetinde olan bu bakıştan sonra Âişe de Zeyneb'e bir şeyler söylemekten geri durmadı ve onu susturdu. Hz. Peygamber bunun üzerine Âişe'ye bakıp onun ne de olsa Hz. Ebû Bekir'in kızı olduğunu buyurdu.³⁶⁵ Burada Âişe'nin değerini net bir şekilde görebilirken, temsilci seçilen kişilerden de aslında hanımların konumlarını ayırt edebilmekteyiz. Ayrıca Rasûlullah'ın tavrı eşler arasındaki ilişkide önem arz etmektedir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) eşlerinin bu ve buna benzer hareketlerini zaman zaman yaşamış ama hiçbir zaman yıkıcı bir tavır almamış bilâkis yapıcı bir tavır alarak eşler arasındaki ilişkide kilit rol oynamıştır.

Rasûlullah eşlerinden birisinin yanındayken hanımlardan biri içinde yemek olan bir tabak gönderdi. Hz. Peygamberin evinde bulunan hanımı da tabağı getiren kişinin eline vurdu ve tabak düşüp kırıldı. Rasûlullah tabağın kırıklarını bir araya getirmeye çalışırken bir taraftan da evde bulunan sahabilere; ‘anneniz kıskandı buyrun yeyin siz,’ diyordu. Tabağı kıran kişi pişman olarak Rasûlullah'a tabağın bedelini sorunca ‘tabağın misli tabak, yemeğın misli yemek’ cevabını alır ve tabak sahibine

³⁶⁵ Buhârî, “Hîbe”,8.

yeni bir tabak gönderir.³⁶⁶ Bu rivayette geçmeyen isimler farklı rivayetlerde yemeği gönderen kişinin Ümmü Seleme³⁶⁷ ya da Safiyye³⁶⁸ olduğunu, tabağı kıran kişinin ise Âişe olduğunu naklederler. Burada da yine Rasûlullah'ın dengeli, tutarlı ve orta yollu tavrı neticesinde olay kapatılmış ve Hz. Âişe'de zaten yaptığından o anda pişmanlık duymuş ve telâfi etmeye çalışmıştır. Rasûlullah, kişi eşinin bir huyunu beğenmezse mutlaka beğeneceği bir yönünün olacağını³⁶⁹ söylemiş ve bunu bizzat bu olayda da yaşayarak ümmetine göstermiştir. Ümmehâtü'l-mü'minîn, beşeriyetin nübüvvetle hemhâl olduğu bir haneye girmiş ve eşleri de Allah'tan gelen bir risâlet tebliğcisi olması hasebiyle yaşanan bu küçük hâdiseleri doğal olarak değerlendiriyoruz.

Eşler arasında Âişe'nin kıskançlığı ön plâna çıkmaktadır. Rasûlullah Hayber dönüşü Safiyye ile evlenmiş, Âişe ile Hafsa da bu haberi almışlardı fakat yeni hanımı görmemişlerdi. Bunun üzerine Âişe cariye Berfire'yi Hayber seferinde Rasûlullah'ın yanında bulunan Ümmü Seleme'ye göndermiş ve Safiyye'nin nasıl birisi olduğunu sordurtmuştur. Ümmü Seleme Berfire'ye kendisini kimin gönderdiği sorusuna Âişe cevabını alınca hoşlanmasa da cevap verir ve: "*Safiyye güzeldir ve Peygamber onu seviyor*" der. Berfire konuşulanları Âişe'ye gelip anlatınca Âişe hemen Safiyye'yi görmek ister.³⁷⁰ Bu hâdiseye Ümmü Seleme açısından baktığımızda Ümmü Seleme'nin takdir edilesi dürüstlüğü, Âişe'nin ise eşini kimseyle paylaşmak istemeyen kıskançlığı için karşı grup diye tabir ettiği kumasından haber istemekten çekinmediğine şahit olmaktayız.

Hanımlar arasında Hz. Âişe'den sonra en çok hadis rivayet eden 378 rivayete Ümmü Seleme'dir. Rasûlullah onun evindeyken vahiy gelmiştir. O Ahzab sûresindeki "*Ey ehl-i beyt Allah sizden kiri giderip, sizi tertemiz yapmak ister*" âyetlerinin evinde namaz kılariken nâzil olduğunu, Rasûlullah'a kendisinin onlardan olup olmadığını sorduğunu nakleder.³⁷¹ Dolayısıyla sadece Hz.Âişe'nin evinde gelen vahiy, Ümmü Seleme'nin hanımlar arasına katılmasıyla onun evinde de gelmiştir.³⁷² Ümmü Seleme

³⁶⁶ Buhârî, "Nikâh",107.

³⁶⁷ Nesâî, "İşreti'n-nisâ",4.

³⁶⁸ Ebû Davud, "Buyu'",89.

³⁶⁹ Müslim, "Rada'",61.

³⁷⁰ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzi*, 2/709.

³⁷¹ Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/292; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3222.

³⁷² Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*, 3222; Bintü'ş-Şatı', *Rasûlullah'ın Annesi ve Hanımları*, 314.

nakillerde bulunarak ayetin tefsirine katkı sağlamakla birlikte problemlere çözüm üretmek üzere dirayet yöntemini kullanarak yaptığı açıklamalarla da bir müctehid olarak değerlendirilebiliriz.³⁷³ Buna başka bir örnek; Hudeybiye’de kurbanları kesip tıraş olmayı uygun gören Rasûlullah’ın sözüne pek de aldırış etmiş gibi görünmeyen sahabilerin durumu Peygamberimizi üzünce hanımı Ümmü Seleme’ye bu durumu danışmış, o da kendisinin gidip tıraş olursa ve kurbanı keserse insanların onun yaptığını yapacağını söylemiştir. Rasûlullah da dediğini yapmış gerçekten de sahabiler tıraş olup kurbanlarını kesmişlerdir.³⁷⁴

Ümmü Seleme’nin kıymetine farklı bir örnek şöyledir; Rasûlullah, Âişe’nin kendi yanında bir yeri olduğunu ve kendisinden başkasının oraya yerleşmediğini ifade eder. Sahabe, Ümmü Seleme ile evlendikten sonra kendisine o yeri sorunca Rasûlullah sessiz kalmıştır. Anlaşılmıştır ki o yere Ümmü Seleme de yerleşmiştir.³⁷⁵ Rivâyetler gösteriyor ki Hz. Âişe’den sonra Rasûlullah’ın yanında bir sıralama yapacak olunursa onun Ümmü Seleme olabileceği kanaatini taşıyoruz.

Ümmü Seleme Peygamberimizin vefatından sonra hiçbir siyasî olaya katılmamış, Cemel vakasında gönlü Hz. Ali’den yana olmuş ama bizzat kendisi herhangi bir teşebbüste bulunmamış, ayrıca Âişe’yi de bu konuda uyarmıştır. Ümmü Seleme’nin gönlünün Ali’den yana olması hatta oğlu Ömer’i onun emrine vermesi³⁷⁶ Peygamberimizin ahirete irtihâlinden sonra hanımlar arasındaki gruplaşmaların devamını bize göstermiş olsa da kumasını bu konuda uyarması, yanlış yapabilme ihtimaline karşı onu o yanlıştan uzaklaştırmaya çalışması bize mesele mühim olduğunda ayrılıkların önüne geçtiğini göstermektedir.

Ümmü Seleme’nin uzlaştırıcı, yapıcı ve kendine güvenen tavrını Tahrim ayetleri nâzil olmadan Hz. Ömer’in hanımlarından önce kendi kızı Hafsa, sonra akrabalığı olduğu için Ümmü Seleme’nin yanına gelip nasihat ettiğinde gösterdiği tavırda net bir şekilde görüyoruz. Nitekim Hz. Ömer’e; Hattaboğlu sana şaşarım diye

³⁷³ Serpil Başar, “Ümmü Seleme’nin Tefsir Rivayetlerinin Değerlendirilmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 36 (Şubat 2012):14.

³⁷⁴ Vakîdî, *Kitâbü’l Megâzî*, 2/613; Esra Atmaca, *Hudeybiye Seferi* (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2007),82.

³⁷⁵ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübra*, 10/92.

³⁷⁶ İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 480; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/281.

hitâp edip her şeye karıştığını, hatta hanımların arasına bile girmeye kalktığını söyleyince, Ömer'in kendi ifadesiyle; efkârını bir parça yatıştırmıştır.³⁷⁷ Ümmü Seleme'nin burdaki tavrı kendi grubundan olmayan Âişe ve Hafsa'yı destekler niteliktedir. Dolayısıyla, Ümmü Seleme'nin buradaki tavrından Berîre'ye verdiği cevaptan, Âişe'yi Cemel olayından önce ikazından anlıyoruz ki; Ümmü Seleme rakibi de olsa doğru bildiğini doğru yerde dile getirmekten çekinmeyen mücâhide bir hanımdır ve bu vasfı da birlikte yaşadığı ümmehâtü'l-mü'minîn arasında kendini göstermiştir.

Ümmü Seleme ihtilaf olmakla birlikte hicretin 59,(M.679) 60 (M.680) veya 61. (681) senesinde 84 yaşlarında en son vefat eden ümmehâtü'l-mü'minîndir.³⁷⁸

7. HZ. ZEYNEB BNT. CAHŞ'IN ÜMMEHÂTÜ'L MÜ'MİNİNİN İLE İLİŞKİLERİ

Rasûlullah, Allah'ın emri üzerine evlatlığının boşadığı hanım Zeyneb bnt. Cahş ile evlilik gerçekleştirdi. Zeyneb bt. Cahş ile Rasûlullah'ın evliliklerinin gerçekleştiği gün düğün yemeğinden sonra sahabiler evlerine dağılmayıp sohbete devam etmişlerdi.³⁷⁹ Rasûlullah bunun üzerine oradan ayrılıp eşlerinin odalarına uğramış ve onlara selam vermiştir. Onlar da duada bulunup Zeyneb bt. Cahş'ı nasıl bulduğunu sormuşlar, fakat Rasûlullah 'bilmiyorum' şeklinde yanıtlamıştır. Bu şekilde cevap vermesinin sebebi birkaç kişinin geç saatlere kadar Rasûlullah'ın evinde oturmaları ve Rasûlullah'ın Zeyneb ile görüşmemiş olmasıdır. Bunun üzerine de zaten hicâb ayetleri nâzil olmuştur.³⁸⁰

Ümmü Seleme ile evliliğin üzerinden çok uzun bir zaman geçmeden Zeyneb ile evlilik haberi alan Âişe kendisine gelen haberlerle Zeyneb'in güzelliğini duyduğunu ve etkilendiğini ayrıca onun bu durumunun büyük ve şerefli bir iş

³⁷⁷ Buhârî, "Tefsir", 2; Müslim, "Talâk", 5.

³⁷⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/93; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/210.

³⁷⁹ Akgündüz, "Esbâb-ı Nüzûl Işığında Hz. Zeyneb'in Evlilikleri ve Nâzil Olan Hükümler", 11.

³⁸⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/104; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*, 3223; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/127; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 6/154; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 1/92; Semhûdî, *Vefâu'l-Vefâ*, 1/310; Derveze, *Sîratü'r-Rasûl*, 96; Akgündüz, "Esbâb-ı Nüzûl Işığında Hz. Zeyneb'in Evlilikleri ve Nâzil Olan Hükümler", 11.

olduğunun bilgisini verir. Allah'ın onu gökte evlendirdiğini, bununla hanımlara karşı övüneceğini, gurura kapılacağını düşünür³⁸¹ ve kaygılanır. Zeyneb akrabalık yönüyle de üstün durumdadır. Zeyneb gelmeden Âişe'nin düşünceleri bu şekildedir. Zîrâ Zeynep gerçekten de Rasûlullah'ın hanımlarına karşı sizi aileleriniz evlendirdi, beni ise yedi kat gökten Allah evlendirdi, diyerek övünmüştür.³⁸² Hatta Zeyneb bt. Cahş'ın kendisi şöyle dursun kabilesi Esedoğullarından bile, sizin kabilenizde Allah'ın evlendirdiği kimse var mı, diye övünenler bile olmuştur.³⁸³

Hiz. Âişe'den gelen bir rivâyetle Peygamberimiz hanımlarıyla birlikte otururken kendisine vefatından sonra ilk kavuşacak olanın kim olduğu sorulunca, 'kolu en uzun olanınız' şeklinde cevap verdi. Hanımlar da Rasûlullah'ın vefatından sonra ellerini duvara uzatarak kollarını ölçerler, bu şekilde kimin kolunun uzun olduğunu bulmaya çalışırlardı. Fakat bu ölçüm somut bir ölçümdü. Rasûlullah'tan sonra ilk olarak Zeyneb bt. Cahş vefat etti. Hâlbuki Zeyneb aralarında en uzun olan da değildir. Hanımlar anladılar ki uzun kol ile kastedilen çok sadaka vermek anlamına geliyor.³⁸⁴ Zeyneb deri debbağlayıp ayakkabı gibi kullanılacak hâle getirip kazandığıyla fakirlere, yardıma muhtaçlara ulaşmaya çalışsan, hatta vefat edeceği zaman kefenini hazırladığını, Hiz. Ömer'in de kendisine bir kefen göndereceğini fakat kendisi vefat ettikten sonra Ömer'in göndereceği kefeni bile kendi adına tasadduk etmelerini söylemiştir.³⁸⁵ Zîrâ Hiz.Âişe Rasûlullah'ın hanımları arasında yarışmaya değer bulduğu, kendisiyle müsavi olabilecek kişinin Zeyneb olduğunu söylemiştir.³⁸⁶ Bu da bize Ümmü Seleme'den sonra gelen Zeyneb'in Âişe'nin gözünde Ümmü Seleme'den öne geçtiğini gösterebilir bir rivayettir.

Ümmü Seleme de Zeyneb bnt. Cahş için Rasûlullah'ı kendisine hayran bıraktığı ve Rasûlullah'ın onun yanına çok gittiğinden söz eder. Onun çok oruç tutan,

³⁸¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*,10/99; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,906.

³⁸² Buhârî, "Tevhid",22; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*, 1/112; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 7/127; İbn Seyyidi'n-nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/398; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/211; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 6/152.

³⁸³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 10/101.

³⁸⁴ Müslim, "Fadâilü's-sahâbe",44; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3223; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 906; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/127; İbn Seyyidi'n-nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/398; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/216; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/93.

³⁸⁵ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/217; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/93.

³⁸⁶ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/213.

çok namaz kılan, tasadduk eden salih bir hanım olduğunu söyler.³⁸⁷ Rasûlullah Zeyneb'in yanında çok kalıp bal şerbeti içtiği bir seferinde Âişe bunu kıskanmış ve Hafsa ile Sevde'yi örgütleyip Rasûlullah'a ağzının koktuğunu söylemişler; bu sebeple Zeyneb'in yanında çok kalmasını önlemeyi amaçlamışlardı.³⁸⁸ Detaylarını 'Kur'an ayetlerine yansıyan bazı olaylar' başlığında yer verdiğimiz bu hâdisi sonucunda ayetler nâzil olmuş; Âişe ve Hafsa bu konuda Allah tarafından uyarılmışlardır. Her ne kadar ümmehâtü'l-mü'minîn arasında buna benzer hâdiseler yaşanmış olsa da birbirleri hakkında doğru şehâdette bulunmaktan, birbirlerinin güzel yönlerini görmekten geri durmadılar. Hz. Âişe Zeyneb bnt. Cahş vefat ettiğinde ağlamış ve hakkında; din konusunda ondan daha hayırlı bir kimse görmediğini, doğru söylediğini, çok sadaka verip yoksullara elinden geleni dağıttığını, akrabayla ilgiyi devam ettirdiğini, hiç kimsenin ulaşamayacağı bir şerefe ulaştığını söyleyerek onu takdir etmiştir. Ayrıca Allah ona merhamet etsin diyerek duada bulunmuş ve eklemiştir; Allah onu bu dünyada kendi peygamberiyle evlendirdi, Kur'an ondan bahsetti, aramızda Rasûlullah'a da en çabuk ulaşan o oldu, demiştir.

Âişe'nin yeğeni Urve'nin Rasûlullah'ın hangi eşine daha çok meylettiği sorusuna Rasûlullah'ın Zeyneb'e çok meylettiğini düşünmediğini fakat Zeyneb'in de Ümmü Seleme'nin de onun yanında bir değerleri olduğunu ve kendisinden sonra ikinci sırada gelen iki kişi olduğunu ifade etmiştir. Hz. Âişe'nin özellikle karşı grup olduğu Zeyneb bnt. Cahş hakkında bu ve buna benzer rivayetler çeşitli kaynaklarda farklı versiyonlarıyla karşımıza çok kereler çıkmaktadır.³⁸⁹ Bu da bizim eşler arası ilişkileri değerlendirmemizde önemli bir ayna görevi görmektedir.

Ümmehâtü'l-mü'minîn arasındaki ilişkiyi değerlendirebileceğimiz bir rivayette Zeyneb bnt. Cahş'ın vefat edip kabre getirilince Hz. Ömer'in söyledikleridir. Ömer Rasûlullah'ın zevcelerine Zeyneb hastalandığı zaman tedavisiyle, bakımıyla kimin üstleneceğini sormuş, onlar da kendilerinin ilgileneceklerini rahatlıkla söylemişlerdir. Ömer onların gerçekten Zeyneb'in bakımıyla ilgilendiklerini ve

³⁸⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/100.

³⁸⁸ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/214; Derveze, *Sîratü'r-Rasûl*,99.

³⁸⁹ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3223; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/127; İbn Seyyidi'n-nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/398; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/213; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/92.

doğru söyledikleri konusunda kabirde Şehâdette bulunmuştur.³⁹⁰ Rasûlullah'ın vefatı Zeyneb veya diğer tüm zevcelerin birbiriyle ilişkilerini iki kuma değilde iki kardeş ilişkileri durumuna getirdi. Hz. Muhammed (s.a.v.) yani zevceler için yüce eş üzerindeki gayret ve kıskançlıklar sona ermiş oldu. Peygamberimizden sonra hicretin 20. senesinde (M.641) 53 yaşlarındayken³⁹¹ Zeyneb'te vefat edince ümmehâtü'l mü'minîn arasında; merhametli, çok sadaka veren, hayırlı bir kimse olarak kaldı ve öyle yâd edildi.

8. HZ. CÜVEYRİYE BNT. HÂRİS'İN ÜMMEHÂTÜ'L-MÜ'MİNİN İLE İLİŞKİLERİ

MüreyŐî Gazvesi'nde esir düşen Cüveyriye bnt. Hâris Rasûlullah'ın evlilik teklif edeceğini bilmeden esirler arasında bulunduğu sırada Rasûlullah'ın kapısına yardım istemek için gelmiştir. Kapıyı açan Âişe, Cüveyriye'yi karşısında gördüğünde; onun görenleri kendisine hayran bırakacak derecede çekici ve zarif birisi olduğunu ve Rasûlullah'ın kendi yanındayken Cüveyriye'nin gelip Rasûlullah'a yaptığı anlaşma hususunda yardımcı olmasını söylediğini rivayet eder. Âişe yeminle onu görür görmez Rasûlullah'ın yanına gelmesinin hoşuna gitmediğini, zira Rasûlullah'ın da kendi gördüğünü göreceğinden korktuğunu ifade eder.³⁹² Hz. Âişe, Cüveyriye güzel bir hanım olduğu için bundan bilhassa rahatsızlık duymuş, kıskanmış ve Cüveyriye'nin Rasûlullah ile görüşmesini istememiŐtir. Fakat burada hemen eklememiz gerekir ki Rasûlullah'ın Cüveyriye ile evliliğinden sonra Âişe Cüveyriye hakkında herhangi olumsuz bir yorum yapmamış, aralarında herhangi bir olumsuzluk yaşanmamıŐtır. Bu durumu yine Cüveyriye'nin Müslüman olduktan sonra İslam'a sıkıca bağlanmasında ve ümmehâtü'l-mü'minînin daha önce de söylediğimiz gibi birbiriyle ilişkilerinde sınırı aŐmamalarında görmeliyiz.

³⁹⁰İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/107.

³⁹¹İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/111; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*, 322; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,907; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/128; İbn Seyyidi'n-nâs, *Uyünü'l-Eser*,2/398; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/212; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/93.

³⁹²İbn İŐhak, *Sîret-i İbn İŐhak*,322; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/113; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3229; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,880; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/58; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/43.

Cüveyriye hakkında hanımlarla ilişkisini değerlendirebileceğimiz rivayet Rasûlullah'a gelerek diğer eşlerden şikâyetçi olmasıdır. Rivayet şöyledir: Cüveyriye; hanımların, Rasûlullah seninle evlenmedi ki deyip gururlandıklarını ve kendisinin buna çok üzüldüğü ifade etti. Rasûlullah buna karşılık bir çözüm üretti ve kendisinin mihrini arttırdığını, kavminden kırk kişiyi azât ettiğini söyledi.³⁹³ Kendisi vasıtasıyla kavminin özgürlüğüne kavuşup Müslüman olduklarını bunun Cüveyriye'nin mihrini olup onunla evlenmeme gibi bir durumun olmadığını ifade ederek Cüveyriye'yi rahatlattı, hanımlar arasındaki söylentiye de bir son vermiş oldu. Hanımlar kendinden sonra gelene karşı kendilerinin o evin sahibi rolünü her zaman korumuş ve bu da bu örnekte görüldüğü üzere sonradan geleni üzme yönünde olabilmıştır. Problemler Rasûlullah'ı kıskançlık, onu paylaşamama yahut onun çevresinde dönen bazı buna benzer sebeplerden ortaya çıkmıştır. Bu sebepten ötürü kilit rol üstenen Rasûlullah hanımlar arası ilişkide bir tarafı desteklemek yerine o problemi orda çözüp bu ilişkilere yön verme yoluna gitmiştir.

Hanımlar arasında en çok hadis rivayet eden Âişe de, Cüveyriye hakkında kendisinin toplumuna ondan daha hayırlı olmuş bir kadın bilmiyorum³⁹⁴ şeklinde rivayette bulunur. İnsanoğlunda özellikle rakibi olduğu şahıs için iyiyi öne çıkarmaktan ziyade iyi olmayanı ortaya çıkarma hissiyatı varken Âişe'nin Cüveyriye hakkındaki sözlerini Cüveyriye'nin, bizim de rivayetlerden elde ettiğimiz kadarıyla herhangi bir kıskançlığa mahâl vermeyen, hanımlar arası problem çıkartmaya yeltenmeyen tavrının sonucu olduğunu söyleyebiliriz.

Kaynaklarımızda Peygamberimizin hanımlarla evliliği esnasında en çok sevdiği Âişe'yle yaşanan herhangi bir istişâre, bir konuşma veya Âişe'nin herhangi bir söylemine rastlamıyoruz. Âişe veya diğer hanımlar bu evlilikleri genelde sonradan öğrenmiş bulunmaktadırlar. Âişe'nin Cüveyriye'yi kapıda görme rivayetinden de sadece Âişe'nin içinden geçirdiklerini görüyoruz. Âişe'nin değerlendirmelerini tam da o dönemde yaşamış olduğu ifk hadisesini göz önünde bulundurarak ele almalıyız.

³⁹³İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/114; Dimaşkî, *Peygamber Külliyyatı*, 11/234.

³⁹⁴İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/114; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3230; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 880; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/58; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/399; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/43.

Âişe'nin Cüveyriye'yi kapıda gördüğü zaman dilimi ifk hadisesinin revaç bulduğu, Âişe'nin babasının evine gitmeden haberi olmasa da Peygamberimizle aralarının istiyaklı olmadığı, moralsiz olduğu bir döneme rastlar. Fakat iftira sıkıntısı son bulup evine döndüğünde yine Cüveyriye ve diğer eşler vardır.

Hiz. Cüveyriye Rasûlullah'tan 7 hadis³⁹⁵ rivayet etmiş, hicrî 50 (M.671) ya da 56 (M.676) yılında, 65 yaşındayken vefat etmiştir.³⁹⁶

9. HZ. ÜMMÜ HABİBE'NİN ÜMMEHÂTÜ'L-MÜ'MİNİN İLE İLİŞKİLERİ

Rasûlullah ile evlenip ümmü'l-mü'minîn olan Ümmü Habîbe'nin akrabalık ilişkilerinin detaylarına baktığımızda Cahş ailesinin gelini olmaktadır. Dolayısıyla ümmehâtü'l-mü'minînin çoğunun Ümmü Habîbe'yi ilk olarak Mekke günlerinden zaten tanıyor olması gerekir; ikinci olarak da Ümmü Seleme ve Sevde Habeşistan'a hicret edenlerden olduğu için bu sebepten dolayı da aralarında büyük bir yakınlık vardı. Eşler arası ilişkilerde en önemli yeri tutan Âişe ise ikinci Habeşistan hicreti esnasında iki yaşlarındaydı. Bu sebepten dolayı Ümmü Habîbe'yi bilmiyordu. Ancak Rasûlullah'ın Ümmü Habîbe ile evliliği esnasında Safiyye ile de evlendiği için hanımları daha çok ilgilendiren meselenin Ümmü Habîbeden ziyâde yeni, genç üstelik ehl-i kitaptan olan gelin Safiyye olduğunun kanaatini taşıyoruz.

Ümmü Habîbe ile Safiyye'nin gelişinin aynı döneme rastladığını söylemiştik. Ayrıca verdiğimiz rivayetlerden elde ettiğimiz sonuç; hanımların hepsinde her ne kadar ilk eş olunmasa da Peygamberimizle evlenmenin ne kadar şerefli bir iş olduğunun farkında olmalarıdır. Ümmü Habîbe'de ise bu şerefin kendine de verilmesinin yanında daha da fazlası olarak başkalarına verilebilecek önemli bir değer olduğunun kanaatini taşıdığı sonucuna varıyoruz. Şöyle ki Ümmü Habîbe; rivayetlerde ihtilaf olmakla birlikte Rasûlullah'ın, kız kardeşlerinden biriyle nikâhlanmasını teklif etmiş; fakat Rasûlullah bunun helâl olmayacağını söylemiştir. Konuşma arasında

³⁹⁵Afzâlu'r-Rahmân, *Sîret Ansiklopedisi*,2/188; Özlem Hatice Gülaç, *Cüveyriye Binti Hâris Hayatı Ve Rivayetleri Üzerine Bir İnceleme* (Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi,2013),24.

³⁹⁶İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/116; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3230; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,880; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/399; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/263; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/44; Afzâlu'r-Rahmân, *Sîret Ansiklopedisi*,2/188.

Rasûlullah hayret ederek bunun kendisinin hoşuna gidip gitmeyeceğini sormuş, Ümmü Seleme ise bunun hoşuna gideceğini, zaten tek kişiyle evli olmadığını dile getirmiştir.³⁹⁷ Ümmü Habîbe'nin bu tavrını ümmehâtü'l-mü'minîn arasında tartışmalara, kıskançlıklara katılmamasında da görebilmekteyiz. Ayrıca Ümmü Habîbe'nin yaşı itibariyle çok genç olmamasını da bunda sebep olarak söyleyebiliriz.

Mü'minlerin annesi olma şerefiyle payelene Ümmü Habîbe'nin babası Ebû Süfyan'ı, Mekke'nin Fethi'nden önce İslam'a karşı mücadelesiyle ve kabile önderliğiyle biliyoruz. Ümmü Habîbe ile evlilik öncesinde Allah-ü Teâlâ Ebû Süfyan'a damat olan Rasûlullah'a Mümtahine sûresinden “*Olur ki Allah, sizinle düşman olduklarınız arasında yakında bir dostluk meydana getirir*” âyetini vahyetmişti.³⁹⁸ İşte bu nikâh bu dostluğun temeli sayılabilirdi. Nitekim Hudeybiye anlaşmasının hükümlerinin çiğnenmesi neticesinde Ebû Süfyan anlaşmayı yenilemek için Medine'ye gelip kızının yanına varmıştır. Küçük odada yerdeki sergi Rasûlullah'ın yatağıydı. Henüz Müslüman olmayan fakat bu evlilikten dolayı yumuşayan Ebû Süfyan bu serginin üzerine oturmaya kalkınca derhal Ebû Süfyan'ın altından onu çeken Ümmü Habîbe'ye, kızının değiştiğini, bozulduğunu söyleyerek sitem etmiştir.³⁹⁹ Ümmehâtü'l-mü'minîn Rasûlullah'a, Rasûlullah orada bulunmazken de çok bağlıdır. Aslında bu bağlılık hanımlar arasında değişik sonuçlarla kendini göstermektedir.

Hanımlar arası ilişkilerin genel itibariyle Hz. Âişe'nin etrafında döndüğünü söylemiş ve bunun sebeplerini sıralamıştık. Ümmü Habîbe de ölüm döşegindeyken Hz. Âişe'yi çağırtmış ve kumalar arasında olan tartışmaların kendi aralarında da geçtiğini belirtip, bu konuda Allah'ın kendisini ve Âişe'yi affetmesi için duada bulunduğunu dile getirerek helâllik talebinde bulunmuştur. Aldığı cevaptan memnun kalan Ümmü Habîbe bunun üzerine Âişe'ye kendisini mesrûr ettiği için Allah da seni mesrûr etsin karşılığını veren Ümmü Habîbe daha sonra Ümmü Seleme'ye haber gönderip aynı şeyleri onun için de söylemiştir.⁴⁰⁰ Görüldüğü üzere ölüm döşeginde bile

³⁹⁷ Buhârî, “Nikâh”,33; Müslim, “Radâ”,15; Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 6; Nesâî, “Nikâh”,44; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*,1/115; Emine Peköz, “Hz. Peygamber'in Hanımlarından Ümmü Habîbe'nin Hayatı, Kişiliği ve İslam Tarihi'ndeki Yeri” (Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi,2012),62.

³⁹⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/97; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,6/144.

³⁹⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/97; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/223; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,6/148.

⁴⁰⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/98; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/223.

kumaların rızasını almayı ihmâl etmeyen ümmehâtü'l-mü'minîn arasında her ne kadar bazı kıskançlıklar yaşanmış olsa da bu hiçbir zaman, Allah'ın sınırlarını aşmamış, kindarlığa doğru yol almamış ve vefatlarının ardından birbirlerini hayırla yâd etmişlerdir.

Ümmü Habîbe Rasûlullah'ın daha uzun süre evli kaldığı eşlerine nazaran kısa zaman evli kalmıştır; fakat rivayet ettiği 65 hadis⁴⁰¹ bakımıyla Âişe ve Ümmü Seleme'den sonra gelmektedir. Dolayısıyla Ümmü Habîbe ilmiyle de ön plana çıkmış, rivayet ettiği hadislerle İslam'a büyük katkı sağlamıştır.

Rasûlullah ile dört yıl evli kalan ve Rasûlullah'ın vefatından sonra yaklaşık otuz yıl yaşayan Ümmü Habîbe hicrî 44 (M.665) yılında vefat etmiştir.⁴⁰²

10. HZ. SAFİYYE BNT. HUYEY'İN ÜMMEHÂTÜ'L-MÜ'MİNİN İLE İLİŞKİLERİ

Rasûlullah Hayber fethedildikten sonra ganimet arasından kendisine aldığı Safiyye'yi almıştır. Rasûlullah Safiyye ile birlikte dönüş yolunda Medine'ye girerken Rasûlullah'ın devesinin üzerinde Safiyye de vardır. Rasûlullah'ın devesi bir ara sendelemiş ve Safiyye yere düşmüştür.⁴⁰³ Bu sırada Rasûlullah'ın hanımları olanlara bakarken Safiyye'nin düştüğünü görünce; Allah yapacağını yaptı, Allah Yahûdiyi bizden uzaklaştırsın,⁴⁰⁴ dediler. Medine'ye girildiğinde ise Rasûlullah'ın diğer eşleri onu nasıl biri olduğunu görmek, malûmat almak için cariyeler gönderiyorlardı. Safiyye ve Ümmü Habîbe'nin Rasûlullah ile evliliği aynı zamana denk gelmiş fakat Ümmü Habîbe'nin gelişi Safiyye kadar ilgi çekmemişti. Safiyye rivayetlere göre 'güzel bir cariye',⁴⁰⁵ 'genç bir kız', 'benzeri görülmemiş bir kadın'⁴⁰⁶ 'dünyanın en güzel kadını'⁴⁰⁷ idi. Ümmehâtü'l-mü'minîn malûmat elde etmek için cariye

⁴⁰¹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/219.

⁴⁰² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/98; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*, 3216; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, 2/401; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/222; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 6/149; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/85.

⁴⁰³ Buhârî, "Cihâd", 197; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/119; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/236.

⁴⁰⁴ Müslim, "Nikâh", 14; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/119.

⁴⁰⁵ İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, 2/401; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/232.

⁴⁰⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/120.

⁴⁰⁷ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*, 115.

göndermelerinin bir sebebi, belki en önemli sebebi de bu idi. Hatta özel olarak, çok samimi olmadığı Ümmü Seleme'ye cariyesi Berîre'yi göndermiş ve nasıl birisi olduğunu sordurtmuştur. Ümmü Seleme ise bu malûmat alma işinden pek hoşlanmasa da Safiyye'nin güzel birisi olduğunu ve Rasûlullah'ın onu sevdiğini söylemiştir.⁴⁰⁸ Gerçekten de Rasûlullah Safiyye Müslüman olduktan sonra onu ümmehâtü'l-mü'minîn arasına katmış, diğerlerinden ayırt etmemiş hatta düğün günü; 'anneniz için hazırlık yapın'⁴⁰⁹ diyerek düğün yemeği vermiştir. Fakat Rasûlullah her ne kadar ayırt etmese de diğer hanımlar Safiyye'ye bazen kırıcı olabilmişlerdir. İlk evlilik günü Rasûlullah Safiyye'yi getirdiğinde Âişe'nin insanlar arasında peçesiyle durduğunu görünce Safiyye hakkında sormuş, Âişe ise; Yahûdiler arasında Yahûdi birini gördüm şeklinde yanıtlamıştır. Rasûlullah o anda; öyle deme Âişe, o Müslüman olmuş ve bunu güzel yaşamaktadır⁴¹⁰ şeklinde yanıt verse de ilerleyen zamanlarda Safiyye için yapılan bu ithamlara daha sert karşılık vermiş, kesinlikle hoş bakmamış, hanımlar arasında olan diğer meseleler gibi iknâ yoluna gitmemiştir.

Hayber'den dönülüp Medine'ye varıldığında Safiyye evine yerleşene kadar muhacir ve ensar hanımlar evlere gitmemişler, kılık kıyafetini değişip onu görmeye gelenler olmuştur. Ümmehâtü'l-mü'minînden Zeyneb bnt. Cahş, Hafsâ, Âişe ve Cüveyriye de bu hanımlardandır. Zeyneb Cüveyriye'ye, Safiyye'nin kendilerini Rasûlullah'ın yanında geçeceği, kendilerinin geride kalacağı konusunda yakınmış; Cüveyriye ise kesinlikle onun kocaların istediği türden bir hanım olmadığını⁴¹¹ söyleyerek hem kendini hem Zeyneb'i rahatlatmıştır. Safiyye yeni geldiğinde de sonraki zamanlarda da hep kıskanılan kadın olma durumunu korumuştur. Nitekim Rasûlullah Ümmü Seleme ve Safiyye ile bir sefere çıktığında Rasûlullah Ümmü Seleme'nin devesi zannederek devesini Safiyye'nin yanına yaklaştırmış, bunu gören Ümmü Seleme kıskanmış ve 'benim günümde nasıl olurda Yahûdi kızıyla konuşur' diyerek çıkmıştır. Fakat bunun üzerine çok mahcup olmuş, istiğfar etmiş ve

⁴⁰⁸ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzi*, 2/709.

⁴⁰⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/120.

⁴¹⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/122; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/237; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/127.

⁴¹¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 10/122.

Rasûlullah'tan da kendisi için istiğfar etmesini istemiştir.⁴¹² Benzer olaylar hanımlardan bazıları ile Safiyye arasında birkaç kez vukû bulmuştur.

Rasûlullah bir sefere çıktığında yanında Zeyneb bnt. Caş ve Safiyye vardı. Safiyye'nin devesi hastalanmış, Zeyneb'in yanında da fazladan bir deve bulunmaktaydı. Rasûlullah Zeyneb'e Safiyye'nin devesinin hastalandığını Zeyneb'in develerinden birini ona vermesini uygun buldu. Zeyneb ise, bu Yahûdi'ye deve vermeyeceğini söyledi. Rasûlullah halasının kızı olmasına rağmen yapılan haksızlık karşısında kimseyi desteklememiş ve haklının hakkını savunmuş ayrıca Zeyneb'in nöbet günleri gelmesine rağmen yaklaşık iki-üç ay boyunca yanına uğramamıştır. Artık Zeyneb'in ümidini kestiği; hattâ Rasûlullah'ın yatağını toplayıp kaldırdığı bir anda Rasûlullah gelmiştir.⁴¹³ Hatta kendisini affettirmek için Zeyneb'in Rasûlullah'a bir cariye hibe ettiği rivayetler arasında yer almaktadır.⁴¹⁴

Âişe ile Safiyye'nin birbirlerine kötü sözler söylediğini duyan Rasûlullah en çok sevdiği Âişe'yi desteklemek şöyle dursun Safiyye'ye Âişe'ye vereceği karşılık konusunda fikir vermiş ve “*Sen de babam Hârûn'dur ve Mûsa da amcamdır, deseydinya*”⁴¹⁵ demiştir. Anlaşılan odur ki Âişe babası ve ailesi konusunda üstün gözükme istemiş ve Safiyye'nin gönlü kırılmıştı. Âişe ile Safiyye'nin yaşları birbirine daha yakındı. Bu sebeple önce anlaşmakta zorluk çekseler de Safiyye'nin bazı girişimleri ve Rasûlullah'ın onu desteklemesi neticesinde Âişe tarafında kendine yer bulmuştur. Bir rivayette Safiyye'nin bazı takılarını Rasûlullah'ın kızı Fâtıma'ya ve Rasûlullah'ın diğer hanımlarına verdiği⁴¹⁶ kaydedilmektedir. Buradan anlaşılan odur ki; Safiyye kendine önyargılı bakan hanımlara kendini benimsetmek istemiş ve onlara hediyeler takdim etmiştir. Fakat Safiyye her ne kadar gayret etse de kendini

⁴¹² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/93.

⁴¹³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/123; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/169; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyünü'l-Eser*, 2/398; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/234; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/126.

⁴¹⁴ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*, 1/118.

⁴¹⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/123; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,917; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/169; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyünü'l-Eser*,2/401; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/233; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/127.

⁴¹⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/123; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/237.

benimsetmek biraz zaman almış, tatsız olaylar Safiyye ve hanımların nerdeyse tamamı arasında vukû bulmuştur.

Hafsa Safiyye'ye karşı kendisini öven, Rasûlullah katında daha değerli ve onun amcakızları olduklarını imâ eden cümleler kurmuş, Safiyye'nin ailesi hakkında da kırıcı sözler kullanmıştı. Safiyye Rasûlullah'a ağlayarak durumu anlatınca Rasûlullah Safiyye'ye yol göstermiş ve farklı bir bakış açısıyla kendisinin de çok değerli olduğunu hissettirerek iknâ etmiştir. Bir peygamber nikâhı altında olduğunu, babasının peygamber, amcasının peygamber olduğunu ve onların hangi konuda övünebileceklerini sorgulatarak problemi çözmüştür.

Safiyye'nin pişirdiği yemeklerin çok beğenilmesi⁴¹⁷ de hanımlardan bazılarının zoruna gitmiş ve bir rivayette Safiyye'nin⁴¹⁸ başka rivayette Ümmü Seleme'nin⁴¹⁹ gönderdiği yemek tabağına Âişe vurmuş, tabak yere düşmüş ve kırılmıştır. Sahâbelerin de bulunduğu o ortamda Rasûlullah'ın tepkisi ise 'anneniz kıskandı, buyrun yeyin' şeklinde olmuştur. Bunun üzerine hatasını anlayan Âişe bu olayın keffâretini sormuş ve tabağın karşılığı tabak, yemeğin karşılığı olarak da yemek,⁴²⁰ cevabını almıştır. Rasûlullah'ın olaya karşı tavrının hanımlarının ilişkisini yönlendirdiğini net bir şekilde elde edebiliyoruz. Rasûlullah'ın tavrı yanlış yapan kişinin hatasının anlaşılmasına sebep oluyor ve telâfi ediliyordu. Peygamberimiz zaman zaman bu yöntemi kullanmış ve bu şekilde idare yolunu seçmiştir.

Safiyye ve ümmehâtü'l-mü'minîn arasındaki ilişkiyi yansıtan diğer bir rivayet Rasûlullah'ın vefatına yakın yaşanmıştır. Rasûlullah hanımlarını yanına topladığı bir esnada, Safiyye Rasûlullah'a gelen bu hastalığın Rasûlullah'a değil kendisine gelmesi temennisinde bulunmuş ve bunu dile getirmişti. Diğer eşler ise birbirlerine kaş göz yaparak sanki Safiyye'nin bunu içten söylemediğini imâ ettiler. Bunu gören Rasûlullah ise, hanımlara ağızlarını durulamaları gerektiğini; çünkü hareketlerle bir nevî onu çekiştirmiş olduklarını ve onun samimî, sâdık bir Müslüman olduğunu söyledi.⁴²¹

⁴¹⁷ Hamidullah, *İslam Peygamberi*,570.

⁴¹⁸ Ebû Dâvûd, "Buyû",89.

⁴¹⁹ Nesâî, "İşreti'n-Nisâ",4.

⁴²⁰ Buharî, "Nikâh",107.

⁴²¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/123; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/235; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/127.

Safiyye Rasûlullah'tan sonra da samimî bir Müslüman olarak hayatını sürdürmüştür. Nitekim Hz. Osman'ın evi muhâsara edildiğinde ona yemek ve su taşımaya çalışarak⁴²² da bunu göstermiştir; fakat bu önyargıyı yıkmak Rasûlullah'ın vefatından sonra bile bir cariye'nin Hz. Ömer'e asılsız şikâyetinden⁴²³ de anladığımız üzere insanların bazılarının gözünde çok zor olmuş ve Safiyye'yi de bu yönde yıpratmıştır.

Safiyye bnt. Huyey Rasûlullah'tan 10 hadis⁴²⁴ rivayet etmiş ve ihtilaf olmakla beraber hicrî 50,⁴²⁵ (M.671) 52⁴²⁶ (M.672) ya da 36⁴²⁷ (M.657) senesinde vefat etmiştir.

11. HZ. MEYMÛNE'NİN ÜMMEHÂTÜ'L-MÛ'MİNÎN İLE İLİŞKİLERİ

Hicrî 7. yılda (M.629) Hz. Safiyye ile birbirine yakın zamanda Rasûlullah Meymûne ile de evlenmiştir. Meymûne'nin eşler ve Rasûlullah ile ilişkisi hakkında bize bilgi verebilecek olan en önemli rivayet onun, Rasûlullah yanından çıktığında arkadan kapıyı kapatması ve Rasûlullah kapıyı açmasını isteyince de açmaya yanaşmamasıdır. Bu yaptığı hareketle Meymûne Rasûlullah'ın kendi gününde diğer hanımların yanına gittiğini düşünmüş ve bunu Rasûlullah'a söyleyince Rasûlullah ihtiyacı için dışarı çıktığını söylemiştir. Bunun üzerine Meymûne kapıyı açmıştır.⁴²⁸ Birden çok hanımın bulunduğu her yerde olduğu ve Rasûlullah'ın diğer hanımlarının da düşündüğü gibi Meymûne de sevgili eşinin kendi gününde başka yere gittiğini düşünebilmiştir. Bu durum her ne kadar kendini hîbe de etmiş olsa Rasûlullah'tan beklentileri olduğu ve Rasûlullah'ı diğer hanımlar ile paylaşmak istememe içgüdüsünün bir göstergesidir diyebiliriz.

Hz. Meymûne'nin kız kardeşinin oğlu Yezid b. Esamm ve Talha b. Ubeydullah'ın oğlu birinin bahçesine girmiş nasiplenmeye çalışırlarken Hz. Âişe ile

⁴²² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/124; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/237; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/127.

⁴²³ İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/127.

⁴²⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/238; Hamidullah, *İslam Peygamberi*,570.

⁴²⁵ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3232; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,917; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/402; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/127.

⁴²⁶ İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, 2/401; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/127.

⁴²⁷ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3232; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/127.

⁴²⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/133.

karşılaşmışlardı. Talha'nın oğlu Âişe'nin kız kardeşinin oğluydu. Bahçeden yediklerini fark edince yeğenini azarlayıp Yezid'e de etkili bir nasihatte bulundu. Allah'ın onu ehl-i beyt arasına soktuğunu ve dikkat etmesi gerektiğini anlattı. Ardından Meymûne'nin ahirete göç ettiğini fakat onun aralarında Allah'tan en çok korkan ve akrabalık ilişkilerini en çok gözetten olduğunu söyledi.⁴²⁹Yine görüyoruz ki hanımlar vefatının ardından birbirlerini hep hayırla yâd etmiş ve iyi yönlerini başkalarına örnek göstermekten çekinmemişlerdir.

Hz.Âişe'nin Meymûne hakkında değil ama kendini Rasûlullah'a hibe eden başka bir hanım Havle bnt. Hakim hakkında “*bir kadın kendisini bir erkeğe bağışlamaktan utanmaz mı*”⁴³⁰ diyerek eleştiride bulunmuş, bu davranışı kötüleyip aslında kendini bağışlayanların sayısının çoğalmasını istememiş rivayetin devamında ise, kendisini Rasûlullah'a bağışlayanları kışkırdığını⁴³¹ söylemiştir. Fakat Meymûne hakkında hayır şahitliğinden başka bir rivayete rastlayamadık. Hz. Meymûne kaynaklarımızda ümmehâtü'l-mü'minîn ile ilişkiler noktasında kardeşi Zeyneb bnt. Huzeyme'den sonra en az bilgiye sahip olduğumuz kişilerdendir. Bunda sebep olarak hicrî 7. (M.629) yılın sonlarına doğru Şevval⁴³² ayında Rasûlullah ile evlenmesi yani evliliğiyle Rasûlullah'ın vefatı arasında yakın bir zaman olması gösterilebilir. Çünkü hanımlar arası ilişkiler Rasûlullah'ın vefatıyla iki kuma ilişkisinden çıkıp iki arkadaşı olarak devam etmiştir. Ayrıca beraber değerlendirebileceğimiz ikinci bir sebep Ümmü Habîbe ve Safiyye'nin de o yıl gelmiş olmalarıdır. Hanımların daha çok Safiyye ile ilgilendiğini daha önceki konumuzda detaylı olarak ele almıştık. Dolayısıyla rivayetler Meymûne'nin kendine has tutuşturduğu bir problemi veya husûmeti nakletmese de Meymûne'nin hanımlarla zaten barışçı bir tavır takındığını hangi niyetle evlendiğinden ve kendisini Rasûlullah'a hibe edişinden çıkartabiliyoruz.

⁴²⁹İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/134; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/243.

⁴³⁰ Buhârî, “Nikâh”,29.

⁴³¹ Buhârî, “Tefsir”,7.

⁴³²İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/128; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyünü'l-Eser*, 2/402; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 7/193.

Meymûne Rasûlullah'tan 13 hadis rivayet etmiş⁴³³ ve hicrî 51⁴³⁴(M.672) yılında vefat etmiştir. Rasûlullah ile evlendiği yerde defnedilmeyi isteyerek vasiyet etmiş ve bununla Rasûlullah'a olan sevgisini, vefasını göstermiştir. Vefatında da vasiyeti yerine getirilmiş ve Serîf'e evliliklerinde çadırın kurulduğu yere götürülerek orada defnedilmiştir.⁴³⁵ Hz. Hatice ve Hz. Meymûne hariç diğer hanımların hepsinin kabirleri Bâkî Kabristanı'nda'dır.

12. HZ. MÂRIYE BNT. ŞEMÛN'UN ÜMMEHÂTÜ'L-MÛ'MİNİN İLE İLİŞKİLERİ

Hz. Mâriye Mukavkıs tarafından Rasûlullah'a gönderilmiş bir cariyedir. Hz. Mariye Hatîb b. Ebî Beltea tarafından Medine'ye getirilip Rasûlullah'ın yanına varınca örtünmüştür. Bu durum Rasûlullah'ın hanımlarına ağır gelmiş; fakat Âişe kadar kıskanmadık, demişlerdir.⁴³⁶

Rasûlullah'ın eşleri arttıkça özellikle Hz. Âişe'nin bu durumun zoruna gitmesi kendi nöbetinin gelme sırası uzayacağı için de üzülyor olmasını tahmin etmek zor değildir. Hz. Âişe Hz. Mâriye ilk geldiğinde ondan çok tedirgin olmadı, neticede hediye edilmiş bir kızdı; fakat sonradan bu fikri tamamen değişti.⁴³⁷ Hz. Âişe, Mâriye'yi hiçbir kadından daha az kıskanmadığını söyleyerek bunun kendince olan sebeplerini sıralar. Onun güzel ve kıvrıkcık saçlı olduğunu, Rasûlullah'ın onu ilk geldiğinde Hârise b. Numan'ın evine indirdiğini ve bu evin Âişe'ye çok yakın olduğunu söyler. Rasûlullah'ın sık sık onun yanına gittiğini ve saatlerce zaman ayırdığından yakındır. Âişe bundan şikâyetlenip Mâriye'ye sıkıntı verince Rasûlullah onu Âliye isimli başka bir mahalleye taşıdı. Buraya da Rasûlullah'ın sık sık gidip gelmesi Âişe'nin zoruna gitti.⁴³⁸ Mâriye açısından baktığımızda hem ailesinden uzakta

⁴³³ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/245.

⁴³⁴ İbn Abdilber, *el-İstîâb*,938; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/263; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyünü'l-Eser*,2/402; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,2/245; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,7/193; Hamidullah, *İslam Peygamberi*,570.

⁴³⁵ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3234; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,938; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/245.

⁴³⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1/112.

⁴³⁷ Bintü's-Şati', *Rasûlullah'ın Annesi ve Hanımları*,379.

⁴³⁸ İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/185; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/201.

farklı bir ülkede olması hem de gittiği ülkenin dilini bile bilmemesi yanında bu şekilde kıskanılıp rahatsız edilmesi onu fazlasıyla üzmüş olmalıdır. Fakat Mâriye'yi daha çok üzenin kendisi hakkında asılsız bir haberin çıkması olacağı da kesindir. Kendisine su ve odun taşıyan biriyle hakkında dedikodu çıkmış, Rasûlullah da Hz. Ali'ye bu konuyu araştırmasını istemiştir. Hz. Ali, hakkında dedikodu edilen adamı bulmuş ve adamın hadım olduğunu anlayınca onu bırakmış ve Rasûlullah'a da böylece bilgisini vermiştir.⁴³⁹ Cibrîl Rasûlullah'a gelerek “*Esselâmü aleyke ya İbrahim'in babası*” diyerek seslenince Mâriye daha da fazla temize çıktı ve dedikodular kapandı.⁴⁴⁰ Ümmehâtü'l-mü'minînin kıskanmalarına veya hakkında çıkan dedikoduya karşı Mâriye'nin tepki gösterdiği, şikâyet ettiği bir rivayetine rastlayamadık.

Hz. Mâriye Medine'ye geldikten kısa zaman sonra çocuğu olacağı anlaşıldı. Doğum vakti gelince de Ebû Rafî'nin hanımı Selmâ Mâriye'ye ebelik yaptı,⁴⁴¹ çocuk doğunca Selmâ Rasûlullah'a müjdeyi verdi.⁴⁴² Rasûlullah bundan duyduğu mutluluk sebebiyle kendisine ikramlarda bulundu ve ona; babam İbrahim'in adını vereceğim, dedi. Ayrıca herhangi bir cariye sahibinden bir evlat dünyaya getirirse sahibi vefat ettiğinde o kadın kendiliğinden azâd edilmiş konumuna gelmektedir. Mâriye İbrahim'in doğumuyla bu konuma gelmiş ve Rasûlullah, oğlunun onu azâd ettiğini söylemiştir.⁴⁴³

İbrahim'in doğumu Rasûlullah'tan hiçbirinin çocuğu olmayan ümmehâtü'l-mü'minînin gayretine dokunmuştur.⁴⁴⁴ Rasûlullah, Hz. Hatice'den olan çocuklarının dışındaki yegâne çocuğu İbrahim'i Medine civarında bir sütanneye vermişti. İbrahim'i sık sık ziyaret eder, sever, alır, öper, koklar, geri dönerdi.⁴⁴⁵ Fakat İbrahim çok yaşamamış ve küçük yaşta hicrî 10. yılda⁴⁴⁶ (M.632) 16 aylıkken⁴⁴⁷ vefat etmiştir.

⁴³⁹ İbn İshak, *Sîret-i İbn İshak*,329; İbn Abdilber, *el-İstiâb*,939; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*,7/253; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 6/494.

⁴⁴⁰ Müslim, “Tevbe”,11; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/203-1/111; Ya'kûbî, *et-Tarih*,1/411.

⁴⁴¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/201-1/111; Ya'kûbî, *et-Tarih*,1/411.

⁴⁴² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/201-1/111; Ya'kûbî, *et-Tarih*,1/411.

⁴⁴³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/204-1/111.

⁴⁴⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,1/111; Ya'kûbî, *et-Tarih*,1/411.

⁴⁴⁵ Müslim, “Fedâil”,15.

⁴⁴⁶ Müslim, “Fedâil”,15; Ya'kûbî, *et-Tarih*,1/411.

⁴⁴⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,1/117.

Rasûlullah'ın Hz. Hatice'den sonra evlendiği hiçbir hanımdan çocuğu olmamıştı. Hanımların hepsi, en başta kendisiyle bâkire olarak evlendiği Âişe Rasûlullah'tan bir çocuğunun olmasını çok arzu ediyordu. Hatta Âişe çocuğu olmadığı için künyelenememiş ve bu durumdan yoksunluğunu Rasûlullah'a anlatınca Rasûlullah Âişe'ye kardeşi Esmâ'nın oğlu Abdullah⁴⁴⁸ ile künyelenmesini söylemişti. Dolayısıyla Mâriye'nin bir çocuğu olması Mâriye'yi çok mutlu etse de ümmehâtü'l-mü'minîn üzerinde büyük bir etki oluşturdu. Hz. Âişe bu konuyla ilgili bir rivayetinde, Allah'ın Mâriye'ye çocuk bahşettiğini; fakat kendilerinin bundan mahrum kıldıklarını söyler. İbrahim doğunca Rasûlullah mutluluğundan onu diğer hanımlarına göstermek için getirmiş ve 'bakın, bana benziyor mu' diye sormuş, bu soru Âişe'nin gayretine dokunmuş ve sitemle karışık şekilde Rasûlullah'a; "*Seninle onun arasında bir benzerlik göremiyorum*" demiştir.⁴⁴⁹ İbrahim'in doğumuyla herkesin ilgisi İbrahim'e ve Mâriye'ye çekilmiştir. Herkes onların bakımını üstlenmek istemiş ve Rasûlullah Medine'nin geleneği olan süt anneliği Ümme Bürde bnt. Münzîr'e vermiştir.⁴⁵⁰

Mâriye'yi tek kıskanan kişi Âişe değildir. Nitekim Hafsa evinde bulunmadığı bir zamanda Rasûlullah'ın orada Mâriye ile görüştüğünü öğrenmiş ve buna çok üzülüp Rasûlullah'a sitem etmişti. Rasûlullah ise Hafsa'yı ikna etmeye çalışmış ve konuyu kapatmasını istemiş ve kendisine bir sır vereceğini söyleyerek gönlünü almaya çalışmıştır. Sır olarak da artık Mâriye'yi kendine haram kıldığını, bir daha görüşmeyeceğini söylemişti. Bunu bir nevi hem kendi ve başta Âişe olmak üzere hanımlar içinde müjde kabul eden Hafsa, arkadaşı Âişe'yi durumdan haberdar etmiş, o da bu duruma çok sevinmişti. Çünkü Mâriye gelmeden kendilerini ayrıcalıklı hisseden eşlerden bazılarının Rasûlullah'ın Mâriye ile görüşmesi ağırlarına gidiyordu. İşte bunun üzerine "*Tahrim ayetleri*" inmiş, Hafsa ve Âişe bu konuda uyarılmışlar;

⁴⁴⁸İbn Hişam, *Sîret-i İbn Hişam*,7/568; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*,3209; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*, 1/309; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*,2/393; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*,8/140.

⁴⁴⁹İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,10/201-1/114; Ya'kûbî, *et-Tarih*,1/411.

⁴⁵⁰İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*,1/113.

ayrıca Rasûlullah bir ay eşlerine gidip gelmemişti.⁴⁵¹ Konunun detaylarını “*Tahrîm*” başlığında verdiğimiz için burada detaylara girmeyerek bu kadarla iktifa ediyoruz.

Rasûlullah Mâriye’ye vefasından dolayı onun kavmi için; ashabının Mısır’ı fethedeceğini, fethettikleri zaman onlara iyi muamele etmelerini; çünkü onların bir zimmet ve sıhriyyet hakkı olduğunu vasiyet etmiştir, ayrıca Hz. İsmail’in annesinin de oralı olduğunu ifade etmiştir.⁴⁵²

Mâriye’nin Rasûlullah’ın vefatının ardından diğer eşlerle herhangi bir ilişkisine dair bir bilgiye rastlayamadık. Bunda Rasûlullah’ın vefatının öncesindeki ilişkiler, Mâriye’nin evinin mescidin bitişiğinde olmaması ve Mâriye’nin farklı bir dile sahip olması; ayrıca kardeşinin de Medine’de oturması büyük bir etkidir. Onun daha çok kardeşi Sirin ve yeğenleriyle görüştüğü yorumunu çıkarabiliriz. Mâriye Rasûlullah’ın ölümünden sonra çok uzun yıllar yaşamadı, hicretin 16. yılında (M.638) vefat etti ve Bakî Kabristanı’na defnedildi.⁴⁵³

13. HZ. PEYGAMBER’İN EŞLERİNİN BİRBİRİYLE OLAN İLİŞKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Birçoğu Arabistan’ın asil ve zengin ailelerinden olan Rasûlullah’ın hanımlarının hepsi farklı yaşlarda olmakla birlikte doğal olarak farklı fitratların hanımlarıydı.

Konumuz açısından özellikle Hz. Âişe’yi tüm hanımlarla ilişkilerde görmekteyiz. Bunun en önemli sebebi Rasûlullah’ı herkesten çok kıskanması ve onun sevgisini elde edebilmek için herkesten çok gayretkeşlik yapmasıydı. Hz. Âişe’nin yaşının küçük olup bâkire olarak Rasûlullah ile evlenmesi bu gayretkeşliğin temel ve somut sebeplerindendir.

⁴⁵¹İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, 10/203; Aynur Uraler, “Mâriye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları,2003),28/63-64.

⁴⁵²İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*,10/203.

⁴⁵³ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*,10/205; İbn Abdilber, *el-İstîâb*,940; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*, 7/253; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/185.

Hz. Âişe'nin Rasûlullah'tan 2210 hadisle en çok hadis rivayet eden hanım olması onun hayatı hakkında somut bilgilerden öte hem kendi duygu ve düşüncelerini hem de diğer hanımlar hakkındaki duygu ve düşüncelerini öğrenmemize katkı sağlamıştır. En başta Sevde bnt. Zem'a ile olan ilişkisinin iki kumadan ziyade bir abla kardeş ilişkisi olduğunu değerlendiriyoruz. Yalnız bu ilişkide Sevde'nin daha çok Âişe'nin sözlerine itaat eden bir konumda olduğu da açıktır. Hz. Sevde'nin diğer hanımlarla olan ilişkisine dair ise yorum yapabilecek kadar fazlaca malumat bulunmamaktadır.

Hz. Âişe'nin kendisinden sonra Rasûlullah'ın evine gelen, yaşça birbirlerine çok uzak olmayan Hafsa ile ilişkisi babalarının yakın arkadaş olan iki büyük sahabe olması ve farklı sebepler hasebiyle ibadetlerini bile zaman zaman birlikte yapabilen samimi bir havada süregelmiştir. Hafsa ve Âişe'nin diğer hanımlarla ilişkisi genel itibariyle benzerdir. Çünkü çoğunlukla beraber hareket etmişlerdir. Bu tezimizi pekiştiren Tahrir olayında Sevde, Hafsa ve Âişe'nin ortaklıklarını ayetler mukabilinde detaylı şekilde incelediğimiz için burada bu kadarla iktifa ediyoruz.

Evlilğinden sonra birkaç ay gibi kısa bir süre yaşayan Zeyneb bnt. Huzeyme annemizin hanımlar ile ilişkisini değerlendirebilecek bir veriye sahip değiliz.

Zeynep bnt. Huzeyme'nin vefatının ardından Ümmü Seleme annemizin geliştiği evde bulunan hanımları her ne kadar tedirgin etmiş ve iki insan arasında olabilecek bazı küçük şeyler yaşanmış olsa da Ümmü Seleme'nin çözüm üreten uzlaştırıcı tavırları ve Rasûlullah'a bağlılığı sayesinde bu yaşanabilecek olası durumlar atlatılmıştır.

Ümmü Seleme'den sonra Allah'ın emri neticesinde gerçekleşen Zeyneb bnt. Cahş ile evlilik özelinde bir durum olsa da aslında tüm hanımların ilişkisini Zeyneb vefat edince Hz. Ömer'in söyledikleri özetler niteliktedir. Hz. Ömer Zeyneb'in hastalığında diğer hanımların onun bakımını üstlendiğini ve bu konuda kendisinin şahitlikte bulunduğunu söylemiştir. Zeyneb bnt. Cahş'ın arkasından diğer hanımların hayırla yâd etmeleri aslında özellikle Rasûlullah'ın vefatından sonra tüm hanımların ilişkilerini hulâsa ederek gözler önüne sermektedir.

Cüveyriye'nin İslam'ı hemen kabul edişinde ve bazı rivayetlerinde onun İslam'a yatkın, sadıka bir hanım olduğunu tespit ederek hanımlarla ilişkisine de yansımış olduğunu gördük.

Hicrî 7. (M.629) yıla gelindiğinde Hz. Ümmü Habîbe, Hz. Safiyye ve Hz. Meymûne ümmehâtü'l-mü'minînin olmuşlardır. Ümmü Habîbe zaten hanımların çoğu tarafından bilinmekle birlikte aynı dönemde Safiyye gelmiş olduğu için Ümmü Habîbe'nin hanımlar arasında çok konuşulmamıştır. Safiyye annemizin ailesinin ve öncesinde kendisinin Yahûdi oluşu onun hanımlar arasında kabullenişini zorlaştırmıştır. Fakat Hz. Safiyye kendini kabul ettirebilmek için elinden geleni yapmış, Rasûlullah da ona bu konuda çok kereler şahitlikte bulunarak destek olmuştur. Hz. Meymûne annemiz ise hanımlar arasında kendini Rasûlullah'a hibe eden ve Ahzab sûresi 50. ayette kastedilen kişidir. Rasûlullah hayatta iken hanımlar ile uzun yıllar yaşamamış olması onun hanımlar ile ilişkisi konusundaki bilgilerimizi sınırlandırmıştır.

Rasûlullah'a hediye edilen Mâriye'yi hem o döneme hem bu döneme örneklik teşkil etmesi için Rasûlullah kendine almış ona çok değer vermiştir. Mâriye'nin farklı bir dili konuşması, uzak bir memleketten hediye olarak gönderilmiş bir cariye olması ve en önemlisi Rasûlullah'ın hiçbir hanımdan çocuğu olmayıp Mâriye'nin İbrahim'i doğurması gibi sebeplerin Mâriye'yi diğer hanımlardan biraz uzaklaştırmıştır. Zaten Hz. Mâriye Rasûlullah'ın son yıllarında gelmiş ve Rasûlullah ile birliktelikleri uzun sürmemiştir.

Ümmehâtü'l-mü'minîn doğrudan Allah'tan vahiy alan bir eşe sahip olmuş ve onu paylaşma, biricik olma istekleri zaman zaman içlerindeki revaç duygu hâline gelmiş, bu durum da somut olarak ilişkilere yansımıştır. Rasûlullah'ın en çok bir arada bulundurduğu dokuz hanım arasında bir gruplaşma meydana gelmiş olsa da gıyabî olarak birbirleri konusunda hiçbir zaman haktan ayrılmamışlardır.

Hanımların Rasûlullah hayatta iken bir arada bulunan her kadın arasında oluşabilecek kumalık ilişkileri zaman zaman kendini göstermiş olsa da bu durum Allah'ın sınırlarını aşmamış ve Rasûlullah'ın vefatıyla ümmehâtü'l-mü'minîn

ilişkisi kumalık ilişkilerinden ziyade birbirlerini hayır ile yâd eden iki kardeş ilişkisine evrilmiştir. Rasûlullah vefat ettikten sonra ‘paylaşılacak bir şey kalmadı’ düşüncesinde olunmamış ve rivayetlere yansıyan kadarıyla çoğu vefatına yakın birbirinden helâllik istemiştir.

SONUÇ

*“Kendileriyle huzura kavuşmanız için, size kendi nefislerinizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet var etmesi de O’nun âyetlerindedir. Şüphesiz ki bunda düşünen bir kavim için âyetler vardır.”*⁴⁵⁴ Allah-ü Teâlâ’nın bu ayette ve birçok ayette söylediği gibi insan eşe ihtiyaç duyan sosyal bir varlıktır. Fakat bu eşlilik bazı zaman ve toplumlarda tek eş şeklinde, bazı zaman ve toplumlarda ise çok eşlilik olarak kendini göstermiştir. Konumuz dâhilinde saadet asrına baktığımız zaman Rasûlullah Mekke döneminde Hz. Hatice ile uzun süre evli kalmış, Hz. Hatice’nin vefatından sonra farklı hanımlarla evlenmiştir. Fakat bu çok eşlilik Peygamberimiz ile ortaya çıkmış bir durum değildir. Müslüman olsun olmasın her millette bu durumun izlerine rastlamak mümkündür. Kur’ân-ı Kerîm Nisâ sûresinin 129. ayetinde çok eşlilik ile ilgili bu duruma bir düzenleme getirmiş ve birden fazla hanımla evlenmeyi ‘adalet’ şartına bağlamıştır. Kur’ân-ı Kerîm’de çok eşliliği öven, destekleyen bir ifade bulunmamakla birlikte Rasûlullah’ın Arabistan’da çok evliliğin prestij meselesi olduğu dönemde eşi vefat edinceye kadar tek eşiyle uzun yıllar yaşaması, çok eşli döneminin Medine döneminde ileriki yaşlarında başlaması ve her bir hanımla evlenmesinin farklı bazı gayelerle gerçekleşmesi, ayrıca kızlarının da tek eşli kalmalarını tasvip etmesi Rasûlullah’ın evlilik ideolojisinin tek eşle yürütülmesinin daha doğru olduğu fikrini akla getirmektedir.

Çok eşlilik farklı toplumlarda ve farklı zamanlarda çeşitli sebeplerle yapılırsa da Rasûlullah’ın birden fazla evlilik yapmasının dini, siyasî, hukukî, sosyal ve eğitimle ilgili hatta psikolojik sebepleri bulunmaktadır. Buna göre Rasûlullah’ın hayatının her aşaması ilâhî planın bir parçasıdır.

Rasûlullah’ın gerçekleştirdiği bu evliliklerde hanımların birçoğu Arabistan’ın farklı mevkilerinde yer edinmiş olan ailelerdendi. Dolayısıyla hepsi birbirinden farklı huylara, farklı yaşlara ve daha birçok farklılığa sahip kişilerdi. Rasûlullah her bir hanımına sevgisini hissettirecek, duygusal anlamda tatmin olacak şekilde davranışlar sergilemiş, yeri geldiğinde desteklemiş yeri geldiğinde tepkisini ortaya koymuştur. Bu

⁴⁵⁴ Rum 30:21

da hanımlar arası ilişkilerin şekillenmesinde en büyük etkenlerden biri olmuştur. Hatta *“Ey Allah’ım, benim elimden gelen taksimim budur. Senin gücün yetip de benim gücümün yetmediği hususlarda beni hesaba çekme”*⁴⁵⁵ diyerek duada bulunmuştur.

Rasûlullah en çok on bir hanımı bir arada tuttuğu dönemde de sadece Hz. Sevede ve Hz. Âişe varken de ailevî birçok hadiseye şahit olmuş hatta içinde bizzat yaşamış, bazen çözümü kendisi bulmuş bazen çözüm önerisi sunarak hadiseyi kapatmıştır. Bu da bize çok geniş bir sünnet hazinesi ortaya çıkarmıştır. Bilhassa her hanımla olan ilişkilerde gördüğümüz, Hz. Sevede’nin gününü bağışlamasından ötürü Rasûlullah’ın iki nöbet günü ayırdığı Hz. Âişe ile olan durumlar, sevgili eşine karşı tüm hanımlardan daha çok gayretkeşlik yapması hatta vefat etmiş hiç görmediği Hz. Hatice’yi bile kıskanması Hz. Âişe’nin yüzlerce hadis rivayet etmesine ve teferruatlı bir sünnet hazinesinin ortaya çıkışına sebebiyet vermiştir.

Hanımlardan birbirine benzer mizaçta olan ve aynı fikirde birleşen, ortak yönleri fazla olanlar, paylaştığı kişi konusunda rakip olmayanlar daha iyi anlaşmışlar ve bir grup oluşturmuşlardır. Fakat bu gruplaşma hiçbir zaman haddi aşmamıştır. En önemli örnek olarak verebileceğimiz ifk hadisesinde Hz. Zeyneb bnt. Cahş Hz. Âişe’nin ardından asla haktan ayrılmamıştır.

Hanımların Rasûlullah vefat ettikten sonra paylaşacakları, nöbet günü hakkında olumlu düşünemeyecekleri kimse olmadığı için ilişkileri daha da olumlu yönde gelişmiştir. Hatta rivayetlere yansıyan kadarıyla çoğu vefatına yakın hayatta olan kumalarını çağırıp helâllik istemiştir. Rasûlullah vefat ettikten sonra halifelerden kendilerine gelen ata’ları birbirleriyle paylaşmışlardır. Birbirlerini emri bi’l-ma’ruf nehy-i ani’l-münker bakış açısıyla değerlendirmişlerdir.

⁴⁵⁵ Ebû Dâvûd, “Nikâh”38; Tirmizi, “Nikâh”,42; Nesaî, “Nikâh”,2.

BİBLİYOGRAFYA

ÂiŖe Abdurrahman, bintü'Ŗ-Ŗatî. *Rasûlullah'ın Annesi ve Hanımları*. trc. İsmail Kaya. Konya: Uysal Kitabevi,1994.

Akgündüz, Ahmet. “Esbâb-ı Nüzûl IŖıĖında Hz. Zeyneb'in Evlilikleri ve Nâzil Olan Hükümler”. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (Temmuz-Aralık 2013):7-12.

Akyüz, Vecdi - Savaş, Rıza. *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saâdette İslam*. İstanbul: Beyan Yayınları,2000.

Atmaca, Esra. *Hudeybiye Seferi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2007.

Başar, Serpil. “Ümmü Seleme'nin Tefsir Rivayetlerinin Değerlendirilmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (Şubat 2012):14.

Çınar, Makbule. *Sevde bnt. Zem'a Naklettiği ve Hakkında Nakledilen Hadis Rivayetleri*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi,2019.

Demircan, Adnan. “Cahiliye ve Hz. Peygamber Döneminde Çok Kadınla Evlilik”. *İSTEM 2* (2003):9-32.

Demircan, Adnan. *Nebevi DireniŖ Hicret*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2015.

Derveze, İzzet. *Sîratü'r-Rasûl*, trc. Mehmet Yolcu. İstanbul: YöneliŖ Yayınları,1995.

DımeŖkî, Muhammed b. Salih. *Peygamber Külliyyatı*. trc. Halil İbrahim Kaçar. İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2004.

Edin Söyler, Merve. *Hz. ÂiŖe'nin KiŖiliĖi ve Dindarlığı*. Yüksek Lisans Tezi, UŖak Üniversitesi, 2019.

Erkocaaslan, Recep. *Hz. Peygamber Dönemi Olaylarında Benî Mustalik Gazvesi ve İfk Olayı*. Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi,2008.

Afzalu'r-Rahman, *Sîret Ansiklopedisi*. trc. Yusuf Balcı vd. İstanbul: İnkilap Yayınevi,2003.

Gülaç, Özlem Hatice. *Cüveyriye Bnt. Hâris Hayatı Ve Rivayetleri Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi,2013

Hamidullah, Muhammed. “Zeyneb bnt. Cahş”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 44:357-358. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

Hamidullah, Muhammed. *İslam Peygamberi*, trc. Mehmet Yazgan. İstanbul: Beyan Yayınları,2014.

Heysemî, Ebû Hasan Nurüddin Ali b. Ebi Bekr b. Süleyman (v.807/1415). *Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid*. trc. Fikret Güneş. İstanbul: Ocak Yayıncılık,2010.

İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yusuf b. Abdullah (v.463/1071). *el-İstiâb fi Mârifeti'l-Ashâb*. thk. Âdil Mürşid. Amman: Dâru'l A'lâm, 2001.

İbnü'l Esîr, Ebü'l Hasan Ali b. Muhammed Cezerî (v.630/1232). *Üsdü'l-Gâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*. thk. Ali Muhammed Muavvıd - Âdil Ahmed Abdülmevcûd. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1994.

İbn Hacer el-Askalânî, Ebu'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed (v.852/1448). *el-İsâbe fi Temyizi's-Sahâbe*. thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd - Ali Muhammed Muavvıd Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2010.

İbn Hişam, Ebû Muhammed Cemalüddin Abdülmelik (v.213/828). *Sîret-i İbn Hişam*, trc. Abdülvehhab Öztürk. İstanbul: Kahraman Yayınları, 2016.

İbn Hişam, Ebû Muhammed Cemalüddin Abdülmelik (v.213/828). *Sîret-i İbn Hişam*, trc. Hasan Ege. İstanbul: Kahraman Yayınları, 2006.

İbn İshak, Ebû Abdullah Muhammed (v.151/768). *Sîret-i İbn İshak*. trc. Sezai Özel. İstanbul: Akabe Yayıncılık, 1988.

İbn Kesîr, Ebû'l-Fida İmâdüddin İsmâil b. Şihâbiddin Ömer (v.774/1372). *Tefsîru'l-Kurâni'l-Azîm*. thk. Sami b. Muhammed Selâme Riyad: Darü't Taybe,1999.

İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İmâdüddin İsmâil b. Şihâbiddin Ömer (v.774/1372). *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin el-Turkî. Cize: Hicr Yayıncılık,1999.

İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Meni (v.230/844). *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*. thk. Ali Muhammed Ömer. Kâhire: Mektebetü'l Hanci,2001.

İbn Seyyidi'n-Nâs, Ebu'l Feth Fethuddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el Ya'merî (v.734/1334). *Uyûnü'l-Eser fî Fünûni'l-Megâzî ve's-Şemâli ve's-Siyer*. thk. Muhyiddin Mustû - Muhammed el İd el Hadravî. 1. Baskı. Medine: Mektebetü Dâri't Turas,1992.

İbnü'l Cevzî, Ebû'l Ferec Cemâlüddîn Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Bağdâdî (v.597/1200). *Zâdü'l-Meâd fî Hedyi Hayri'l-İbâd*. thk. Şuayb Arnaût - Abdülkâdir Arnaût. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle,1994.

İsfahânî, Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshak (v.430/1038). *Ma'rifetü's-Sahâbe*. thk. Âdil b. Yusuf el Azîzî. Riyad, Dâru'l-Vatan,1998.

Kandemir, M. Yaşar. "Hafsa". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 15:119-120. İstanbul: TDV Yayınları,1997.

Kandemir, M. Yaşar. "Meymûne". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 29:506-507. Ankara: TDV Yayınları, 2004.

Kandemir, M. Yaşar. "Ümmü Seleme". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 42:328-330. İstanbul: TDV Yayıncılık,2012.

Koçak, Zeynep Canan. "İslam Öncesi Arap Aile Yapısının Hz. Peygamber ve Hadisler Üzerindeki Etkisi". *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (Şubat 2017):237-271.

Mevdûdî, Ebu'l A'lâ. *Tefhîmu'l-Kur'ân*, trc. Komisyon. İstanbul: İnsan Yayınları, 1986.

Mevlânâ Şibli, Numânî. *Sîretü'n-Nebî*, trc. Yusuf Karaca. İstanbul: İz Yayıncılık,2005.

Özçelik, Esra. *Hz. Peygamber'in Eşi Hz. Safiyye*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2018.

Peköz, Emine. *Hz.Peygamber'in Hanımlarından Ümmü Habîbe'nin Hayatı, Kişiliği ve İslam Tarihi'ndeki Yeri*. Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi,2012.

Sabuncu, Ömer. *Hz.Âişe'nin Hayatı, Şahsiyeti ve İslam Tarihindeki Yeri*. Doktora Tezi. Harran Üniversitesi,2015.

Said, Havva. *el-Esas Fi's-Sünne Sîretü'n-Nebeviyye*. çev. Abdurrahim Ali Ural. İstanbul: Aksa Yayıncılık,1991.

Savaş, Rıza. “Cüveyriye bnt. el-Hâris b. Ebî Dırâr”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 8:146. İstanbul: TDV Yayınları,1993.

Semhûdî, Ebû'l Hasan Nûrüddîn Ali b. Abdillâh b. Ahmed b. Ali el-Hasenî (v.911/1505). *Vefâu'l Vefâ bi Ahbâri Dâri'l-Mustafa*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid. 4. Baskı. Beyrut: Dâru'l Kütübi'l İlmiyye,1984.

Soysaldı, Mehmet. “Peygamber Efendimizin Evliliklerinin Sebep ve Hikmetleri”. *Diyanet İlmi Dergi* 5 (Ekim 2009): 127-142.

Şahyar, Ayşe Esra. “Zeyneb bnt. Huzeyme”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 44:361. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed bin Cerîr bin Yezid (v.310/922) *Tarihu'l-Ümem ve'l Mülûk*. çev. Zâkir Kadirî Ugan-Ahmet Temir. İstanbul: Milli Eğitim Yayınları,1991.

Taberî, Ebû Câfer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd (v.310/922). *Câmiu'l-Beyân fi Tevili'l-Kur'ân*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. 1.Baskı. Beyrut: Müessesetu'r-Risâle, 2000.

Uraler, Aynur. “Mâriye”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 28:63-64. Ankara: TDV Yayınları,2003.

Vâkîdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkîd (v.207/822). *Kitâbu'l-Megâzî*. thk. Marsden Jones. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l İlmiyye,1984.

Varol, M. Bahaüddin. *İslam Düşüncesi ve Tarihinde Ehl-i Beyt*. Ankara: TDV Yayınları, 2018.

Ya'kûbî, Ebü'l Abbas Ahmed b. Ebî Ya'kûb İshak b.Ca'fer b. Vehb b. Vâzih (v.284/897). *Târihu'l-Ya'kûbî*. thk. Abdülemir Mühennâ. Beyrut: Müessesetü'l-A'lemi li'l-Matbuat,2020.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi (v.1361/1942). *Hak Dini Kur'ân Dili*. İstanbul: Zehreveyn Yayıncılık, 2011.

Yıldırım, Suzan. *Hz. Peygamber'in Hanımlarından Ümmü Seleme'nin Hayatı ve Kişiliği*. Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi,2006.

Zehebî, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman (v.748/1374). *Siyeru Âlami'n-Nübelâ*. nşr. Şuayb el-Arnaut. 3.Baskı. Beyrut: Müessesetü'r Risâle,1985.